

DUBBEL THEMANUMMER

DE OMROEP
NAAST
DE OMROEP

COMMUNICATIE

Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur

VRIJE RADIO IN BELGIE EN ITALIE • BLINDENOMROEP •
ZIEKENHUISOMROEP • OPTIMAAL UUR VAN RADIONIEUWS •
TELEMATIEK • MCLUHAN • RELEVANTIE VAN EEN KIJKERS-
PROFIEL • KABEL IN NEDERLAND • TV IN VERKIEZINGS-
CAMPAGNES • RECLAME OP BRT • KRONIEK VAN DE
MEDIWERELD • TIJDSCHRIFTEN • BOEKBESPREKINGEN

CENTRUM VOOR COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN

E. VAN EVENSTRAAT 2A

3000 LEUVEN

JAARGANG 10 NR 3-4 HERFST-WINTER 1980-1981

COMMUNICATIE

Driemaandelijks tijdschrift
voor massamedia
en cultuur.
Een uitgave van het
Centrum voor Communicatie-
wetenschappen,
E. Van Evenstraat 2 A
3000 Leuven.
Verschijnt 4 x per jaar.

10de jaargang nr. 3-4
HERFST-WINTER 1980-81

Hoofdredacteur: W. Van der biesen
Redactiesecretariaat: L. Clijmans
Administratie: M. Mommens, M. De Troy
Lay-out: G. De Meyer

Redactie: H. Clerinx, L. Clijmans, G. De Meyer, G. Fauconnier, A. Hendriks, W. Van der biesen, L. Van Poecke.

Abonnementen : De abonnementsprijs bedraagt 300 fr voor een jaargang (4 nummers). De prijs voor losse nummers is 100 fr. Betaling kan geschieden op nr. 431-0370171-86 van de Kredietbank te Leuven, t.n.v. K.U.L., Centrum voor Communicatiewetenschappen, Leuven. Vanuit het buitenland gelieve men 300 BF te betalen via een internationaal postmandaat of eurocheque op naam K.U.L-Centrum voor Communicatiewetenschappen, E. Van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij men een maand vóór het einde van de jaargang opzegt.

Alle briefwisseling i.v.m. redactie, administratie, boeken ter recensie, advertenties enz., gelieve men te richten aan COMMUNICATIE, Centrum voor Communicatiewetenschappen, E. Van Evenstraat 2 A. B-3000 Leuven, tel. 016-22.10.70.

Advertentietarief wordt op aanvraag toegezonden. Getekende artikels verbinden alleen de schrijvers.

Inhoud 1980-81, 3-4:

- 1 **Vrije radio** - Gust De Meyer
- 10 **De privatisering van de omroepcommunicatie in Italië** - Johan Op de Beeck
- 17 **Blindenomroep** - Marc Anné, Anne De Maeseneer, Katrien De Meyer, Françoise Kolsteeg
- 24 **Ziekenhuisomroep, een functie voor de lokale omroep** - Marina Callaert, Hilde De Beul, Ingrid Janssens, Jaak Trips
- 26 **Het Optimale uitzenduur van het vooravondnieuws op de BRT-Radio** - Piet Chielens, Bart Sturtewagen
- 31 **Teletekst en viewdata: De media van de toekomst, de toekomst van de media** - Dirk De Grooff.
- 36 **Marshall McLuhan, De Guru van het TV-tijdperk** - Wim Schamp
- 41 **Kijkersprofiel en wetenschappelijke onzin** - Lieve Clijmans
- 42 **Televisie in verkiezingscampagnes** - Lieve Clijmans
- 43 **Kabelgeloof, kabelhoop, kabelliefde...** - Lieve Clijmans
- 45 **Reclame op de Belgische Televisie? Status questionis en bijdrage tot een globale discussie** - Gie Van Rompay
- 47 **Feiten en meningen uit de mediawereld** - Wim Schamp, Wim Van der biesen
- 51 **Uit de tijdschriften**
- 58 **Uit de literatuur**

Verantwoordelijke uitgever:
G. Fauconnier, Kleine Geeststraat 40, 1960 Sterrebeek.

de omroep naast de omroep

Om het afsluiten van de TIENDE jaargang van «Communicatie» niet onopgemerkt te laten voorbijgaan, werd een dubbel themanummer samengesteld dat bijna integraal gewijd is aan de omroep (naast de omroep). Dit Jubileumnummer richt de aandacht inderdaad op de omroepmedia, meer speciaal op nieuwe en alternatieve experimenten met radio en televisie. Blindenomroep, ziekenhuisomroep en vrije radio's zijn verschillende initiatieven om omroep bij specifieke maatschappelijke groepen te brengen, om informatie een lokale of strikt thematische kleur te geven, om het contact tussen animatoren en publiek te vergemakkelijken.

Vrije radio's, waarrond de discussie eigenlijk nog maar nauwelijks begonnen is, worden onder de loupe genomen door Gust De Meyer en Johan Op de Beeck. Het werkverslag van het seminarie «Omroep» 1979-80 presenteert een stand van zaken van het mediagebruik voor en door blinden en in ziekenhuizen.

Over de recente BRT-beslissing om de nieuwsuitzending op de radio van 19 naar 18 uur te verschuiven leest U in het artikel van enkele studenten communicatie, die dit fenomeen vorig jaar onderzochten en reeds toen de nu genomen beslissing als sluitstuk van hun werk voorstelden.

Tot slot wordt wat dieper ingegaan op de zgn. nieuwe media: teletekst en viewdata, terwijl ook de figuur van de onlangs overleden communicatiefilosoof, Marshall McLuhan, wordt belicht.

Onderhavige tekst is een subjectieve synthese van een projectwerk van het seminarie «Omroep» (Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U.Leuven, academiejaar 1979-80).*

vrije radio

gust de meyer

Het is gebruikelijk dat een syntheseverslag als dit geopend wordt met een poging tot begripsomschrijving. Sprekende over «vrije» radio, is zo'n poging meer dan een louter stijloefening. In verbinding met de term radio kan medio 1980 slechts één algemeen geldende interpretatie van het bijvoeglijk naamwoord «vrij» gegeven worden, nl. onwettelijk. De BRT/RTBF/BRF heeft immers het feitelijk monopolie van de radio-uitzendingen, zodat elke andere radiozender in de illegaliteit opereert. Omzeggens elke andere interpretatie van de term «vrij» kan onmiddellijk genuanceerd of weerlegd worden door een tegengestelde interpretatie. Er zijn inderdaad verschillende typen van «vrije» radio. Voorlopig wordt hier volstaan met een door weinig systematiek doorkruiste opsomming van betekenis-

sen die de term «vrij» in verschillende combinaties kan aannemen: «lokaal», maar ook «regionaal», «onafhankelijk», «niet door de BRT beheerd», maar ook «beheerd door een belangengroep», «pluralistisch», maar ook «eenzijdig geëngageerd», «dicht bij de luisteraar» tot «participatie van de luisteraar», «amateuristisch» maar ook «quasi-professioneel», van «exclusief praat-zender» over «gemengd naar inhoud» tot «exclusief ontspannings- (of muziek) zender»...

De constructie van een systematische typologie met verschillende communicatiepolitieke opties en de unifiërende visie van overkoepelende organisaties zal hieronder voorafgegaan worden door een summiere historische schets en een vergelijkend onderzoek van de situatie in het buitenland. Maar het pro-

bleem dat de vrije radio's oproepen is, zoals gesuggereerd, in hoofdzaak van juridische aard: het toekennen van uitzendvergunningen en het statuut van de openbare omroep is wettelijk geregeld. Een onderzoek van het juridisch aspect van radio-uitzendingen is een eerste opdracht, het startpunt ook van dit verslag. Een suggestie voor een oplossing van het probleem, het sluitstuk van dit verslag, dat de vrije radio in het leven geroepen heeft, zal ook in een juridische vorm moeten gegoten worden. Bij de suggestie voor zo'n oplossing zal natuurlijk rekening moeten gehouden worden met wat technisch mogelijk is. Daarmee zijn de verschillende aspecten opgesomd die achtereenvolgens aan bod zullen komen: het juridisch aspect, het historisch aspect, een vergelijking met het buitenland, de communicatie-

politieke doelstellingen, het technisch aspect, ontwerp voor de vrije radio in Vlaanderen.

De hinderpaal van het omroepmonopolie.

Vooraleer de vrije radio's te toetsen aan de wetgeving op de radioverbindingen en de wetgeving op de openbare omroep kan een kleine toelichting gegeven worden bij de sinds de opkomst van de radio tot ontwikkeling gekomen *internationale radiowetgeving*. In het beginstadium van de radio werd gepoogd het principe te handhaven dat elke staat soeverein kan beschikken over het luchtruim boven zijn territorium. Spoedig bleek evenwel dat deze theorie niet kon gehandhaafd worden, eenvoudig omdat ze indruist tegen de wetten van de natuur. Om de chaos te voorkomen is geleidelijk aan een internationale radiowetgeving totstandgekomen (o.a. Atlantic City 1947, Kopenhagen 1948, Buenos Aires 1952, Geneve 1959, Stockholm 1952 en 1961). Daaruit kunnen volgende algemene principes gedistilleerd worden. Het frekwentiespectrum is beperkt; daarom dient het in onderling overleg verdeeld te worden tussen de verschillende kandidaat-gebruikers. Wel moet elk land radio-uitzendingen van bevredigende kwaliteit kunnen verzorgen. Eenmaal bepaalde frekwenties toegekend aan een bepaald land, kan niet gelijk wie daarvan gebruik maken maar enkel de zenders waaraan door de betreffende regering een vergunning is toegekend. De gebruikers dienen de ingenomen frekwenties te laten registreren. Bij de exploitatie van de toegekende frekwenties moeten storingen vermeden worden met andere radiozenders (inclusief deze van navigatie- en veiligheidsdiensten). Tevens wordt het verbod opgelegd tot politieke propaganda tegen de andere gebruikers van het frekwentiespectrum.

Op één punt, nl. voor wat de toe te kennen uitzendvergunning betreft, zijn de vrije radio's in België alvast in strijd met de internationale maar ook met de *nationale radiowetgeving*. Immers, het zou, gezien het wettelijk monopolie dat de BRT/RTBF/BRF als openbare omroep momenteel heeft, verkeerd zijn te denken dat aan andere radiozenders in principe geen uitzendvergunningen kunnen toegekend worden. Het is m.a.w. niet zo dat binnen het bestaande

wettelijk kader geen machtiging tot uitzending zou kunnen gegeven worden aan andere radiozenders dan de BRT/RTBF/BRF.

De openbare omroep heeft momenteel alleen het feitelijk monopolie van de omroep. Het bewijs daarvan is reeds geleverd: op de door de vrije radio opgeëiste frekwentieband kregen American Forces Network (AFN), de radiozender van de Amerikaanse strijdkrachten in Europa, en twee zenders van de NAVO een plaats toegewezen samen met een vergunning tot uitzenden.

Reeds door de wet van 14 mei 1930 werd de regering gemachtigd alle vormen van *radioverbindingen* te onderwerpen en te exploiteren, een bevoegdheid die door de oprichtingswet van de RTT een paar maanden later overging op deze instelling. Bovendien werd de installatie en het gebruik van een zendtoestel (toen ook nog van een ontvangsttoestel) onderworpen aan een voorafgaande vergunning van de minister (van PTT of verkeerswezen). In de nieuwe wet op de radioberichtgeving van 30 juli 1979, die mede onder druk van de CB-gebruikers tot stand kwam, wordt de Regie gemachtigd alle diensten van radioverbindingen in te richten en te exploiteren met uitsluiting van de radio-omroepdiensten en wordt het principe herhaald van de voorafgaande schriftelijke vergunning voor de zogenaamde private radio-omroepdiensten (die dus erkend worden naast de openbare radio-omroepdiensten). Deze vergunningen kunnen slechts afgeleverd worden na eensluitend advies van de minister tot wiens bevoegdheid de radio-omroep behoort (inclusief dus van de minister van de Nederlandse en de Franse gemeenschap afzonderlijk voor de respectieve gemeenschappen en van beide samen voor Brussel). In een koninklijk besluit moeten dan de algemene regels inzake toekenning en intrekking van de bedoelde vergunningen vastgelegd worden. De CB-gebruikers hebben op 31 oktober 1979 een dergelijk KB verkregen.

Meldenswaard is dat het verbod tot rechtstreeks of onrechtstreeks medewerken aan radio-uitzendingen door piraat-radiostations die uitzenden buiten het nationaal grondgebied (EG-overeenkomst van Straatsburg, 22 januari 1965 en in België bij wet goedgekeurd op 18 juli 1967) expliciet in de nieuwe wet is opgenomen.

Inbreuken, vastgesteld door o.m. een

personeelslid van de Regie die door de Koning de hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie is toegekend, worden bestraft met een gevangenisstraf van 8 dagen tot een jaar en met een geldboete van 200 tot 20.000 Fr. (x 40). De verbeurdverklaring van de zendapparatuur wordt altijd uitgesproken. Juridisch bekeken moeten dus slechts door een KB omschreven vergunningen toegekend worden om de vrije radio's uit de onwettelijkheid te halen. Maar sinds de *wetgeving op de openbare omroep* van 1965 (het KB van 9 april ter uitvoering van de wet van 1960), waardoor de BRT/RTBF wordt opgericht, zijn alle frekwenties die op dat moment toegekend waren aan België overgedragen naar de openbare omroep. Vóór de tweede wereldoorlog had het NIR (opgericht in 1930) noch een wettelijk noch een feitelijk monopolie: de door de minister van PTT gemachtigde regionale en commerciële zenders, naast het NIR, zullen na de oorlog tot gewestelijke zenders van het NIR worden omgevormd.

Op de frekwenties die België tot nog toe kreeg toegewezen wordt hier niet nader ingegaan. Het is wel van belang te stellen dat de FM-band tussen 100 en 104 Mhz, waarop de vrije radio's bij voorkeur uitzenden, tot voor de golfengtenconferentie van Genève in december 1979 primair gereserveerd was voor mobiele diensten (van o.a. de brandweer) en slechts in tweede instantie voor omroep mocht aangewend worden. In het laatste geval moet bovendien de toestemming van Frankrijk en Groot-Brittannië gevraagd worden. Maar op de genoemde conferentie wordt door België het gebruik van de 11 beschikbare frekwenties tussen 100 en 104 Mhz primair gesteld voor omroepdoeleinden. De verdeling daarvan veroorzaakte trouwens communautair gebekvecht. De BRT maakt aanspraak op alle 5 frekwenties die aan Vlaamse kant zouden toegekend worden, terwijl van de 6 overige eentje naar de BRF zou gaan en de RTBF er slechts 3 zou opeisen zodat er aan franstalige kant twee frekwenties beschikbaar zouden blijven voor de vrije radio's en het zelfs niet wordt uitgesloten dat nog andere frekwenties tussen 100 en 104 Mhz en zelfs tussen 104 en 108 Mhz aan de gelegaliseerde vrije radio's zouden toegewezen worden.

Pessimistische ramingen stellen 1989 voorop als datum van in dienst name van

NIEUWE CECOWE-PUBLIKATIE: ONDERZOEKSVERSLAG

TELETEKST en VIEWDATA

een exploratie in het domein van de telematiek.

Dirk DE GROOFF
o.l.v. Prof. dr. G. FAUCONNIER

645 blz.

1475 BF

INHOUD:

technische achtergronden — bestandsopbouw en zoekprocedure — Terminologie — Andere nieuwe media — Typologie van de nieuwe media — Belangengroepen: motieven en problemen — Ontwikkeling in een aantal landen — België: aspiraties en perspectieven — Functies en toepassingsmogelijkheden — redactie: kosten en beleid — Relatie met de traditionele media — Sociale implicaties

Bestelbon

GRAAG ONTVANG IK.....EXEMPL. VAN "TELETEKST en VIEWDATA".

NAAM

ADRES

CeCoWe
K.U.Leuven
E. VAN EVENSTRAAT 2A
3000 LEUVEN

tel.: (016)22.10.70
storting bankrekeningnr. 431-0370172-87

de genoemde band voor omroepdoeleinden, omdat Groot-Brittannië er tot dan zonder storingen gebruik zou willen van maken voor mobiele diensten.

Op de wetgeving op de openbare omroep en met name op het nieuwe BRT-decreet (december 1979) kan hier niet dieper ingegaan worden dan de opsomming van een aantal trefwoorden die, enerzijds, toch een globale indruk geven van de wijze waarop de openbare omroep georganiseerd is en die, anderzijds, een vergelijking met de doelstellingen van de vrije radio mogelijk maken. Deze trefwoorden zijn: de geest van strenge objectiviteit voor de informatieve programma's, geen programma's die strijdig zijn met de wetten of het algemeen belang, met de openbare orde of de goede zeden of die een belediging uitmaken voor anderen, overtuiging of voor een vreemde staat, verbod op eterreclame - dit zou volgens een bepaalde interpretatie enkel voor de openbare en dus niet voor private omroep gelden -, zendtijd voor gastprogramma's door derden, samenstelling van Raad van Beheer, Vaste Commissie en Adviesraad voor Kijkers en Luisteraars volgens de beschikkingen van de Cultuurpactwet waardoor de bescherming van ideologische en filosofische strekkingen gewaarborgd wordt, verbod van lidmaatschap in de Raad van Beheer voor wie een mandaat uitoefent in de pers- of reclamewereld.

De openbare omroep bezit dus het feitelijk monopolie van de radio-uitzendingen. Wie geneigd zou zijn te denken dat dit monopolie het door de grondwet gewaarborgd recht op *vrije meningsuiting* zou aantasten vindt onmiddellijk stellingen dat dit recht precies door het monopolie gewaarborgd wordt, doordat het enkel slaat op de mening die met «eigen middelen» wordt geuit en vervolgens de orde in de eter dient gehandhaafd te worden, dat de onafhankelijkheid t.o.v. de overheid gewaarborgd wordt, de informatie-uitzendingen streng objectief gehouden worden en de mogelijkheid wordt voorzien van uitzendingen door derden.

Wie zou argumenteren dat deze derden niet altijd representatief zijn voor diegenen die menen iets te zeggen te hebben wordt onmiddellijk geconfronteerd met de stelling dat derden op basis van een

genoemde objectieve beslissing worden toegelaten tot de uitzendingen. Wie zich tenslotte zou willen beroepen op het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens dat in artikel 10 het recht erkent om «de vrijheid van mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen (passief) of door te geven (actief) zonder inmenging van overheidswege en ongeacht grenzen», wordt onmiddellijk geconfronteerd met de restrictie dat «staten radio-omroep-, bioscoop- en televisieondernemingen kunnen onderwerpen aan een systeem van vergunningen».

Volledigheidshalve kan hier nog vermeld worden dat ook voor de audiovisuele middelen in een *recht van antwoord* is voorzien (wet van 4 maart 1977). In het licht van de discussie omtrent vrije radio is het van belang te onderlijnen dat de verzoeker van een recht van antwoord geen toegang wordt verleend tot de microfoon.

Terloops weze gezegd dat het koninklijk besluit van 1966 op de *kabelwetgeving* andere dan door de openbare omroep verzorgde radio-uitzendingen toelaat via de kabel, op voorwaarde dat de verdeler die beperkt tot muziek en tooneel. Ongeacht de meer sociale bezwaren dat de kabel materieel en financieel niet voor iedereen toegankelijk is, is de wet momenteel te restrictief om de doelstellingen van alle vrije radio's te realiseren; het probleem van de etherchaos zou bij de «vrije» kabelradio vanzelfsprekend niet gesteld worden.

Aan het probleem van het statuut van lokale kabelradio kan evenwel niet voorbijgegaan worden: de kabelmaatschappijen kunnen privé intercommunale dan wel gemengde instellingen zijn.

Het voorbeeld van het verleden

Het zou verkeerd zijn te denken dat de opkomst van vrije radio's een recent verschijnsel is. Vóór de tweede wereldoorlog heeft België een zestiental kleine privé-zenders gekend naast de «officiële» zender. Twaalf waren fransstalig of gemengd frans-nederlandstalig (Radio Schaerbeek en Radio Conférence), 4 nederlandstalig (nl. het Kerkske, de Westvlaamse Radio Omroep, Radio Vlaanderen en Radio Loksbergen). Hun zendsterkte lag meestal rond 100 watt, waardoor ze in een straal van ongeveer 50 km konden beluisterd worden.

Gemeenschappelijk hadden deze privé-zenders dat ze ontstaan zijn uit belangloze aspiraties van enthousiaste radio-amateurs die in hun vrije tijd zenders en ontvangsttoestellen bouwden. Uit financiële noodzaak werden eerst o.m. lidgelden verzameld. Toen de reclame werd ontdekt werden de zenders vrij spoedig de broodwinning van hun eigenaars. De programma's waren vaak geïmproviseerd en bestonden voor een groot deel uit plaatjes draaien, maar ook uit rechtstreekse concerten en variété-programma's. Het gebeurde dat voor de plaatselijke nieuwsgaring een overeenkomst werd gesloten met een plaatselijke krant.

1930 is een *scharnierpunt* in de ontwikkeling van de privé-radio. De wet op de radioverbindingen maakte een voorafgaande machtiging van de minister van PTT noodzakelijk. Geen enkele van de in 1930 bestaande regionale privé-zenders had zo'n machtiging; wel bezaten de eigenaars een vergunning van amateurzender. De privé-zenders traden nog op een andere manier de wet met de voeten. Het KB ter uitvoering van de wet op de oprichting van het NIR stipuleerde dat zonder de uitdrukkelijke toelating van de minister van PTT geen inkomsten mochten verzameld worden uit de toegestane machtiging tot uitzenden. Dit werd nog eens bevestigd door een ministerieel besluit van 18 augustus 1931 dat expliciet elke vorm van handelspubliciteit verbood aan privé-zenders. Om een oplossing te vinden voor deze twee problemen, nl. de uitzendvergunning en de reclame, werd een Raadgevende Commissie voor Radiodiffusie samengesteld. Deze stelde een lijst op van zenders waarop de ene als «geautoriseerd» en de andere als «getolereerd» werd ingeschreven.

De *oorlog* zou het *breekpunt* betekenen voor de privé-zenders. Op 9 augustus 1939 kwam een militaire commissie tot de conclusie dat de privé-zenders onder de directie van de PTT zouden komen voor het technisch gedeelte en onder het NIR voor het culturele gedeelte. In de besluitwet van 13 oktober 1942 werd te Londen de Belgische Nationale Dienst voor Radio Omroep opgericht, wiens bevoegdheid zich uitstreekte tot de privé-omroepen. De doodsteek volgde met de besluitwet van 14 september 1945 die het NIR in al zijn bevoegdheden herstelde en de in 1940 in beslag genomen zenders als gewestelijke omroepen on-

der het gezag plaatste van het NIR. Zo komt het dat radio-omroepen die elk afzonderlijk tegelijkertijd voor een bepaalde regio uitzendingen maakten, omgevormd werden tot gewestelijke productiecentra die uitzendtijd kregen toebedeeld op één nationale zender. Met de toenemende greep van de staat op de omroep na de tweede wereldoorlog weken diegenen die het idee van de privé-radio niet wilden prijsgeven uit naar de zee. De geschiedenis van de zeepiraten, die vooral in de jaren zestig is gemaakt, zal hier niet opnieuw geschreven worden. Hoofdrede is dat de zendschepen buiten de territoriale waten ver uitstegen boven het regionaal, laat staan lokaal belang en daarenboven puur op ontspanning waren afgestemd. Men zal het evenwel kunnen meemaken dat door de radiomicrobe gebeten enthousiastelingen die geen vergunning meer kregen voor hun regionale privé-zenders, hun kans wagen met een piratenzender. George de Caluwé van Radio Kerkske en later van zeepiraat Radio Uylenspiegel is daar wellicht het meest sprekende voorbeeld van. Bij de latere opbloei van de vrije radio's zal men trouwens een teruggaande beweging kunnen vaststellen: zeepiraten van weleer infiltreren in de vrije radio.

Het voorbeeld van het buitenland

In Europa vindt men landen waar het probleem van een vrije radio zich niet stelt, andere waar vrije radio's wettelijk niet meer kunnen verboden worden, andere waar experimenten met lokale radio aan de gang zijn en nog andere waar de vrije radio wordt onderdrukt. Groot-Brittannië kent geen vrije radio's eenvoudig omdat zowel de BBC als de commerciële IBA (zelf bestaande uit ITV en Independent Local Radio) elk met een twintigtal regionale radio-omroepen aan de behoefte aan regionale eter-communicatie blijken te voldoen. Geleerd door de ervaring met de zeepiraten, wier impact werd ingedijkt door uitbreiding van het aantal zenders en een daarmee samengaande programmawijziging op de BBC-radio en vervolgens door de toelating van commerciële radiostations, die exclusief regionaal opereren, geleerd dus door deze ervaring is het ontstaan van vrije radio in Groot-Brittannië geanticipeerd. Het is ondertussen de vraag of men zowel in het geval van de BBC als in dit van de IBA reeds mag spreken van echte lokale radio; daarvoor is de nationale in-

vloed te groot. Het Annan-rapport over de Britse omroep heeft in dezelfde zin gesteld dat lokale radio fundamenteel verschillend is van «network broadcasting» en dat overeenkomstig de oprichting van een eigen «authority» nodig is voor de uitbouw van degelijke lokale radio. De nieuwe «authority» zou haar inkomsten moeten betrekken uit reclame én belastingen, het laatste om de kleinere stations een goede werking te garanderen.

Italië is uitgegroeid tot het historisch voorbeeld van vrije radio. Sinds het grondwettelijk hof het omroepmonopolie aldaar ongrondwettelijk verklaarde omdat het in strijd geoordeeld werd met het grondwettelijk erkend recht op vrije meningsuiting, is een oncontroleerbare vrije radio-boom ontstaan van commerciële, maar daarnaast ook van zogenoemde democratische zenders die gebaseerd zijn op auto-financiering of «lichte» reclame (voor «bewezen diensten», als giften van uitzendapparatuur). Omdat de passende reglementering niet voorhanden was, is men er voor quasi-chaotische toestanden komen te staan waar honderden zenders mekaar op enkele frekwenties verdringen.

Sinds 1977 toen de ecologisten in hun campagnes gebruikmaakten van de «groene» radio, kent ook *Frankrijk* een explosie van vrije radio's. Naargelang ze voor- of tegenstaander zijn van commerciële radio hebben de vrije radio's zich aangesloten bij verschillende verenigingen. In de plaats van de aanvankelijk sterk repressieve houding van de regering is een meer tolerant-experimentele gezindheid getreden met evenwel hetzelfde doel voor ogen, nl. de uitschakeling van de vrije radio en de bevestiging van het monopolie. Van de kant van de vrije radio's is evenwel steeds gewezen op de dubbelzinnige politiek van de overheid, die zich aan de ene kant op het monopolie beroept om vrije zenders te verbieden, maar aan de andere kant de zogenoemde perifere zenders (RTL, Europe 1, Radio Monte Carlo en Sud Radio) duldt: de perifere zenders hebben studio's te Parijs, Radio Monte Carlo zendt zelfs uit vanop Frans grondgebied, en de regering benoemt de leden van de holding die het grootste deel van het kapitaal bezit in 3 van de 4 perifere zenders.

Na een periode van vrij onsamenhangende tegenacties (willekeurige inbeslagname, storingsuitzendingen,

oneensgezinde uitspraken van rechtbanken) waarin het er even naar uitzag dat het monopolie lichtjes wankelde werd alle optimisme weggevaagd door de wet Lecat (juni 1978) die expliciet stelt dat het monopolie ook toepasbaar is op de vrije radio's. Terwijl de meeste vrije zenders met commerciële bedoelingen zich terugtrokken heeft de repressie een groter samenhangsgevoel ontwikkeld bij de overgebleven vrije radio's. Om deze echter helemaal de wind uit de zeilen te nemen werd voor een proeftijd van 1 jaar op FR 3 plaats geruimd voor een aantal experimenten onder voogdij van het ministerie van justitie, parlementsleden en culturele verenigingen.

In *Nederland* bestaan sinds de omroepwet van 1967 twee wettelijke mogelijkheden voor het verzorgen van regionale radio-uitzendingen. Artikel 47A opent de mogelijkheid tot oprichting van regionale omroepen welke uitzendingen verrichten onder de verantwoordelijkheid van de NOS (Regionale Omroep Zuid, Regionale Omroep Noord). Maar op grond van artikel 47B kan de minister zendmachtiging verlenen buiten de bevoegdheid van de NOS aan een voor een bepaalde regio representatieve culturele instelling voor regionale uitzendingen. STAD/Radio Amsterdam en Stichting Regionale Omroep Brabant hebben op basis van het laatste artikel ten experimentelen titel een zendmachtiging gekregen. Overigens is de tegenstelling tussen de twee typen van regionale omroep zo goed als verdwenen sinds zij samenwerken in de federatieve overlegstructuur Regionale Omroep, Overleg en Samenwerking. Aangezien het hier om regionale of zogenoemde streekradio's gaat kan men niet verhinderen dat lokale, soms ook commercieel geïnspireerde vrije radio's zonder uitzendvergunning opereren, waartegen evenwel kordaat wordt opgetreden.

De resultaten van een publieksonderzoek door het Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Hogeschool te Tilburg naar de twee experimenten (STAD en SROB) met regionale etherradio, geven voldoende steun aan de stelling dat beide omroepen aan minstens 4 van de 6 vooraf geformuleerde criteria voldoen: (1) zij verhogen de pluriformiteit in de verschaffing van regionale informatie; (2) dragen bij tot een verlaging van in-

formatiedrempels, (3) worden door de regionale bevolking gewaardeerd, en (4) er blijkt bij die regionale bevolking ook behoefte te bestaan aan de door hen verschaft informatie. Wat het vijfde criterium nl., verbeterde kennis over regionale zaken, betreft die blijkt, objectief gezien, niet significant verbeterd. Toch zijn de luisteraars subjectief van mening dat zij beter geïnformeerd zijn door de beluistering van de regionale omroep. Er zijn evenmin aanwijzingen dat de regionale omroepen, binnen de vrij korte onderzoeksperiode van 1 jaar, geleid hebben tot een grotere betrokkenheid van de bevolking bij regionale problemen (het zesde criterium).

De doelstellingen

Elke vrije radio heeft zijn eigen identiteit, zijn eigen doelstellingen die min of meer weerspiegeld worden in het programmaschema. Dat moge blijken uit een summier overzicht van de voornaamste zenders die sinds 1978 de kop hebben opgestoken.

Radio Uylenspiegel is de eerste vrije zender geweest in Vlaanderen, of liever voor Frans Vlaanderen. Hij wordt geanimeerd door Vlaamse militanten en startte met uitzenden op 1 januari 1978. In maart 1979 start in Wallonië Radio Eau Noire; hij is opgericht door de inwoners van Couvin die zich verzetten tegen de bouw van een stuwdam die hun dorp dreigde van de kaart te vegen. In de daarop volgende maanden zullen in Wallonië nog enkele zenders met uitzendingen beginnen, de ene al voor een langere periode dan de andere. Nu eens zijn ze syndikalistisch (Radio Siderurgie, Charleroi), dan weer politiek (Radio Fourons-Wallonie), dan weer ecologisch gemotiveerd (Radio Verte, Wammes). Het is echter Radio Louvain-la-Neuve die grote bladzijden zal schrijven in de geschiedenis van de vrije radio in België. De zender beschouwt zichzelf als animatiezender eerst voor de kunstmatige spookstad die Louvain-la-Neuve heet te zijn, maar vervolgens ook voor het omliggende. Een wapenfeit dat psychologisch erg belangrijk is gebleken ten gunste van een potentiële regeling voor de vrije radio is de door de studenten verhinderde inbeslagname van de zender op 12 oktober 1978. Radio Louvain-la-Neuve heeft zich georganiseerd in een VZW en stelde zich tot doel een officiële zendvergunning te bemachtigen. De algemene principes voor

de vrije radio die Radio Louvain-la-Neuve vooruitschoof waren reeds opgenomen in een charter van de Association pour la Libération des Ondes, zelf opgericht in juni 1978. Aanvankelijk vroeg de ALO niet meer dan een depenalisering van het werken met vrije radio, maar later zou zij zich voorstander verklaren van een wettelijke regeling van de vrije radio, naar het voorbeeld van de Vereniging ter Bevrijding van de Ether (VEBE), de Vlaamse tegenhanger, opgericht op 12 februari 1980. De VEBE-beginselverklaring wordt verder besproken. Eerst dient nog vermeld dat de minister van Franse Cultuur zonder dralen in een commissie betreffende de audiovisuele media, het probleem van de vrije radio aan de orde stelde.

Ook mag niet voorbijgegaan worden aan de vrije radio-boom te Brussel, die aldaar profiteert van het tweetalig cultureel statuut. Les Radios Alternatives is een voorbeeld van coöperatieve alternatieve zender: een vijftiental groepen gebruiken dezelfde zendinstallatie en verdelen de zendtijd onder mekaar (feministen: Radio Klett Mariette, studenten: Radio Activité en Radio Kameleon, pacifisten: Radio Passifixe, anti-racisme; Radio Mona Lisa, milieuverenigingen, urbanisatie en wijkwerking: Radio Quartier Libre). Brusselse vrije Radio's, als Radio Capitale en Radio Plus, geduchte concurrenten trouwens die er niet voor teruggeschrokken zijn mekaar te storen, betekenen door hun technisch en muzikaal goede programma's ongetwijfeld een concurrentie voor de RTB- en BRT-zenders. Ze zijn quasi 24 uur op 24 uur in de ether en verzorgen, de ene al meer dan de andere, nederlandstalige uitzendingen. Binnen Radio Plus is een machtsstrijd uitgevochten tussen de ALO-aanhanger en de voorstanders van een nationale en commerciële zender. De laatsten hebben zich genesteld in Radio Contact die wellicht het verst gaat in de richting van een ontspanningszender.

Er wordt gefluisterd dat hij uitgerust is - overigens met krachtige zendapparatuur, - en gesteund wordt door de Parti Libéral en ook nog, dat het in de bedoeling ligt niet relais-uitzendingen nationaal te opereren, daarin trouwens gesteund door een ex-zeepiraat. Er zijn trouwens andere voorbeelden van politiek gesteunde zenders aan te wijzen: van Radio Micro-Climat worden bindingen met de Parti Socialiste veron-

dersteld en van Radio Iris met het FDF. Deze bindingen worden natuurlijk ontkend met het argument dat financiële steun enkel geschiedt onder de vorm van persoonlijke schenkingen. Radio Contact wenst zich niet neer te leggen bij de beschikkingen van de ALO, wat in de loop van 1980 geregeld tot een min-etheroorlog leidt. Overigens is de ALO aan franstalige kant niet de enige overkoepelende organisatie: de Organisation pour Radios Indépendantes heeft wel minder invloed maar opteert voor een meer commerciële instelling van de vrije radio.

De eerste «Belgisch»-Vlaamse radio is in februari 1979 in de ether gegaan: Radio Aktief te Gent. Hij is ontstaan als strijdmiddel van de studenten tegen de verhoging van het inschrijvingsgeld aan de universiteiten en daarna geëvolueerd tot een volkse zender met een bredere, geëngageerde belangstelling.

Alhoewel tengevolge van acties van plaatselijke procureurs ook in Wallonië vrije radio's het zwijgen is opgelegd (Radio Terrils de Charleroi en Radio 081 te Namen bijvoorbeeld), evenals te Brussel (Radio 104), waar het argument werd ingeroepen van de storingen van de dienst van het luchtverkeer, is het klimaat daar in elk geval gunstiger dan in Vlaanderen. Dat had Radio Aktief reeds aan den lijve kunnen ondervinden! De hoop op een gunstige regeling van wat oogluikend leek toegestaan te worden werd voor een groot stuk de kop ingedrukt door de inbeslagname te Leuven, eerst van Radio Country, dan van Radio 17, tesamen met de verzegeling van Radio Scorpio. Deze laatste spiegelt zich aan het voorbeeld van Radio Louvain-la-Neuve en heeft zich als doel gesteld 40% van de zendtijd in te ruimen voor informatie. Hij leunt dan ook zeer dicht aan bij de doelstellingen van de VEBE. De gerechtelijke actie roept heel wat verzet op en is tevens kristallisatiepunt van de discussie omtrent vrije radio in Vlaanderen tussen de VEBE, de minister van Nederlandse Cultuur, de PTT en de BRT. De verzegeling kan trouwens het enthousiasme niet temperen: de uitzendingen worden onmiddellijk voortgezet. Meer nog, andere kandidaten zullen zich gesterkt voelen door het voorbeeld van Radio Scorpio (bijvoorbeeld in Tienen: Vrije Radio Tienen en Radio SOS-Sylvania, die wordt ingezet als strijdmiddel voor het behoud van arbeidsplaatsen; maar er zijn ondertussen ook nog vrije radio's

HET BELANG VAN LIMBURG

het grootste regionale dagblad in België,
dagelijks gelezen door 73 %
van de Limburgse dagbladlezers.
Dagelijks aktueel
een eigen visie op de regionale,
nationale en internationale
aktualiteit

Herckenrodesingel 10, 3500 Hasselt
Tel. 011-25.09.11
Telex: 39034 Belimb. Hass.

HET BELANG VAN LIMBURG

PRIJS: 12 FR.

B11-25-09.11

VELUDDAG

**Super
dinsdag
23,30 fr.**

Ook stookolie fors omhoog

De stookolieprijs is de afgelopen maanden fors omhoog gegaan. Dit is vooral te wijten aan de stijging van de olieprijs. Ook de stookolieprijs is de afgelopen maanden fors omhoog gegaan. Dit is vooral te wijten aan de stijging van de olieprijs.

«Geen nieuw statuut Voer»

Martens verwerpt franstalige eis
en Gramme verdedigt zijn beleid

De Kamer van Volksvertegenwoordigers heeft vandaag een besluit genomen over de Franstalige eis tot een nieuw statuut voor de Vlaamse scholieren. De Vlaamse scholierenvereniging heeft een Franstalige eis geformuleerd om een nieuw statuut te krijgen. De Vlaamse scholierenvereniging heeft een Franstalige eis geformuleerd om een nieuw statuut te krijgen. De Vlaamse scholierenvereniging heeft een Franstalige eis geformuleerd om een nieuw statuut te krijgen.

PEER : BANK OVERVALLEN

...ers met

Vlaamse scholieren te Brussel bedreigd

Epidemie van bom-meldingen

De Vlaamse scholierenvereniging heeft vandaag een besluit genomen over de Franstalige eis tot een nieuw statuut voor de Vlaamse scholieren. De Vlaamse scholierenvereniging heeft een Franstalige eis geformuleerd om een nieuw statuut te krijgen.

opgericht te Gent, Antwerpen, Mechelen, Hasselt, Turnhout,...). Uit dit overzicht blijkt dat, naar hun motivering, vrije radio's grosso modo in 3 hoofdcategorieën kunnen ondergebracht worden. Er zijn vooreerst de strijd- of themazenders die actie willen voeren ofwel rond een bepaald concreet probleem (en dan kunnen de uitzendingen tijdelijk en weinig systematisch zijn) ofwel in het kader van een bepaalde levensvisie (van minderheidsgroepen maar ook van traditionele partijpolitieke groepen). Vervolgens zijn er de muziek- of zuivere ontspanningszenders: bedoeling is de luisteraars een aangenaam achtergronddecor te bezorgen, hen te verstrooien (o.m. door de programmatie van spelletjes, wedstrijden...). De derde categorie wordt hier als ideaaltipe van vrije radio aangezien: het zijn de lokale informatie- en animatiezenders met belangstelling voor het culturele, het sociaal-economische en politieke gebeuren en met pluralistische ingesteldheid.

Naar een regeling ?

Men kan niet praten over een mogelijke regeling wanneer vooraf niet duidelijk gesteld is welke *beperkingen door de techniek* worden opgelegd.

Welnu, wanneer de vrije radio's zich aan onderlinge afspraken willen houden voor wat betreft hoogte van de antenne, kracht van de zender en zich willen onderwerpen aan een controle van de technische kwaliteit van de zendapparatuur zouden binnen een straal van 10 km tussen 100-104 Mhz een achttal radio's kunnen opereren, die mekaar en de zenders buiten die straal niet storen of verdringen. Volgens optimistische schattingen zouden in België meer dan 12.000 zenders op vijf frekwenties tussen 100 en 104 Mhz elk met een zendbereik van 20 km in de ronde kunnen opereren. Momenteel zijn een vijftigtal zenders actief. Eenmaal vrije radio legaliseerd zal het aantal kandidaten wellicht toenemen. Het saturatiepunt ligt evenwel ver af, indien men er tenminste in slaagt de zenders onder controle te houden.

De BRT wil niet weten van vrije zenders en eist in tegenstelling met de RTBF, alle beschikbare frekwenties op, zoals gebleken is op een samenkomst van de interministeriële commissie op 21 maart 1980 en waarop aanwezig waren afgevaardigden van de ministeries van Ne-

derlandse en Franse Gemeenschap, BRT en RTBF en het ministerie van PTT. De BRT heeft stereo-uitzendingen en relais-verbindingen in het achterhoofd samen met eventueel een uitbreiding van de 3 netten.

De voorstellen die door de minister voor de Nederlandse Gemeenschap zijn gedaan waren evenmin ingegeven door de bezorgdheid om binnen het kader van wat technisch mogelijk is de ether ter beschikking te stellen van zoveel mogelijk gegadigden dan wel om elke vorm van lokale radio onder de beschermvleugels te plaatsen van de openbare omroep. De voorstellen in dit verband om de gewestelijke zenders te ontkoppelen, zodat alle tegelijkertijd voor één provincie uitzendingen verzorgen, en om ten experimentelen titel een gedeelte van hun zendtijd af te staan aan mensen die geïnteresseerd zijn in vrije radio (met de techniek dus en onder de voogdij van de BRT) waren duidelijk. Een eventuele bereidheid van ministeriële zijde om in elke provincie echt lokale radio-experimenten (in de plaats van provinciale of regionale) op te zetten zal ongetwijfeld geconfronteerd worden met de eis van de VEBE dat de experimenten volledig los van het BRT-instituut zouden geschieden met een inbreng (eventueel in een soort van beurtroelsysteem per provincie) van alle bestaande vrije radio's. De twijfel die van ministeriële kant is opgeroepen omtrent de behoefte aan vrije radio kan gemeten worden nadat vrije radio behoorlijk functioneert. Door de bezorgdheid van dezelfde kant om de vrije radio niet in de handen te laten vallen van zogenaamde linkse of rechtse extreme krachten zou men deze wel eens te veel belang kunnen toekennen; in elk geval geeft men de indruk de confrontatie met hen niet aan te kunnen.

Het is hier de plaats om enkele randbemerkingen te maken bij de *visie van de VEBE* op vrije radio. Deze blijkt het duidelijkst uit het op 1 maart 1980 goedgekeurde VEBE-handvest. De «vrije private radio-omroepdienst» wordt daarin omschreven als de mogelijkheid om, als middel tot verruimde vrije meningsuiting en democratisering vanuit de basis, op lokaal vlak, via informatie, voorlichting, (permanente) vorming en ontspanning de communicatie tussen en binnen verschillende groepen te bevorderen zonder enige voogdij vanwege de openbare omroep en met een minimum controle vanwege de betrokken ministers. De controle zou

zich dienen te beperken tot de voorwaarde opgelegd tot het verkrijgen en het behouden van een zendvergunning. Verder wensen de vrije radio's zich te houden aan een met de PTT overeengekomen technische regeling ter voorkoming van wanorde in de ether.

Verdere punten van belang zijn dat voorzien wordt in een optimaal recht van antwoord en inspraak. Daarbij mag de microfoon rechtstreeks ter beschikking gesteld worden van wie zich onrechtmatig behandeld acht of van wie iets te zeggen heeft. Het gebruik van de telefoon zal in dit verband een toememende rol spelen. Als informatie, duiding, animatie en toegang van de lokale bevolking niet gegarandeerd zijn heeft de vrije radio geen bestaansrecht. Aan een handvol mini-muziekzenders en losgeslagen DJ's heeft niemand wat. Het is ondertussen de vraag of elke lokale gemeenschap voldoende «informatie»-stof zal leveren. «24 uur op 24» uitzendingen mag geen dwangidee zijn; integendeel er liggen mogelijkheden in de verdeling van de zendtijd onder verschillende gegadigden.

Naar de vorm kan men, omdat vrije radio tenslotte voor een groot gedeelte door de bevolking gemaakt wordt, de nodige dosis amateurisme en in elk geval spontaneïteit dulden en in die zin is een vergelijking met de hoogst professionele maar vaak ook gepolijste aanpak van de BRT-uitzendingen uit den boze. Wel veronderstelt het waarmaken van de informatie-taak vanzelfsprekend de inzet van medewerkers die goed op de hoogte zijn van het lokale gebeuren.

Het is goed nog eens te onderstrepen dat de vrije radio hoofdzakelijk programma's van lokale aard maakt; dat, in het verlengde daarvan, geen net van zenders die behoren tot dezelfde groep wordt toegestaan en dat het overgrote deel van de programma's van eigen oorsprong dienen te zijn.

De samenstellers van die programma's moeten zich spiegelen aan de rechten en plichten van de journalist zoals die uitgewerkt zijn voor de geschreven pers. Wat meer specifiek het ideologisch aspect van de vrije radio aangaat wordt het pluralisme «in gedachten en actie» gehuldigd. Het wordt geplaatst tegenover het BRT-pluralisme dat niet meer is dan een afspiegeling van een politieke ver- tegenwoordiging. Politiek wordt dus niet uit de programma's geweerd, wel eenzijdige politieke propaganda. De vrije radio heeft oog voor alles wat leeft

en vanuit de basis groeit in de lokale gemeenschap. Buiten de kern van 2 à 3 full-time mensen zal vrije radio vrijwilligerswerk blijven. Een raad van luisteraars zal het zo miniem mogelijk gehierarchiseerd en gebureaucratiseerd bestuur uitmaken. Daarin zullen politieke partijen niet geweerd worden maar zij zullen het er niet alleen voor het zeggen hebben. Ook het vormingswerk, zowel het verzulde als het neutrale, kan aan de vrije radio deelnemen maar VEBE wenst niet dat de vrije radio exclusief in de handen gegeven wordt van het vormingswerk of socio-culturele verenigingen. Duidelijk wordt gesteld dat de vrije radio gevrijwaard moet blijven van rechtsstreekse bindingen met en controle van politieke partij, vakbond, beroepsvereniging of andere korporatistische vereniging en er geen eenzijdige spreekbuis mag van worden, maar dat deze organisaties vanzelfsprekend aan bod komen in de uitzendingen. Zogenaemde strijdzenders zijn in deze optiek uitgesloten, al zou er kunnen gepraat worden over een reservatie van frequenties voor zenders die alleen contra-informatie geven. Wanneer er een soort van «eenheid en beweging» achter een bepaalde actie zit, d.w.z. dat quasi alle groepen van de plaatselijke bevolking er achter staan zal VEBE minder moeite hebben met de erkenning van de actie ondersteunende zender. Vrije radio streeft geen winst na. VEBE geeft zijn leden de raad zich in VZW's te organiseren. Commerciële bindingen worden verworpen evenals inkomsten uit reclame, dit evenwel naar analogie met de openbare omroep. In elk geval, indien reclame toegelaten wordt zal deze aangepast zijn aan het medium; men denke aan de kleine aankondigingen in advertentiebladen. Om zoveel mogelijk gegadigden aan vrije radio te laten doen, ook diegenen die geen zenduitrusting kunnen bekostigen, zou VEBE er geen principieel tegenstander van zijn dat de zenders eigendom zouden worden van de PTT. Het beginkapitaal wordt momenteel meestal geleverd door de initiatiefnemers. Vaak zijn dit mensen die bij streek- of stadskranten betrokken zijn geweest en die, omwille van het grotere bereik en de directere actie op de actualiteit maar ook omwille van financiële argumenten overschakelden op lokale radio. Om enkele mensen in de toekomst full time in dienst te kunnen nemen en om de kosten voor uitzending te kunnen

betalen zou ook nog aan een vorm van subsidie kunnen gedacht worden, bijvoorbeeld, uit het resterende bedrag dat het kijk- en luistergeld opbrengt en dat niet voor omroepdoeleinden wordt gebruikt of een soort opcentiemen op het kijk- en luistergeld, of aan een financiering door lokale overheden of intercommunales. Maar ook een gemengd systeem van gesubsidieerde lokale radio en concurrentie met commerciële radio is denkbaar. Aan de rechtmatige eis van de auteurs van de uitgezonden muziek zou pas tegemoet kunnen gekomen worden na één of andere vorm van financiering. Sabam, die deze vertegenwoordigt, schijnt trouwens een legalisering af te wachten om auteursrechten te eisen.

De VEBE eist de depenalisering en vervolgens de legalisering van de vrije radio-omroepen in het kader van de wet van 30 juli 1979 betreffende de radioverbindingen waarvoor evenwel nog uitvoeringsbesluiten moeten goedgekeurd worden om zendvergunningen te kunnen uitreiken. De VEBE hoopt dit te kunnen bereiken door overleg in een door de minister van de Nederlandse Gemeenschap vooropgestelde adviescommissie (die trouwens nooit heeft gewerkt) waarin naast de minister, de VEBE en ook de BRT zouden zetelen (maar naar het schijnt niet de PTT, dit tengevolge van een geschil in de interministeriële commissie voor de verdeling van de golflengten).

Ondertussen zijn niet alleen in Wallonië maar ook in Vlaanderen initiatieven voor een *wettelijke regeling* genomen. Het voorstel van decreet, houdende erkenning van de vrije radio-omroepdiensten door W. Kuypers neemt de definitie en erkenningsvoorwaarden zoals ze geformuleerd zijn door de VEBE over. De erkenning van een vrije radio-omroepdienst geschiedt door de minister onder wiens bevoegdheid de radio-omroep ressorteert, in casu de minister van de Nederlandse Gemeenschap, en impliceert een schriftelijke uitzendvergunning vanwege de minister van PTT. Verder voorziet het voorstel van decreet in een Hoge Raad voor Vrije Radio-omroepdiensten, samengesteld voor de helft uit vertegenwoordigers van de erkende vereniging(en) van vrije radio's, voor een vierde uit vertegenwoordigers aangewezen door het erkende vormingswerk en voor een vierde uit vertegenwoordigers aangewezen door de minister van de Nederlandse Gemeenschap. De

Hoge Raad onderzoekt enerzijds elke aanvraag voor een uitzenderkenning en waakt er anderzijds over dat de voorwaarden tot erkenning nageleefd blijven. Beslissingen worden met een twee derden meerderheid genomen. Wanneer een vrije radio-omroepdienst erkend is door de Minister van de Nederlandse Gemeenschap krijgt hij voor een periode van twee jaar een uitzendvergunning die, na gunstig advies vanwege de Hoge Raad, kan worden vernieuwd.

Het ideaal zou natuurlijk bereikt zijn zo de mogelijkheden van de vrije en/of lokale radio én TV t.o.v. de functie van de openbare en/of regionale en nationale omroep, maar ook t.o.v. de geschreven pers (regio-journalistiek, streek- en stadskranten) in een algemeen mediabeleid zouden kunnen geplaatst worden. Het zou dan wel eens meteen duidelijk kunnen worden dat voor elk medium een eigen functie is weggelegd en ze niet noodzakelijk alleen maar als concurrenten optreden.

De cruciale vraag blijft of het VEBE-standpunt niet te utopisch is, of m.a.w. diegenen die het voor het zeggen hebben (en de beheerraad van de BRT controleren) een deel van hun macht zullen willen prijsgeven wanneer het om de organisatie van de lokale radio in de zin van het VEBE-handvest gaat. Een wettelijke regeling via een koninklijk besluit blijft in elk geval uit, ondanks het feit dat het vrije-radio-virus blijkbaar niet meer bedwongen kan worden, zelfs niet door gerechtelijke acties. Daarover maken de nodige speculaties opgang: de door de overheid bewust gedulde chaotische toestand kan aangegrepen worden ofwel om schoonschip te maken ofwel om zich te beroepen op een onomkeerbare feitelijke situatie. Ondertussen zou men er dan op rekenen dat vrije radio's ont-aarden in voor cultuurbeschermers al te volks of voor de BRT al te populaire zenders, of in politieke propaganda-zenders of in reclame-zenders. Aldus zou vrije radio een achterpoortje kunnen zijn om reclame op de openbare omroep te rechtvaardigen.

Als voorstander van lokale radio kan men zich aan de andere kant ook principieel verzetten tegen een wettelijke regeling, die natuurlijk steeds in enige controle voorziet, zich tevreden stellen met een depenalisering van de vrije radio-praktijk, en hooguit een overkoepelende vergadering dulden om etherchaos te vermijden. Men kan zich daarbij de vraag stellen of dit principieel verzet niet

precies datgene zal aanmoedigen wat men met zo'n stellingname meestal hoopt te bestrijden, nl. een dominerende positie van wie financieel en politiek het sterkst staat. Is Radio Contact te Brussel, die overigens het eerste vrije televisie-experiment op zijn prestatie lijst heeft staan, daarvan niet reeds een sprekend bewijs?

«Legalisering» van de «vrije» radio schijnt een paradox op te roepen. In de legalisering in de richting van de VEBE-voorstellen lijkt evenwel de enige mo-

gelijkheid te liggen om te ontsnappen niet alleen aan de etherchaos, maar ook aan wat men het gepolitiseerd-pluralistisch BRT-statuut noemt voor een lokale omroep, én aan een zuiver propagandistische of commerciële lokale omroep.

* deelnemers waren:
kris boenders
guido cajot
hildegarde croonenborghs
dirk decoster
gerrit feyaerts

jos huysmans
vincent mertens
patrick peeters
koen peeters
staf pelckmans
paul piedfort
jan pollaris
jos remaut
mark sprangers
wim truyens
luc vandekerkckhove
herlinda van gerven
erik van grieken
marie madeleine vanpuyvelde
daniel van tricht
martine verbeek

Onderstaand artikel is geschreven op basis van interviews met onderzoekers en mediamensen in Milaan en Bologna en van bezoeken aan verscheidene radio- en TV-stations in dezelfde steden. Uiteraard werd ook gebruikgemaakt van de bestaande literatuur terzake.

de privatisering van de omroepcommunicatie in italië

johan op de beeck

Het monopolistisch karakter van de omroepcommunicatie in Italië is sinds het ontstaan van de republiek tot het midden van de jaren zeventig intact gebleven. Tot die tijd is het politiek en economisch monopolie van de RAI* nooit werkelijk in gevaar geweest. De RAI bleek voor '70 nog krachtig en regeneratief genoeg om geen aanleiding te geven tot onmiddellijke hervormingen en om zijn positie te handhaven in het aanschijn van de eerste crisisverschijnselen. In 1966 kon de RAI nog optornen tegen de plots opgedoken concurrentie van de in yugoslavië gevestigde Radio Capodistria en vooral van Radio Monte Carlo, die onder Monegaskische vlag maar met aanzienlijke Frans en Italiaans kapitaal Noord-Italië ging bestrijken. Kort daarop installeerden Italiaanse industriëlen in het land relais-stations, waarlangs buitenlandse kleurenprogramma's konden aangeboden worden. Dat in een periode waarin de RAI slechts zwart-wit te bieden had. En tijdens de grote stakingen in 1969 doorstond het monopolie de toch hevige contestatie van de arbeidersbeweging en van de radio- en TV-journalisten tegen het gebrek aan pluralisme en de zgn. hegemonie van de DC** in de omroep.

Geen omwenteling dus in die tijd, maar

toch waren dit voor de omroep twee crisismomenten, die trouwens symptomatisch zijn voor twee van de drie determinerende factoren die het monopolie uiteindelijk hebben doen barsten: de kapitalisatie van de omroepcommunicatie en de politieke strijd tussen DC en PCI***. De derde factor speelt pas echt mee na '70: het is de "movimento", een beweging van uiterst-linkse, "autonome" en ecologische stromingen. De "movimento" voert een meestal extra-parlementaire politieke en culturele strijd. De traditionele staatsapparaten - ook het communicatie-apparaat - zijn niet in staat gebleken deze stromingen te kanaliseren. Voor de "movimento" heeft de geïnstitutionaliseerde communicatie nooit enig perspectief geboden. De "movimento" was dan ook de drijvende kracht achter de eerste alternatieve radio's. Tegen de wil in van de traditionele linkse en rechtse machts-groepen hebben zij samen met voorstanders van de omroepcommercialisering de vrije radio's in Italië gepopuliseerd.

Voor een goed begrip van wat volgt, even een parenthese over de kommunistische en christen-democratische strategie terzake.

Een algemeen kenmerk van de politieke strategie van de PCI is de regio-

nalisering van de staatsapparaten. In dit opzicht was de decentralisering van de RAI een belangrijk streefdoel (1). De omroepcommunicatie moest in handen blijven van een openbare dienst, maar de conceptie en de uitvoering van de programma's zouden berusten bij regionale, eventueel lokale organismen. Men moet hierbij bedenken dat de PCI op lokaal en regionaal vlak een zeer aanzienlijke inplanting heeft. Tot het midden van de jaren '70 heeft de PCI de vrije zenders hardnekkig afgewezen en zelfs tegengewerkt, hoewel steeds communistische militanten in de vrije radio's werkzaam zijn geweest en sommige afdelingen de alternatieve zenders steunden.

Bij de DC kwam men veel moeizamer tot beleidsopties. De monopoliepositie was in politiek opzicht al 25 jaar lang één van de steunpilaren van de DC-regeringen. Naar buiten uit heeft de DC het bestaande RAI-monopolie tot 1974 verdedigd. Maar de vertegenwoordigers van de media-industrie in de partij waren lang voordien al niet gelukkig met de economische monopoliepositie van de RAI. Het publiciteitspotentieel van radio en televisie werd geacht vele tientallen miljarden meer te bedragen dan de budgetten die in de RAI werden omgezet. De elektro-technische industrie zocht naar een nieuwe afzet-

markt. Uitgevers en krantengroepen hadden een nieuwe accumulatiebron op het oog. Geprivatiseerde omroepen waren voor de desbetreffende pressiegroepen binnen de DC dus een braakliggend kapitaliseringsterrein. Het afbouwen van de openbare dienst via illegale "vrije" zenders was een stap in die richting. Hierover kwam het binnen de DC tot een polarisering. De strekking Colombo-Fanfani beijverde zich om de privatisering te bevorderen in weerwil van de strekking Moro, die toen het mediabeleid wou kaderen in de "compromissenpolitiek" t.o.v. de PCI (2).

Doorbraak

Chronologisch gezien kwam na vernoemde gebeurtenissen de eerste echte aanval op het monopolie van de privé-sector, de grote ondernemingen, de publiciteitsagentschappen. Die lieten het in 1973 tot een confrontatie komen tussen de Italiaanse staat en de kabelmaatschappij Tele Biella, die sedert 1971 onrechtmatig programma's uitstuurde. Per decreet werd dit verboden. Tele Biella ging echter in beroep bij het Europees Gerechtshof dat op grond van art. 10 van de Europese Conventie besloot dat de verordening van de Italiaanse staat ongeldig was. Kort daarop, op 9 juli 1974, kwam er een arrest van het Italiaans Constitutioneel Hof dat het staatsmonopolie niet van toepassing verklaarde op de kabel-TV, voorzover die een beperkte zone bestrijkt. Deze uitspraak zou later een belangrijk precedent blijken inzake de besluitvorming van het Hof.

Einde 1974 verschenen de eerste "radio libere" ten tonele: op 23 november startte Radio Bologna per l'accesso pubblico, gesticht door Roberto Faenza, later beroemd geworden door zijn boeken over video en alternatief mediagebruik. Gauw volgden de cooperatieve radio's Singer in Turijn en Bra Onde Rosse in Milaan. Dozijnen commerciële stations volgden het voorbeeld.

Maar intussen laaide de strijd op tussen de grote linkse partijen en de DC die haar machtspositie in de RAI niet wou prijsgeven. De parlementaire druk op de DC-regering nam toe, want de licentie van de RAI was slechts tot 1972 geldig en de regering had de hernieuwing van de licentie, die een herstructurering van de omroep onvermij-

delijk maakte, weten uit te stellen tot 1975. Op 14 april 1975 slaagde het parlement er dan toch in een hervormingswet goed te keuren. Deze wet heeft twee opmerkelijke karakteristieken: 1) De omroep wordt meer gedecentraliseerd. De regio's krijgen meer greep op het medium, d.w.z. dat de PCI met haar sterke regionale inplanting het politieke DC-monopolie kan afbouwen.

2) De wet omschrijft de bevoegdheden van de nationale omroep op een wijze die voor interpretatie vatbaar is. Volgens art. 1 krijgt de RAI namelijk het monopolie tot verspreiding van radio- en TV-uitzendingen via hertz-, draad- of kabelverbindingen op nationaal vlak. In zekere zin beperkt de wet dus het monopolie tot het nationale niveau, terwijl er toch nergens te lezen stond dat andere zenders dan de nationale omroep gerechtigd waren om uitzendingen te verzorgen. Deze wet heeft dus een juridisch vacuum gecreëerd waardoor de vrije omroepen niet langer illegaal maar semi-illegaal werden: hun bestaan was niet onwettig, maar wie kon bewijzen dat ze een juridisch bestaansrecht hadden? En het werd al gauw duidelijk dat het niet de bedoeling was geweest om door deze lacune in de wet nu iederéén van de beginnende aftakeling van het monopolie te laten profiteren. In de loop van datzelfde jaar werden een veertigtal stations vervolgd en ontmanteld. Het waren alle alternatieve, niet-commerciële zenders (3). De commerciële zenders werden met rust gelaten. Maar de dubbelzinnigheid in de wet bleek tot moeilijkheden te leiden. Steeds meer rechters kwamen openlijk tot de erkenning dat ze in het oerwoud van mogelijke wetsinterpretaties het spoor bijster waren geraakt.

Op het moment dat de juridische chaos compleet was, vonden in juli 1976 nationale verkiezingen plaats. In die periode werd het duidelijk dat de DC de koers ging veranderen. De partij bracht eigen vrije zenders in het strijperk en liet propaganda uitzenden op enkele grote commerciële stations. Na de verkiezingen trok de DC de lijn door en veranderde openlijk haar mediastrategie. Immers, de verkiezingen hadden geleid tot een cruciale vermeerdering van het aantal PCI-parlementszetels. En vermits de nieuwe omroepwet de RAI uit de rechtstreekse invloedssfeer van de regering had ge-

haald en een paritair samengestelde parlementaire commissie belastte met het algemeen beheer, betekende dit een verzwakking van de DC in de omroep. De wet bepaalde ook dat de regionale raden (waar de PCI in vele gevallen aan de macht was) de bevoegdheid hadden om regionale adviseerende omroepcommissies te verkiezen. De regionale afdelingen van de RAI kregen daarenboven zelfbeschikingsrecht over 45 % van hun zendtijd. Alles samen betekende dit een dusdanige afname van de alleenheerschappij van de DC in de omroep, dat het voor de monopoliegezinde strekking in de DC niet langer mogelijk was om de vrije omroepen tegen te houden.

Een maand later, op 28 juli 1976, werden de vrije zenders door een nieuw arrest van het Constitutioneel Hof gelegaliseerd. Het Hof bevestigde het omroepmonopolie, maar erkende het bestaansrecht van de vrije zenders: zolang deze een lokaal karakter hadden was het ongrondwettelijk ze te verbieden, aldus het Hof.

Op politiek vlak speelde dit vooral de DC in de kaart. Door vrije zenders toe te laten werd de omroepcommunicatie in zekere mate gedecentraliseerd, maar niet zoals de PCI dat had gewild, namelijk in een publiekrechtelijke organisatievorm. De DC had in de RAI wel een deel van de macht moeten afstaan aan de PCI, maar dat werd gecompenseerd door de krachtsverhouding tussen de private omroepen. Er waren commerciële zenders die meestal wel a-politieke waren, maar gefinancierd werden door DC-gezinde industriëlen. Er waren typische DC-zenders en er waren de radio's van de "movimento", waar de communisten ook al niets van te verwachten hadden. Er waren géén PCI-zenders.

Liberalisering

Door het besluit van het Constitutioneel Hof van 1976 waren de vrije zenders dus wel gelegaliseerd maar een wet terzake bestond niet. Een wettelijke reglementering van de private omroepcommunicatie ontbrak en ontbreekt tot op heden nog altijd. De liberalisering heeft dan ook een *laissez-faire*-karakter. Het recht van de sterkste dicteert de spelregels. Omroepen worden opgericht of opgedoekt naar believen, gaan over in handen van andere eigenaars of fusioneren

zonder enige controle. Het zendbereik is ongelimiteerd. Media-trusts conglomereren in sommige streken een aantal radio's met TV-stations en bouwen zo een concurrentiepositie op die voor de financieel zwakkere zenders haast ongenaakbaar is. Voor de financiering bestaat geen wettelijke regeling. Er worden kartels gevormd voor de aankoop van buitenlandse programma's enz. Kortom, de liberalisering werkt duidelijk de monopolievorming in de hand en staat het pluralisme in het medialandschap deerlijk in de weg. Toch blijft de wet achterwege. Nochtans heeft het parlement al een paar wetsvoorstellen onder ogen gekregen, ondermeer vanwege de Federazione Radio Emissanti Democratiche (FRED), die de niet-commerciële en alternatieve vrije radio's groepeerd.

Maar waarschijnlijk hebben de grote economische en politieke krachten in het land enig belang bij dit uitstel. De huidige situatie levert de kapitaalgroepen aardige winsten op. Voor de DC liggen de politieke kaarten in de private omroepstructuur goed en de PCI wil nog voor de reglementering er komt haar posities verstevigen. De enen hebben geen haast en de anderen willen uitstel. Men verwacht dan ook dat als de wet er uiteindelijk toch komt, deze de bestaande toestand zal consolideren en een strenge reglementering zal bevatten voor eventuele nieuwe zenders. Dat was trouwens ook al de geest van de wetsvoorstellen die tot nu toe al aan het parlement voorgelegd zijn, het FRED-voorstel uitgezonderd.

Mieren en miereneters

De private radio's en TV's hebben zich sinds 1976 in razendsnel tempo vermenigvuldigd. Vooral van de radio's is nooit precies geweten hoeveel er waren en welke hoedanigheid ze hadden. In alle steden en gemeenten werden zenders opgericht die na een paar maanden uit de ether verdwenen en door andere opgevolgd werden. De meeste amateurzenders, meestal het werk van C.B.-liefhebbers, stopten er al gauw mee, bij gebrek aan geld en zendkracht. Radio's van handelaars en kleine zakenlui bleken niet rendabel of werden opgekocht door grotere ondernemingen. Sommige linkse strijdzenders kwamen alleen in de ether ter gelegenheid van stakingen, betogingen e.d. Een vrij chaotische situatie dus. Toch een paar cijfers: in de lente van 1976 zouden

er een goede 300 radio's geweest zijn; in de zomer van datzelfde jaar zou dat aantal gestegen zijn tot 400 volgens het ministeries van PTT, tot 600 volgens de RAI.

De RAI dacht in oktober 1977 dat er 1964 radio's en 369 TV-stations waren. (4) In december 1978 sprak de RAI van 3353 radio's en 676 TV-stations. In september 1980 zouden er volgens mijn inlichtingen ongeveer 3500 radio's en 400 TV-stations zijn, waarvan er resp. 2500 en 350 effectief uitzenden. De grootste concentratie is te vinden in de regio Lombardije: 425 radio's en 51 TV-stations. In die regio is de concentratie vooral opmerkelijk in Milaan: 231 radio's en 15 TV-stations. Een vergelijkingspunt: in de hele regio Emilia-Romagna zijn er "slechts" 380 radio's en 48 TV-stations (5).

Aanvankelijk werden alleen radio's opgericht. Initiatiefnemers waren zoals gezegd kleine ondernemers en de niet-geïnstitutionaliseerde politieke krachten van de "movimento". Vandaag liggen de kaarten anders. Slechts 10 % van alle private radio's zijn "emmittenti democratiche", de alternatieve, zeg maar linkse zenders. De overgrote meerderheid van de andere radio's is in min of meerdere mate commercieel gericht. Een voorbeeld: Emilia-Romagna (6). In deze regio hebben 90 tot 91 % van de zenders een economische functie. 8 % zijn niet-commerciële zenders. In deze laatste categorie is de PCI het sterkst vertegenwoordigd. Na 1976 zag de communistische partij zich voor een voldongen feit geplaatst. Ze heeft zich vooral de laatste twee jaar grote inspanningen getroost om de opgelopen achterstand weg te werken. Officieel heeft de partij echter geen zenders in eigen beheer. Maar men kan wel stellen dat een aantal zenders gerund en bemand worden door communistische militanten. Ondermeer in Emilia-Romagna 15 radio's en 3 TV's. De PSI heeft geen TV-zenders maar wel 4 radio's. Tegelijkertijd onderhoudt de PSI ook banden met bevriende movimento-stations, zoals bv. Radio Informazione in Bologna. De vakbonden hebben geen eigen zenders en zijn ook nauwelijks vertegenwoordigd in andere stations. De "movimento" zelf telt 10 radio's. De 351 andere radio's zijn grotendeels van commerciële aard.

Ook op nationaal vlak blijken in het huidige stadium de commerciële zenders ruimschoots de andere te overtreffen, zowel in aantal als in zend-

kracht. Maar het zijn vooral de zenders die eigendom zijn van de grote kapitaalgroepen die zich hebben kunnen ontplooiën. Ze worden professioneel gerund, hebben redelijke technische faciliteiten en palmen de ether dan ook bijna volledig in. Het zijn niet meer rijke handelaars of bemiddelde ondernemers die de plak zwaaien in deze omroepen maar wel de trusts, de grote namen uit de elektronische en de media-sector: Montedison, Agnelli, Montanelli, maar bovenal Rizzoli, Mondadori, Montedison, Berlusconi. Zij hebben vooral in 1977 in private radio's geïnvesteerd, hebben de zwakke broertjes opgekocht en deden op het einde van dat jaar hun intrede in de TV-sector met een massale financiële inbreng. De Milanese krantenmagnaat Rizzoli bijvoorbeeld heeft zijn eigen TV-station in Malta. Dat bestrijkt heel Italië en zal langzaam maar zeker de RAI op alle terreinen kunnen beconcurreren (7). Berlusconi heeft 50 TV-stations en Rizzoli, Mondadori en Rusconi samen hebben er 230 (8). Belangrijker nog is de structuur van deze private omroepen. Sommige radio's, zoals Radio Elle of Radio Luna richten zusterstations op in andere steden en hebben daarbij duidelijk een "network" op het oog. Radio Luna (bekend om zijn pornografische uitzendingen) heeft samen met een onbekend aantal andere zenders een onderling uitwisselingsnet van vooropgenomen programmapakketten. Er zou ook gewerkt worden aan een nationaal publiciteitscircuit. Het is duidelijk dat deze werkwijze in strijd is met wat het Constitutioneel Hof in '76 bepaalde. Maar het kan blijkbaar en de wettelijke reglementering laat intussen op zich wachten (9).

Juridische conflicten - vooral met de auteursrechtenvereniging SIAE en de vakbonden van het radio- en TV-personeel - worden uitgevochten via de ANTI (Associazione nazionale di Televisioni e radio indipendenti), die de meeste commerciële zenders overkoepelt. Maar op economisch vlak zijn de onderlinge verwevingen vooralsnog niet echt ontsluitend.

Wél duidelijk is de concurrentiestrijd en de rol van het publiciteitswezen. In de band van 88 tot 104 mhz komt het niet zelden voor dat vele tientallen radio's mekaar letterlijk verdringen. Om zich bijvoorbeeld in steden als Rome of Milaan verstaanbaar te kunnen maken, zijn sterke zenders nodig.

Waar in 1974 20 W ruimschoots kon volstaan is nu soms 2500 of 5000 W nodig.

De neiging om steeds sterkere zendinstallaties te gebruiken is dan ook groot. De commerciële zenders zijn gemiddeld sterker dan de andere: 775 W tegenover 510 W gemiddeld (10). Deze verdichting elimineert heelwat zenders die er financieel niet zo best voorstaan. Ongeveer 1/4 van de commerciële zenders wordt professioneel bemand. Dat is uiteraard een belangrijke bijkomende factor. De kapitaalkrachtige commerciële zenders kunnen met hoogwaardig materiaal en geschoold personeel meer verzorgde en beluisterbare programma's maken - zij het dat deze programma's een dikwijls bedenkelijke ideologische inhoud hebben en niet meer zijn dan een radiofonische copie van de boulevardpers of de triviaalliteratuur.

Wanneer dergelijke programma's dan nog met zware apparatuur uitgezonden worden, levert dat de desbetreffende zenders meer publiek op, dus ook meer

publiciteit. Een oud verhaal eigenlijk. Hierbij valt op te merken dat ook 2/3 van de alternatieve radio's publiciteit maakt. Meestal gaat het dan om lokale publiciteit, voor plaatselijke middenstanders, diensten e.d.

Wat uiteindelijk publiciteit en private omroepen met mekaar te maken hebben kan men best aflezen uit volgende tabel (11):

In vergelijking met wat er in de oudere media omgezet wordt is het publiciteitsaandeel van de private zenders voorlopig nog niet zo groot. Maar opmerkelijk is wel de enorme jaarlijkse stijging: van 24 naar 85 miljard lire op 3 jaar. Dat is in verhouding veel meer dan bij de andere media.

De ondergang van de alternatieve zenders

De niet-commerciële en alternatieve zenders in Italië zijn soms onderling

nogal verschillend. Men kan grosso modo volgende soorten onderscheiden:

- Zenders die zich toeleggen op niet-commerciële muziekprogramma's en luistershows.

- De linkse partijzenders van PCI, PSI en de Radicale partij. Doorgaans is het enige alternatieve aspect van deze zenders hun -partijgebonden- oppositionele berichtgeving.

- De typische militante zenders van de "movimento", meestal spreekbuizen van groepen als Lotta Continua, PDUP, Avanguardia Operaia, Democrazia Proletaria enz. Hiermee verwant zijn de strijdzenders van de vrouwenbeweging (Radio Donna in Rome bv.) of de homofielen.

Deze radio's bereiken meestal een eerder beperkt publiek, ofwel omdat ze zich exclusief en doelbewust richten tot een welbepaalde groep, ofwel omdat hun uitzendingen niet van aard zijn om in-

Publicitaire investeringen (in miljarden lire)

	1974	1975	1976	1977	1978	1979
KRANTEN						
nationale	45.3	60.4	69.1	94.1	106.2	126
lokale	61.7	59.6	84.9	93.9	113.8	130
Totaal	107.0	120.0	154.0	188.0	220.0	256
TIJDSCHRIFTEN	127.7	123.6	151.4	175.4	206.0	250
TELEVISIE						
nationaal	54.0	61.0	61.0	73.0	95.0	108
perifere zenders:						
Capodistria	-	0.8	3.8	7.9	9.5	?
Montecarlo	-	-	4.3	8.7	8.4	?
Private zenders:						
nationale publ.	-	-	-	1.8	5.5	25
lokale publ.	-	-	-	12.2	21.5	30
Totaal private	-	-	-	14	27	55
Totaal TV	54.0	61.8	69.1	103.8	136.2	178
RADIO						
nationaal	30.0	34.0	34.0	34.0	37.6	38
buitenland	2.3	2.7	3.6	5.0	4.4	5
Private zenders:						
nationale publ.	-	-	-	1.0	2.5	8
lokale publ.	-	-	-	9.0	17.5	22
Totaal private	-	-	-	10.0	20.0	30

teresse op te wekken buiten het ghetto van gelijkgezinden.

- Zenders die zowel op politiek als op communicatief vlak een alternatief vormen voor de traditionele omroepcommunicatie; een nogal moeizame definitie van de grote, internationaal bekende radio's als Radio Popolare (Milaan), Radio Citta Futura (Turijn) en de onlangs ter ziele gegane Radio Alice (Bologna) (12). Deze radio's zijn de belangrijkste alternatieve zenders van Italië en m.i. ook de meest interessante voorbeelden voor de Belgische experimenten. Zij zijn er in geslaagd nieuwe en meer democratische communicatiepatronen in het medium te induceren, waarmee ze zich bovendien een breed en constant publiek hebben weten te verwerven. De alternatieve zenders hebben vooral in 1977 hun hoogconjunctuur gekend. Er zouden er toen ongeveer 600 geweest zijn. Vandaag bestaan er nog een paar tientallen. Slechts een handvol onder hen speelt een rol van enige betekenis. Voor de verklaring van deze teleurgang dringen zich twee overwegingen op, ten eerste aangaande de organisatie van deze radio's, ten tweede aangaande hun algemene strategie.

1) Men kan vernoemde zenders wel gezamenlijk onder de noemer "alternatief" rangschikken, maar in de praktijk is er nooit een grote affiniteit geweest. In het huidige stadium zijn er nauwelijks onderlinge contacten en van een georganiseerde samenwerking is er gewoon geen sprake (de partijzenders even buiten beschouwing gelaten). Toch is dit niet altijd zo geweest. Op 21 februari 1976 werd in Firenze de FRED opgericht door enige tientallen radio's. Sindsdien zijn er in de schoot van de FRED regelmatig bijeenkomsten en congressen geweest. Het was daarbij de bedoeling om tot een gezamenlijke politieke en technische coördinatie van de informatievoorziening te komen. Even is ook gepoogd een alternatief publiciteitsagentschap op te richten, wat niet gelukt is. De FRED was bovendien een forum van discussie over de aanwendingsmogelijkheden en de communicatieve potenties van de vrije radio. De FRED was het enige bindmiddel en ofschoon de juridische en economische moeilijkheden nooit uit de lucht waren, heeft er toch even naar uitgezien dat de FRED een belangrijke gemeenschappelijk drijfkracht zou worden. Naar buiten uit wierp de organisatie zich trouwens op als een gezaghebbende woordvoerder. Maar dat lijkt verleden

tijd. De interne verhoudingen op politiek en organisatorisch vlak zijn nooit goed geweest. Er waren verschillende visies aan de orde en een verscheurend sectarisme maakte dat deze visies mekaar zelden vonden. Als overkoepelende organisatie is de FRED dan ook in 1978 ineengestort. Aanleiding was de ontvoering van Aldo Moro en het daaraan gekoppelde interne debat over de houding die terzake diende aangenomen (13). Toch was de zaak Moro niet meer dan de aanleiding voor de breuk, die eigenlijk al van bij de stichting latent aanwezig was. De werkelijke twistpunten betroffen de beoogde communicatiemodellen en de verhouding van de radio's tot de politieke sfeer. Er waren drie strekkingen. In de eerste plaats de "movimento" die de radio als spreekbuis zag, als doorgeefluik van de revolutionaire boodschap. Tweedens waren er de PSI en de PCI die de radio's wilden ten dienste zien van lokale overheden en sociale organisaties - die in vele gevallen in handen zijn van deze partijen. Een derde strekking tenslotte wilde volkomen onafhankelijke zenders, waarvan het politiek karakter minder zou bepaald worden door de inhoud van de boodschap dan wel door het communicatie-model en door de organische verbinding van het gecommuniceerde met de werkelijke leefsituatie van het publiek. Tot deze strekking behoort ondermeer Radio Popolare.

Tussen deze drie stromingen is het dus tot een scheiding gekomen en sinds 1978 zijn er geen officiële contacten meer geweest. De ineenstorting van de FRED zou sindsdien zowel een kwalitatieve als een kwantitatieve achteruitgang met zich hebben gebracht.

2) De belangrijkste reden voor het falen heeft echter te maken met de strategie van de alternatieve radio's. Hun visie op de eigen doelstellingen is - behoudens de al genoemde uitzonderingen - nooit erg duidelijk geweest. Men is erg euforisch, maar ook erg onbedachtzaam van start gegaan. Een voorafgaande theorievorming was er niet. De vrije radio's zouden de omroepcommunicatie democratiseren, er zou participatie en horizontale communicatie komen. De radio's moesten basismedia worden, wars van iedere controle van het establishment. Daarom werd ook het principe van de openbare dienst afgeschreven. Maar in die aanvangsfase is duidelijk voorbij gegaan aan de reële maatschappelijke context en aan de economische determinatie van het medium.

Het motto was: "liberta d'antenna", bevrijding van de ether a.h.w. Maar bevrijding is een mentale, een ideologische categorie. In de geschiedenis van audiovisuele media-industrie komen ideologische vertekeningen van de economische praktijk wel meer voor. Meer bepaald inzake kabeltelevisie en video (14). Met de vrije radio's is het niet anders gegaan. Dat is ook logisch want telkens een nieuwe technologie op de markt komt of telkens als de kapitalisatie van een nieuw produkt (medium) voorbereid wordt, moet alsmaar opnieuw gezorgd worden voor een gunstig sociaal klimaat dat de behoefte stimuleert en -indien nodig- de nieuwigheden aanvaardbaar maakt. In dit opzicht is de commercialisering van de omroepcommunicatie een probleem geweest, dat werd opgelost door de private zenders te mythologiseren. De onrijpe "vrije communicatie"-doctrine van de alternatieve groepen was dan ook welgekomen. Van 1972 tot 1976 hebben de grote Italiaanse kranten en tijdschriften onophoudelijk artikels gepubliceerd over de vrije zenders, waarin een merkwaardige ideologische overeenkomst valt te bespeuren met de thema's van de "movimento". Het omroepmonopolie wordt in vraag gesteld of aangevallen, de sociale en culturele voordelen van kleinschalige, lokale, vrije zenders worden aangehaald, er wordt voortdurend verwezen naar participatie en access, zonder dat deze begrippen enige fundamentele duiding krijgen. Een beetje wat de laatste twee jaar in kranten als *La Dernière Heure*, *Le Soir* of *Het Laatste Nieuws* te lezen is. De perscampagne in Italië ging uit van bekende namen: *La Stampa*, familiebezit van Agnelli (grootste aandeelhouder van FIAT), *L'Espresso*, eigendom van Agnelli en Caracciolo (voorzitter van de Italiaanse uitgever), *Panorama* van Mondadori en *L'Europeo* van Rizzoli (15). Een sprekend voorbeeld was het nummer van 3 juni 1973 van *L'Espresso* waarin een eigen alternatief voor de bestaande omroepcommunicatie werd afgedrukt, geschreven door nota bene Lio Rubini, directeur van *Publietas*, een van Europa's grootste publiciteitsmaatschappijen. Op 28 juni publiceerde *Panorama* op zijn beurt het hervormingsplan voor radio en TV van de *Confindustria*. En de publieke opinie kreeg nog vele tientallen andere artikels, manifesten en verklaringen van die aard te verwerken (16). Daarbij is in ideologisch opzicht vooral de verzelfstandiging van het medium

REGISTRATIE

Registratie: kwartaalblad met artikelen over audiovisuele media in onderwijs, kunst en wetenschap. Vaste rubrieken: av-kunst, av-kroniek, av-techniek en de nieuwe rubriek "Wegwijs in Medialand".

THEMANUMMER OVER DE BEELDPLAAT

Verschijnt in september. Een greep uit de inhoud:

Dr. B.J. Kroon (Philips) bespreekt de mogelijkheden van de beeldplaat in computergestuurd onderwijs en beschrijft experimenten die bij Philips zijn uitgevoerd.

Drs. F. Gastkemper (K.U.N.) inventariseert drie universitaire onderzoeksprojecten naar inpasbaarheid van de beeldplaten-speler en computer in het onderwijs.

Drs. J. Bardoel (NOS) bepleit de videorecorder en de beeldplaten-speler net als kabeltelevisie, Teletekst en Viditel te betrekken in de discussies over technologiebeleid en cultuurpolitiek.

Ir. F. Kappetein (Elseviers Weekblad) legt uit waarom Philips aarzelt om de educatieve mogelijkheden van de beeldplaat onder de aandacht te brengen van het grote publiek.

Herbert Schlosser (vice-president RCA) onthult de plannen van RCA voor het op de markt brengen van beeldplaat en beeldplaten-speler.

Vul ter kennismaking onderstaande bon in en stuur die naar Registratie, Stichting Film en Wetenschap, Antwoordnummer 1691, 3500 VC Utrecht.

REGISTRATIE

Noteer mij voor een **proefabonnement** op Registratie. Ik betaal £ 16,-- voor 4 nummers (normaal £ 32,--) na ontvangst van een acceptgirokaart.

Naam

Sector: WO/HBO/VWO)

Adres:

Postcode/plaats:

Handtekening

belangrijk. De technische en (theoretische) communicatieve mogelijkheden van de vrije zenders worden in verband gebracht met morele welzijnsbegrippen. Maar er wordt abstractie gemaakt van de economische producties en verspreidingsvoorwaarden, van de functie van het medium in een welbepaalde historische context (17).

Dat de gangmakers van de alternatieve zenders deze ideologie mee hebben gecreëerd en verspreid is merkwaardig, want in feite hebben zij als eersten de contextuele determinatie aan den lijve ondervonden. Immers, de alternatieve zenders hebben impliciet gekozen voor het vrije markt-stelsel. En hun communicatieve opties waren wellicht alternatief, maar er was geen alternatieve economische rugsteun om ze te verwezenlijken. Afgelopen jaren is dan ook gebleken dat de benodigde zendkracht onbetaalbaar werd, dat de verkoop van stickers en T-shirts zelfs onvoldoende bleek om de elektriciteitsrekening te betalen en dat na jaren vrijwillariaat de meeste programmamakers het voor gezien hielden. Wie geen onoverkomelijke bezwaren tegen publiciteit had, kon daarin zijn redding zoeken. Maar ook dat is een probleem geworden. Vele alternatieve radio's hadden gewoon geen marktwaarde omdat ze ofwel onvoldoende zendbereik hadden, ofwel een al te agressief politiek karakter hadden. Wie wel publiciteit kon maken, had dan weer andere kopbrekens. Publiciteit maken, betekent meedraaien in de concurrentieslag om het publiek. Dat heeft gevolgen voor de ideologische opties van zulke zenders. Commerciële zenders vinden immers een geprefigureerd ideologisch klankbord voor hun programma's: semiotisch gesproken is hun spraak de meest verbreide, de meest vertrouwde in vergelijking met de alternatieve boodschap van de "emmittenti democratiche". Dat was vooral zo in de eerste fase toen deze zenders op redundante wijze een ongekende en onbegrepen spraak bezigden, gewoon omdat er te weinig was nagedacht over vorm en stijl. Daardoor hebben vele alternatieve zenders aan gebruikswaarde ingeboet bij het publiek en dat heeft hen bijgevolg publiciteitsinkomsten gekost. Voor zover de alternatieve zenders niet de steun genieten van de grote linkse partijen hebben zij t.a.v. dit probleem hun heil gezocht in andere richtingen. Sommige zenders hebben zich aangepast aan de gangbare gebruiken van de commerciële stations en zijn "disc-joc-

key-radio's" geworden. Alleen in de schaarse nieuwsuitzendingen lieten zij nog enig alternatief geluid horen. Vermits het eigen oorspronkelijk publiek niet gediend bleek met deze gang van zaken en het anderzijds aan middelen ontbrak om volwaardige programma's te maken die een breder publiek konden boeien, zijn de meeste radio's van dit type uit de ether verdwenen. Dat geldt ook voor links-radikale zenders. De enige relatief succesvolle formule is die van zenders als Radio Popolare. De Milanese zender zelf moet de kas voor 40 % spijzen met publiciteitsgelden (meestal voor horeca-bedrijven) en de rest van het budget wordt merendeels opgebracht door de cooperatieve van de radio die 3000 leden telt. De kracht van Radio Popolare ligt in de zeer gedegen lokale informatie - voorziening, die steunt op een indrukwekkend net van correspondenten in de bedrijven, in wijkcomités en actiegroepen (18).

De toekomst

Een verdere commercialisering ligt in de lijn van de verwachtingen. Het accent wordt echter duidelijk verlegd naar de televisie. Van enig alternatief mediagebruik is hier totaal geen sprake. Enig tegengewicht voor de puur commerciële stations vormen de zenders van PCI en PSI, resp. 25 en 5 in getal. Maar buiten hun nieuwsuitzendingen verschillen zij niet in het minst van de andere stations. De commerciële TV-zenders zijn nog in volle opkomst. De echt grote investeringen zijn pas de afgelopen twee jaar gebeurd en kwalitatief stelt het allemaal nog niet zo veel voor. Een paar resultaten van een enquête bij de TV-stations van Lombardije geven wel een idee van de situatie (19). van de 51 stations heeft 55 % een louter economische functie. 15,7 % ziet het als taak om informatie te zijn en aan culturele promotie te doen. 41,2 % onderhoudt contacten met centrum- en rechtse partijen. Voor links is dit 19,6 %. Een kwart van de zenders heeft geen politieke bindingen. Ook een blik op de programmaschema's is verhelderend. Gemiddeld besteden alle 51 stations 55,8 % van hun zendtijd aan films en 5,1 % aan journaals en actualiteitenmagazines. In het huidige stadium hangt het succes van de TV-stations dan ook voor een groot gedeelte af van hun filmaanbod. Ook hier staan de trusts het sterkst. Als je in Milaan bijvoorbeeld goeie films wil zien, stem je af op An-

tenna Nord (van Rusconi) of Tele Alto (van Rizzoli). Rusconi heeft een exclusief beschikkingsrecht over de Paramount-productie, Rizzoli is in zee gegaan met Metro, Warner en Fox. Bevrijding van de ether, jawel.

* Radiotelevisione Italiana

** Democrazia Cristiana

*** Partito Comunista Italiano

Voetnoten

(1) cfr. RADIO-TELEVISIONE, INFORMAZIONE, DEMOCRAZIA, *Congresso nazionale del PCI Roma, 29-31 marzo 1973*, Riuniti, Roma, 1973.

(2) cfr. FAENZA, Roberto, *Le phénomènes radio en Italie*, Conseil de l'Europe, CCC/DC (76) 93, Strasbourg, 1977.

(3) De twee bekendste gevallen van politieke repressie zijn de sluitingen van Controradio (Firenze) en Radio Libera Siracusa in 1976. cfr. BORSA, Marco, *Sciolti la società Anilina*, in: *Corriere della Sera*, 11 mei 1977.

(4) CHANIAC, Regine/ FLICHY, Patrick, SAUVAGE, Monique, *Les radios locales en Europe*, Institut National de l'Audiovisuel, Documentation Française, Paris, 1978.

(5) LE FORMICHE E I FORMICHERI, *Ricerca condotta nel 1979 dall'Istituto "Agostio Gemelli" sui problemi dell'informazione per conto della Regione Lombardia*, IV Commissione Consiliare Istruzione - Cultura Informazione.

(6) Naar een nog niet gepubliceerd onderzoek van de Media-commissie van de Regio Emilia-Romagna o.l.v. Salvatore Maenza.

(7) LEPAGE, Hughues, *Le développement des radios libres en Italie*, in *Radio locale et communautaire*, Thema-nummer van "Etudes de radio-télévision", n° 23, RTB., p. 51.

(8) cfr. voetnoot (6)

(9) Een van de verantwoordelijken hiervoor zou PTT-minister Colombo geweest zijn. Over zijn rol zie: SILIATO, Francesco, *L'antenna dei padroni*, Mazzotta, Milano, 1977, p. 120-121.

(10) CHANIAC, R., EA., *op.cit.*, p. 56.

(11) MARKET & MEDIA DATA ITALIA 1980 - Media Forum, giugno 1980.

(12) cfr. MACCIOCCHI, Antonietta, *Radio Alice ou l'information-action*, in: *Le Monde*, 3-4 juli 1977 / COLLECTIF A TRAVERSO, *Radio Alice, radio libre*, LSC J.P. Delarge, Paris, 1977 / QUALE FUTURO PER RADIO POPOLARE, Alcune note sull'esperienza di Radio Popolare presentate per la discussione al Consiglio di Amministrazione e ai lavoratori, Milano, 1980. DUPRE, Frederic, *Ici radio n'importe quoi*, in: *Le Matin*, 18-19 juni, 1977. / GAIDO, Marco, *Radio Libere?*, Arcana Editrice, Roma, 1976 / SOTIAUX, Daniel, *Radio Citta Futura*, in: Videodoc, n° 32.

(13) cfr. QUALE FUTURO PER RADIO POPOLARE, *op.cit.*, p. 7.

(14) cfr. OP DE BEECK, Johan, *Ideologische aspecten van de relatie tussen geïnstitutionaliseerd en oppositioneel mediagebruik*, Lic.verh. Fac.Lett. & Wijsbegeerte, VUB, 1979, p. 107-123.

(15) cfr. ALLUM, Percy, *Un jeu privilégié entre journalistes et responsables politiques*.

Italie: l'impossible rôle de médiateur entre le public et le pouvoir, in: *Le Monde Diplomatique*, mei 1977, p. 19-20.

(16) Zie voor L'Espresso ondermeer de nummers van 23 jan., 6 feb., 13 feb., 18 juni, 13 aug., 22 okt. 1972, 11 maart, 20 mei, 3 juni, 8 juli, 29 juli 1973 en 18 juli, 10 okt. 1976.

(17) cfr. PIEMME, Jean-Marie, *La Télévision comme on la parle*, Ed. Labor, Brussel, 1979.

(18) cfr. QUALE FUTURO PER RADIO POLARE, *op.cit.*

(19) LE FORMICHE E I FORMICHERI, *op.cit.*

Tijdens het academiejaar 1979-80 hebben eerste licentie-studenten in het kader van het seminarie «omroep», «omroepen naast de (monopolistische) omroep» onder de loupe genomen. De aandacht ging hierbij speciaal naar de «service» die blinden en zieken via de media kan geboden worden.

De twee volgende bijdragen zijn een synthese van hun onderzoeken en resultaten

blindenomroep

marc anné
anne de maeseneer
katrien de meyer
françoise kolsteeg

Inleiding

De enorme technologische evolutie die kenmerkend is voor onze Westerse welvaartsmaatschappij en de toenemende aandacht voor het welzijnswerk, hebben ertoe geleid dat voor de kansarme groepen van onze samenleving mogelijkheden werden gecreëerd om zichzelf te ontwikkelen en te emanciperen. Eén van die marginale groepen zijn alvast de visueel gehandicapten, die ofwel blind geboren zijn ofwel op latere leeftijd hun gezichtsvermogen verloren hebben.

Vorige eeuwen waren zij nog tot de bedelstaf veroordeeld en bezaten weinig kansen om te genieten van de intellectuele goederen die de samenleving bood, nu beschikken zij o.a. over een uitgebouwd net van gesproken boekbibliotheken, ook wel blindenomroepen genoemd.

Een blindenomroep kunnen wij omschrijven als een instelling die uitgerust is voor en gemachtigd tot het verzorgen van gesproken boeken en tijdschriften die bestemd zijn tot uitlening.

Vlaanderen is op dit ogenblik vier gesproken boek bibliotheken rijk: de Vlaamse Klank- en Braillebibliotheek Licht en Liefde v.z.w. gevestigd te Brugge, de Vlaamse Bibliotheek van de Braille-Liga v.z.w. die zich te Brussel bevindt, Studio 2000 v.z.w. in Hasselt en de dienst voor het 'Gesproken Boek' te

Antwerpen (afdeling van de Centrale Openbare Bibliotheek aldaar). De gesproken boek-bibliotheken van Brugge en Brussel houden zich reeds geruime tijd bezig met zowel de aanmaak van gesproken boeken en tijdschriften als met de de aanmaak van boeken in brailleschrift. Studio 2000 houdt zich hoofdzakelijk bezig met het aanmaken van gesproken tijdschriften en Antwerpen leest uitsluitend boeken in.

Vooraleer uit te weiden over de verschillende karakteristieken van de blindenomroepinstellingen moet toch wel even het wezenlijk onvervangbaar karakter van zowel braille als gesproken publikaties aangestipt worden: een brailleboek of -tijdschrift lezen is equivalent met actief lezen, de ontvanger geeft er zijn eigen interpretatie en accentuering aan en bepaalt tevens zijn eigen leestempo; bij een boek dat op cassette of geluidsband wordt voorgelezen kan de luisteraar z'n eigen leestempo niet meer bepalen en een bepaalde intonatie en interpretatie wordt door de inlezer opgedrongen, m.a.w. de ontvanger leest passief en dit kan eventueel leiden tot een zekere intellectuele verschraling.

Zoals reeds vermeld zijn er verschillende categorieën van visueel gehandicapten die naargelang hun situatie en leeftijd het ene medium boven het andere zullen verkiezen. Zo zullen diege-

nen die blind geboren zijn veelal het brailleschrift meester zijn en als dusdanig in de mogelijkheid verkeren om braillepublikaties actief te lezen en te interpreteren; daarentegen zullen zij die op latere leeftijd visueel gehandicapt geworden zijn door bv. een verkeersongeval, niet meer de flexibiliteit en de moed bezitten om een andere taalcode aan te leren en zich daarom genoodzaakt zien om zich te behelpen met gesproken publikaties.

In deze studie hebben wij ons beperkt tot het medium blindenomroep. De verschillende gesproken klank-bibliotheken hebben we geanalyseerd aan de hand van een gekend communicatiemodel. Alle gegevens die in dit werk opgenomen zijn, behoudens anders aangeduid, zijn afkomstig van interviews die wij gehad hebben met een aantal verantwoordelijken uit de respectievelijke instellingen.

I. De verschillende zenders

A. *De Vlaamse bibliotheek van de Braille-liga* (Brussel)

Deze gesproken boek-bibliotheek is voortgesprongen uit de tweetalige Brailleliga. Vóór deze Vlaamse afdeling van de Braille-liga op 27 oktober 1977 als v.z.w. een eigen koers ging varen, had zij slechts een aanmaak van een dertigtal gesproken boeken per jaar en was dus

niet in staat een lezerspotentieel op te bouwen. Daarom sloten verscheidene Vlaamse visueel gehandicapten zich aan bij de Nederlandse klankbibliotheken. De aanleiding tot de feitelijke splitsing van de tweetalige Braille-liga was de vraag van de Nederlandse gesproken boek-bibliotheken tot het bekomen van overheidssubsidies van de Belgische staat voor hun uitleningsprestaties aan de Vlaamse visueel gehandicapten. Dankzij de communautaire achtergrond hebben de sociale nood en de misnoegdheid van de Nederlandstalige medewerkers van de Braille-liga weerklank gevonden bij de publieke opinie. Het Ministerie van Nederlandse Cultuur was de mening toegedaan dat naast het katholieke Licht en Liefde (Brugge) een pluralistische gesproken boek- en braillebibliotheek moest tot stand worden gebracht. Met financiële steun van Nederlandse Cultuur zag de Vlaamse afdeling van de Braille-liga in 1977 als zelfstandige v.z.w. het levenslicht. Tevens heeft de V.B.B. sinds 1978 het statuut van Speciale Openbare Bibliotheek (S.O.B.) verworven, waarover later meer.

Het full-time personeel van de V.B.B. is als volgt samengesteld: een bibliothecaris, een secretaresse, een verantwoordelijke voor de uitleendienst, een corrector voor Braille en een studioverantwoordelijke. In '79 werden tevens nog acht B.T.K.-ers in dienst genomen, veertien B.T.K.-ers werden dit jaar ingeschakeld.

Het inlezen van boeken en tijdschriften is bij de V.B.B. in principe vrijwilligerswerk alhoewel een kostenvergoeding van 300 Fr mag aanvaard worden. In de raad van beheer zetelen zeven personen met andere professionele bezigheden die toezien op de werking en die zorgen voor de ontbrekende middelen. Dhr. Cnops, vertegenwoordiger van het personeel in deze raad, vindt dat er in de raad van beheer een betere verdeling op politiek en ideologisch vlak zou mogen zijn. Blijkbaar is de leiding van de V.B.B. nog niet zo pluralistisch samengesteld als bij de oprichting ervan werd vooropgesteld.

Voor het beluisteren van de gesproken boeken wordt geen lid- of leesgeld gevraagd en evenmin moet er een bewijs van visueel gehandicapt zijn worden voorgelegd om van de dienstverlening van de instelling te kunnen genieten. In 1978 bedroeg het ledenaantal op geluidsband: 68 effectieve lezers en op cassette: 318 effectieve lezers.

B. Licht en Liefde (Brugge)

De Vlaamse Klank- en Braillebibliotheek v.z.w. Licht en Liefde is een afdeling van de overkoepelende v.z.w. Licht en Liefde voor Onze Blinden. Deze afdeling bestaat uit een brailledrukkerij, een braillebibliotheek, een klankbibliotheek en een copieerdienst. De braillebibliotheek is wel de oudste van de vier, zij ontstond nl. in 1923. Op initiatief van de overkoepelende organisatie is men in '58 gestart met het aanmaken van gesproken boeken. Slechts in '77 heeft deze instelling het statuut van V.Z.W. verkregen. Sindsdien heeft ze eveneens het statuut van S.O.B.

Het full-time personeel bestaat uit 7 leden waaronder 2 B.T.K.-ers en één met een part-time job. In het dagelijks bestuur zetelen de bibliothecarissen van respectievelijk de klank- en de braillebibliotheek, de directeur en de overige personeelsleden. De raad van beheer is samengesteld uit negen personen van verschillende provincies. Deze zijn geen personeelsleden en hebben geen politieke bekendheid, tevens behoren zij tot diverse politieke strekkingen, hoewel de socialistische zuil niet vertegenwoordigd is. Deze raad heeft enkel een controlerende bevoegdheid. Toen we vroegen naar hun ideologische strekking kregen we prompt als antwoord: «Geen». Zij noemen zichzelf «neutraal». Uit o.a. de samenstelling van de raad van beheer en uit een aantal tijdschriftartikels (1) kunnen we met enige zekerheid afleiden dat deze zogenaamde neutraliteit de richting uitgaat van een katholieke strekking.

Het inlezen gebeurt uitsluitend door vrijwilligers, hoofdzakelijk studenten. Om lid te worden van de gesproken boek-bibliotheek is enerzijds vereist dat men een doktersattest van visueel gehandicapt zijn voorlegt en anderzijds dat men de catalogus aankoopt. In 1978 had men een lezerspotentieel van 1081 leden. De vraag naar cassettes steeg dat jaar met 188 lezers, terwijl een evenredige daling van de vraag naar geluidsbanden werd genoteerd.

C. De dienst 'Gesproken Boek' (Antwerpen)

Deze dienst is een afdeling van de Centrale Openbare Bibliotheek aldaar. Met deze dienst voor het 'Gesproken Boek' werd een aanvang gemaakt in '77 n.a.v. de verhuizing van de C.O.B. naar het

nieuwe gebouwencomplex in de Lange Nieuwstraat te Antwerpen.

Momenteel maakt men enkel boeken op cassette en geluidsband aan, met de uitlening ervan werd nog niet gestart. Deze afdeling 'Gesproken Boek' heeft nog geen eigen raad van beheer. Wat de ideologie betreft is er geen duidelijkheid. Vóór '78 werd een beroep gedaan op het personeel van de C.O.B. om boeken op band in te lezen, nu werkt men met vrijwilligers. Momenteel zijn er 17 medewerkers, waaronder weerom enkele B.T.K.-ers.

D. Studio 2000 (Hasselt)

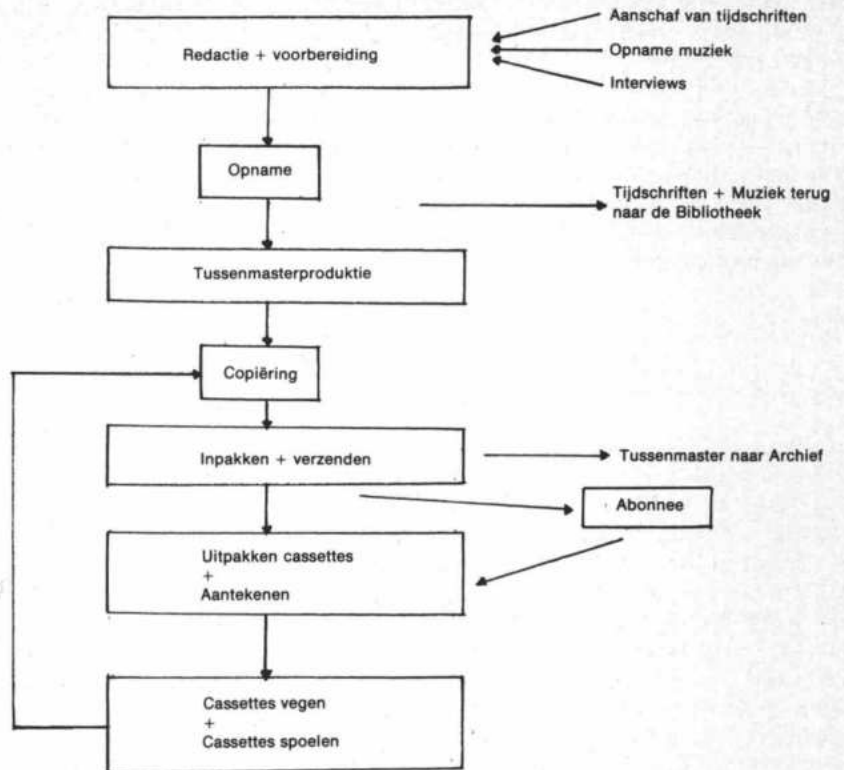
Het initiatief tot de oprichting van Studio 2000 is uitgegaan van de huidige directeur van de instelling, dhr. Moeremans. Voor deze gesproken bibliotheek het levenslicht zag, werkte dhr. Moeremans voor Licht en Liefde. Daar hij deze organisatie "te conservatief en te paternalistisch" vond, is hij samen met Studio 2000 een zelfstandige koers gaan varen. Dit werd hem door Licht en Liefde niet in dank afgenomen; als reactie hierop heeft de laatste een opnamestudio in Tongeren afgehuurd.

De Limburgse Bandotheek is op gang gebracht met kapitaal van dhr. Moeremans, met fondsen van de elitaire Rotary Club en met een lening aangeboden door een Hasselts college. «Alhoewel de Vlaamse Braille-liga een startpremie ontvangen heeft van het Ministerie van Nederlandse Cultuur, hebben wij geen overheidscenten bij de oprichting van Studio 2000 gezien», aldus dhr. Moeremans.

In de beginjaren werd Studio 2000 uitsluitend rechtgehouden dankzij het vrijwilligerswerk. Deze situatie werd echter onhoudbaar daar het produceren van gesproken tijdschriften een bepaalde periodiciteit en continuïteit vergt. Van een organisatie die uitsluitend op vrijwilligers was gebaseerd, werd overgeschakeld naar een structuur met fulltime personeel. Deze kunnen de vrijwillige medewerkers beter opvangen en hun taken efficiënter coördineren. Vermeldenswaard is wel het fenomeen van de zgn. natuurlijke afvloeiing, nl. slechts tien procent van de kandidaat-vrijwilligers blijven op lange termijn over!

De algemene vergadering bestaat uit twaalf leden waaronder slechts twee visueel gehandicapten (nl. een blinde techniker en een blinde consument). Dhr. Moeremans hierover: «Deze al-

PRODUKTIESCHEMA
TIJDSCHRIFTEN

gemene vergadering bestaat hoofdzakelijk uit mensen van m'n vriendenkring en is min of meer pluralistisch samengesteld. Wij hebben tenminste geen bankdirecteurs in onze raad van beheer», waarmee hij duidelijk doelt op de Vlaamse Braille-liga. Toch is het blijkbaar ook niet zo pluis met de samenstelling van de algemene vergadering en de werking binnen Studio 200, want eind april verscheen in het Hasselts reclameblad Koerier een artikel van een zekere Pol Cajot. Deze fungeerde als vertegenwoordiger van een aantal «dissidente» vrijwilligers die al dan niet door Studio 2000 werden buitengewipt. Zij klagen o.a. de manier van werken aan bij Studio 2000 en de samenstelling van de algemene vergadering, waarvan zij beweren dat het hoofdzakelijk vrienden zijn van dhr. Moeremans, samen met z'n vrouw, die de touwtjes in handen hebben er daarvoor nog 'dik' betaald worden ook! Van inspraak komt trouwens weinig terecht, aldus het protest. Zich baserend op deze toestand is het best te begrijpen dat slechts tien procent van de kandidaat-vrijwilligers het bij Studio 2000 volhouden. Reagerend op de vermelding van dit Koerier-artikel in ons eerder aan Studio 2000 voorgelegd seminariewerk schreef dhr. Moeremans ons o.m. dat hij het betreurde dat

van het bewuste artikel een samenvatting gegeven werd, want dat het op lasterlijke aantijgingen, op onwaarheden en feiten steunt die totaal uit hun verband gerukt zijn.

Wat de ideologie betreft beweert dhr. Moeremans dat men Studio 2000 niet bij één of andere ideologie kan onderbrengen.

Studio 2000 is de enige gesproken bibliotheek waarbij de leden wel lid- of leesgeld moeten betalen. De prijzen schommelen tussen 100 en 700 Fr voor een abonnement op een tijdschrift, afhankelijk van de periodiciteit en het aantal banden of cassettes per aflevering.

In '79 had Studio 2000 795 abonnementen.

II. Boodschap, kanaal en feedback

A. Kanaal

* Technische middelen

In elke gesproken bibliotheek worden de 'teksten' in een daartoe uitgeruste studioruimte ingelezen op een mastertape, ook wel moederband genaamd. De geluids informatie op deze mastertape wordt via professionele copieerapparatuur overgebracht op compact cassettes en geluidsbanden die voor

uitlening beschikbaar worden gesteld. De Vlaamse Braille-liga heeft twee studio's ter beschikking, nl. één te Brussel en één te Mechelen. In Leuven willen ze ook een inleescel vestigen. De kostprijs van het technisch materiaal in Brussel bedraagt ongeveer 1.000.000 Fr. De klankbibliotheek van Licht en Liefde beschikt over vijf studio's verspreid over het Vlaamse land, nl. te Brugge, Kortrijk, Gent, Antwerpen en Tongeren. De kostprijs van de apparatuur te Brugge bedraagt ongeveer 1.200.000 Fr. Antwerpen heeft eveneens een uitgeruste opnamestudio en een recent aangekochte snelcopieerder. Studio 2000 beschikt over vier opnamecellen: 3 opnamestudio's en één mobiele studio die in een bestelwagen is ingebouwd. Sinds '78 heeft de Studio stelselmatig de oudere apparatuur vervangen door meer professionele toestellen, waardoor de productie-continuïteit sterk verbeterde. Kostprijs van het technische arsenaal: 2.636.552 Fr. Een productieschema van tijdschriften en boeken vindt men in bijlage.

* Transport

De uitlening en de terugzending van de aangemaakte cassettes en geluidsbanden gebeurt portvrij in speciaal daartoe ontworpen verzendingsdozen. De ver-

zending werd vergemakkelijkt omwille van de grotere vraag naar cassettes i.p.v. geluidsbanden.

De visueel gehandicapte stuurt een keuzelijst op van boeken gekozen aan de hand van de gesproken catalogus van de bandotheek die elk boek van een nummer voorziet. De uitleeningstermijn van gesproken boeken bedraagt bij alle instellingen ongeveer een maand.

B. Boodschap op cassette of band

* Aanmaak op aanvraag

Bij de bandotheken van Brugge, Brussel en Hasselt bestaat de mogelijkheid om gedrukte teksten te laten inlezen, o.a. cursussen, artikels en wetenschappelijke werken. Deze mogelijkheid kan de integratie van de visueel gehandicapten in de samenleving alleen maar bevorderen. Denken wij maar even aan visueel gehandicapten die hogere studies zouden willen ondernemen en die dankzij ingesproken cursussen op cassette of band dan ook in die mogelijkheid kunnen verkeren. Bij het aanmaken van 'teksten' worden enkel de materiële kosten aangerekend. Studio 2000 produceert wel het meeste uitgaven voor derden, o.a. het Bondsblad van het Katholiek Vlaams Gehandicaptenverbond, het gesproken vakblad voor blinde telefonisten en bedienden, e.a.

* Boeken

Op 1 januari '80 beschikte de Brusselse gesproken boek-bibliotheek over de van overheidswege opgelegde 1500 titels (Cfr. artikel 21 van het KB van 13 september 1979, in bijlage). De bibliothecaris, dhr. Cnops, beslist autonoom welke boeken worden aangemaakt en noemt de selectiecriteria die hij hanteert «neutraal». Enkel de boeken die nog niet door een andere bandotheek werden aangemaakt komen in aanmerking voor subsidiëring door het Ministerie van Cultuur. De boekencatalogus (2) van de Vlaamse Braille-liga bevat een relatief ruime variatie aan wetenschappelijke en populair-wetenschappelijke boeken. Het literaire werk gaat van romans, novellen, korte verhalen en luisterspelen tot jeugdverhalen. Onze kennis van de boekenmarkt is te beperkt om te kunnen oordelen of de boekencatalogus van de Braille-liga daarvan al dan niet een representatief beeld geeft.

Licht en Liefde beschikte eind 1978 over een 2590 titels. Deze titels zijn terug te vinden in de catalogus. De Brugse gesproken boekbibliotheek is de enige organisatie die een zedelijke beoordeling toevoegt aan elk boek vermeld in de catalogus; nl.

- II = ernstig voorbehouden lectuur
- III = voorbehouden lectuur, vereist gevormde lezers
- IV = niet voorbehouden lectuur
- V = lectuur voor allen, ook voor jeugdigen.

Bij Licht en Liefde bestaan eveneens geen welomlijnde selectiecriteria om bepaalde boeken al dan niet in te lezen op band. Bij de selectie van in aanmerking komende boeken baseert men zich wel op de boekengids evenals op boekbesprekingen gepubliceerd in kranten en tijdschriften; ook de consumenten en de inlezers kunnen wel suggesties doen. De uiteindelijke beslissing ligt evenwel bij de bibliothecaris.

Volgens de boekencatalogus van september '79 zijn er in Antwerpen ongeveer 200 aangemaakte boeken beschikbaar, alhoewel ze nog niet worden uitgeleend. Een comité, waarvan de samenstelling niet bekend is, bepaalt welke boeken worden opgenomen. Volgens de heer Jaeck, adjunct-bibliothecaris, wil men de selectiecriteria niet zo streng maken, omwille van het feit dat blinden reeds beperkt zijn in hun mogelijkheden. De analyse van de catalogus leert ons dat voornamelijk fiction werd aangemaakt en dat er tevens heel wat wetenschappelijke werken beschikbaar werden gesteld.

De productie van tijdschriften wordt bij Studio 2000 als prioritair aangezien, zodat er weinig tijd overblijft voor het aanmaken van boeken. Niettemin heeft men in de periode januari '79 december '79 160 boeken op magneetband ingeblikt.

Dhr. Moeremans beslist eveneens autonoom welke boeken worden ingelezen. Hij houdt wel rekening met de suggesties van de visueel gehandicapten. Na de opnamen worden de ingelezen boeken geëvalueerd door een luistercomité dat beslist of het aangemaakte boek al dan niet aan de kwaliteitsnormen voldoet.

In het jaarverslag van '78 wordt vermeld dat de Studio de hoeveelheid non-fiction wil opvoeren om zo te komen tot een 40 (non-fiction) - 60 (fiction) verhouding. De Limburgse bandotheek

wenst zich ook te specialiseren in de snelle aanmaak van bestsellers, verfilmde romans... «We zijn zo een beetje een cocktail van de Tros en Veronica», aldus dhr. Moeremans.

* Tijdschriften

Het inlezen van bestaande periodieke tijdschriften wordt overgelaten aan Studio 2000 die er zich in gespecialiseerd heeft. Artikels worden geselecteerd uit verschillende bestaande tijdschriften en worden ondergebracht bij volgende gesproken periodieke tijdschriften van Studio 2000:

Rijk der vrouw

Kiosk: caleidoscoop van verschillende tijdschriften over de blinde wereld; veertiendaags.

Sport: een selectie uit verschillende sporttijdschriften + een samenvatting van de sportactualiteit uit de maandagse kranten; veertiendaags.

Hobbysound: dit gesproken tijdschrift omvat 2 banden: muziekactualiteit, informatie over geluidsinformatie, overzicht boekenproductie van de Studio, overzicht repertoire luisterspelen BRT-radio,...; maandelijks.

Consumentengids: artikels uit Test-aankoop + voorstelling van keukenrecepten.

Actua magnetica: veelal 'diepzinnige' artikels uit o.a. «Streven», «Ons Erfdeel»,... maandelijks

Cursief express: de zgn. 'boulevardkrant': artikels uit «Story» en «Privé», maandelijks.

Exploratietochten: geschiedkundige thema's en toeristische thema's, tweemaandelijks.

Kine: gesproken vakblad voor visueel gehandicapte kinesitherapeuten.

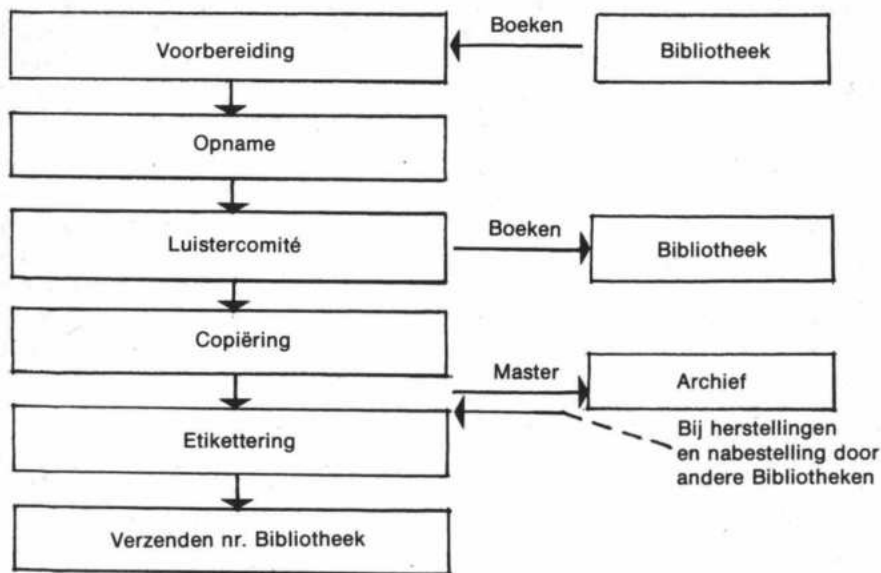
Radioscoop:

de wekelijkse radio- en televisieprogramma's voorgelezen uit het weekblad «Humo».

+ de uitgaven door derden: met o.a. een aantal gesproken stadskranten.

Alhoewel de andere bandotheken Studio 2000 een vrijgeleide gaven wat betreft de productie van tijdschriften gaat de Vlaamse Braille-liga niet akkoord met de keuze van hun tijdschriften. Zij-

PRODUKTIESCHEMA BOEKEN

zelf brengen in eigen beheer twee tijdschriften uit, nl. het informatieve «Van mensen en boeken» en het prozaïsche «Symfonia» (viermaandelijks).

De gesproken bibliotheek van Licht en Liefde produceert het bondsblad «Tribune» dat maandelijks verschijnt in zowel braille, grootdruk, op band als op cassette. Dit tijdschrift bevat allerhande informatie rond blindenzorg op nationaal en internationaal niveau.

In Antwerpen worden daarentegen geen tijdschriften opgenomen.

C. Feedback

Wat de directe feedback betreft kunnen we samenvattend stellen dat er vanwege de visueel gehandicapten weinig kritische uitingen aan het adres van de bandotheken worden gezonden. Dit is volgens dhr. Cnops te wijten aan het opvoedingspatroon van de blinden die niet gewoon zijn dat er voor hen iets wordt ondernomen en die aldus elk initiatief dat voor hen ondernomen wordt toejuichen.

De door Studio 2000 gedane peiling naar de boekenkeuze van de visueel gehandicapten vindt diezelfde heer Cnops fout, daar de visueel gehandicapten veelal te weinig kennis bezitten over het aanbod op de boekenmarkt.

Bij de indirecte feedback kan men opmerken dat de cassette de geluidsband langzaam maar zeker van de uitleenmarkt verdringt.

Vermeldenswaard zijn wel de twee opiniepeilingen verricht door de Limburgse bandotheek, waardoor een beter inzicht verkregen werd in het eigen lezerspubliek: hieruit is o.a. gebleken dat er meer mannelijke dan vrouwelijke lezers zijn, dat het veelal jeugdigen en ouderen zijn die de gesproken publicaties beluisteren en het gemiddelde onderwijsniveau van de abonnees van de Studio overeenstemt met een A 3.

III. Samenwerking tussen de verschillende organisaties

Zoals reeds vermeld waren in het begin van de jaren zeventig de structuren van de klankbibliotheken in Nederland beter uitgebouwd dan in Vlaanderen en beschikten zij tevens over een uitgebreider boekenarsenaal; daarom waren vele Vlaamse gehandicapten abonnee in Nederland. Het Nederlandse systeem was zo uitgebouwd dat zij enerzijds door het Rijk, anderzijds door de plaatselijke gemeente werden gesubsidieerd. Gezien de geschetste situatie vroeg Nederland aan de toenmalige Minister van Nederlandse Cultuur, dhr.

Van Mechelen, een vergoeding voor het feit dat Vlaanderen eveneens gebruikmaakte van haar diensten. Hieruit ontstond een akkoord van Vlaamse Cultuur met Maatschappelijk Werk Nederland, waarin werd gesteld dat Nederland Vlaanderen van de grond zou helpen. Dit was de eerste steen die gelegd werd, wat zou leiden tot een verdere uitbouw van de Belgische structuur. Ongeveer duizend titels op band en cassette zouden naar België komen. Nederlandse Cultuur subsidieerde dit project voor 75 %, CRM Nederland voor 25 %. Daar nu Licht en Liefde de enige erkende verzorgingsinstelling op dat moment in Vlaanderen was, kreeg zij ook die hoeveelheid boeken op band en cassette toegewezen. Zij moesten enkel 10 Fr/band bijbetalen. In de helft van de jaren zeventig waren er dan spanningen ontstaan tussen de Vlaamse Braille-liga en de franstalige afdeling.

Omstreeks die tijd was eveneens Studio 2000 ontstaan.

Als antwoord op deze situatie heeft de toenmalige Minister van Nederlandse Cultuur, mevr. De Backer, een ministeriële werkgroep van leatuurvoorziening voor gezichtsgehandicapten geïnstalleerd. De doelstellingen van dit comité waren: de coördinatie tussen de verschillende verzorgingsinstellingen totstandbrengen om zodanig tot een meer efficiënte en volwaardige leatuurvoorziening voor visueel gehandicapten in Vlaanderen te komen. In deze werkgroep zetelen: twee vertegenwoordigers van de Hoge Raad voor nederlandstalige bibliotheken, de Algemene Directie voor Volksontwikkeling en Openbare Leatuurvoorziening bij het Ministerie van Nederlandse Cultuur (waaronder dhr. Van Impe, adviseur-hoofd van dienst), nederlandstalige vertegenwoordigers van Licht en Liefde en een vertegenwoordiger van de V.Z.W. Studio 2000 en vertegenwoordigers van de Braille-liga.

Naderhand werd ook de dienst 'Gesproken Boek' van Antwerpen vertegenwoordigd.

Welke concrete resultaten heeft de hoger genoemde ministeriële werkgroep tot nog toe opgeleverd?

Volgens dhr. Van Impe, adviseur-hoofd van de dienst Openbare Leatuurvoorziening, is er een zekere vorm van coördinatie totstandgekomen i.v.m. de produktie, nl. de verzorging van een centrale catalogus betreffende de reeds ingelezen boekentitels, waarbij tevens af-

gesproken wordt welke organisatie welk boek gaat inlezen, zodanig dat er geen overlappings meer kunnen plaatsvinden. Volgens dhr. Van Impe is er tevens studiewerk gemaakt wat betreft het uitrustings- en studiomateriaal, kwaliteit van cassettes en personeelskwalificaties. Deze werkgroep heeft eveneens meegewerkt aan de voorbereiding van het nieuwe decreet (zie daarvoor 2.4.). Wat zijn de meningen van de verschillende blindenorganisaties m.b.t. deze ministeriële werkgroep?

Dhr. Moeremans van Studio 2000 is niet zo te spreken over deze overkoepelende samenwerking; «Alhoewel er toch enkele positieve elementen verwezenlijkt zijn, heb ik het gevoel dat iedereen daar maar zit om enkel geld voor z'n instelling los te krijgen. Gezamenlijke ideeën hebben geen kans op slagen. Wij hebben o.a. een aantal voorstellen gedaan i.v.m. de uniformisering van de verzendingspakketten, i.v.m. de aankoop van gemeenschappelijke apparatuur,... doch deze werden telkens negatief onthaald. Naar mijn mening wil het ministerie zo weinig mogelijk moeilijkheden, en hebben de blindenorganisaties veel te weinig inspraak». Tevens stelt Studio 2000 dat de andere organisaties zich niet gehouden hebben aan de afspraken i.v.m. de centrale catalogus. Doch anderzijds beweert dhr. Moeremans in hetzelfde interview: «Als ik een boek wil gesubsidieerd krijgen, dan moet ik dat in Brussel aanvragen. Als ik m'n aanvraag moet opsturen en wachten tot het boek op die commissie is geweest dan riskeer ik dat de actualiteit van een bepaald boek voorbij is!». In het nieuwe decreet van 19 juni 1978 betreffende het nederlandsstalige openbare bibliotheekwerk (cfr. bijlage) waarbij enkel nog een organisatie zal erkend en gesubsidieerd worden die zowel gesproken boeken en tijdschriften als in braille aanmaakt, ziet Studio 2000 een poging om hen schakmat te zetten.

De directeur van Licht en Liefde beweert anderzijds dat Studio 2000 zich eveneens niet aan de afspraken gehouden heeft m.b.t. de werkverdeling van tijdschriften en boeken, daar zij enkel tijdschriften zouden inlezen en nu eveneens boeken aanmaken. De directeur gaat verder en stelt: «Dit zou niet mogen daar de subsidies beperkt zijn. Hoe meer er komen, hoe minder subsidies!».

Dhr. Van Impe vindt de samenwerking tussen Licht en Liefde en de Vlaamse Bibliotheek van de Braille-liga goed. Dit is dan weer in tegenstrijd met de

mening van dhr. Cnops van de Vlaamse Bibliotheek van de Braille-liga zelf die resoluut stelde dat zijn organisatie geen gesproken boeken van Brugge wil aankopen wegens de minder goede kwaliteit! Tevens vond dhr. Van Impe dat de vertegenwoordigers van Antwerpen en Hasselt heel wat moeilijkheden hebben ondervonden om zich in deze ministeriële werkgroep te doen aanvaarden. Daarnaast gaf hij nog een opmerking ten beste t.a.v. de vertegenwoordigers van Hasselt en Antwerpen (allebei zienden): «Zij spreken over een blindenbibliotheek als een blinde over kleuren».

Uit deze verschillende meningen en visies blijkt dat er een aantal scheve schaaften worden bereden i.v.m. de samenwerking tussen de verschillende verzorgingsinstellingen. Alvast is duidelijk geworden dat dit systeem van afzonderlijke onafhankelijke blindenorganisaties die van overheidswege gedwongen worden samen te werken blijkbaar aanleiding geeft tot velerlei spanningen en conflicten, daar deze structuur berust op het concurrentiebeginsel en men enkel nog naar de concurrent gaat kijken en weinig rekening houdt met de noden en de wensen van het eigen lezerspubliek!

IV. Decreten en Koninklijk Besluit

Momenteel zijn de braille-bibliotheken van Brussel en Brugge als (Speciale) O(penbare) B(ibliotheken) erkend daar zij op 1 januari 1980 over de door het decreet opgelegde 1 500 titels in braille en 1500 titels op geluidsbanden of cassettes beschikten. Een titel staat zowel voor een boek als voor een volledige jaargang van een tijdschrift. Zij kunnen toelagen verkrijgen voor het aankopen van hun collectie en voor hun werking (voor nadere gegevens zie bijlage). Wat in het decreet niet geheel duidelijk is, maar ons door de heer Van Impe bevestigd werd, is dat de bibliotheek en het produktiecentrum er een totaal gescheiden boekhouding zullen moeten op na houden. Het produktiecentrum wordt een commerciële instelling die haar produkten verkoopt aan de bibliotheek. Deze laatste behoudt het statuut van V.Z.W., haar aankoop van geproduceerde braille- of gesproken boeken wordt gesubsidieerd.

Buiten de vrije openbare bibliotheken van Brugge en Brussel kunnen slechts erkend S.O.B. voor visueel gehandicapten worden gevestigd te Ant-

werpen en in Hasselt. Deze S.O.B. zullen voor 1 januari 1982 moeten worden opgericht en georganiseerd door het bestuur van deze steden als bijzondere afdeling van hun P(laatselijke) O.B. Hun collecties die tenminste bestaan uit 1 500 braille-titels en 1 500 cassette- of geluidsband-titels, mogen niet worden ingeschakeld in het plaatselijke openbare bibliotheekwerk voor andere lezers.

Om als S.O.B. erkend te kunnen worden en blijven moeten de openbare bibliotheken voor visueel gehandicapten bereid zijn zich in te schakelen in een bruikleenverkeer en hun boekenlijsten ter beschikking te stellen van de anderen.

Quid met Brugge en Brussel die momenteel weigeren bij mekaar aankopen te doen omdat Brussel vindt dat de technische kwaliteit van de in Brugge geproduceerde geluidsbanden niet aan hun normen voldoet? Antwoord van de heer Van Impe op deze vraag: «Zij zijn verplicht, zij dragen de verantwoordelijkheid.»

In de 10 jaar die volgen op de eerste erkenning moet, mits de afvoer van verouderde en onbruikbaar geworden werken, het aantal braille-titels aangroeien tot 4000 en het aantal titels op band moet een minimum van 8000 bereiken.

Slot

Het oprichten van een speciale openbare bibliotheek voor gezichtsgehandicapten is ongetwijfeld een uitermate belangrijk en lovenswaardig initiatief. De functie van een gesproken boek- en tijdschriften-bibliotheek reikt ook veel verder dan die van gewone bibliotheken. Naast een culturele functie heeft ze een zeer grote socialiserende en emancipatoire taak, nl. het betrekken van gezichtsgehandicapten bij die sectoren van het culturele leven waar ze anders moeilijk aan toe zouden komen. Het maakt ze zelfstandiger en verdriefft het isolement waarin vooral de gezichtsgehandicapten op leeftijd vaak terecht komen.

Een blindenomroep kan dit, zoals we gezien hebben, op verschillende manieren verwezenlijken, nl. door het opnemen van boeken en tijdschriften op geluidsbanden en cassettes, hetgeen veel tijd bespaart t.o.v. de aanmaak van brailleboeken. Voornamelijk de door de klankbibliotheek zelf samengestelde en geproduceerde tijdschriften zijn van wezenlijk belang voor het betrekken van

de blinden bij de actuele gebeurtenissen in voor hen belangrijke domeinen en in het bieden van een mogelijkheid tot zelfexpressie en creativiteit.

Nu hebben we tot onze spijt moeten vaststellen dat er in het wereldje van de blinden omroepen nog heel wat spaak loopt op organisatorisch en op samenwerkingsniveau. Een poging tot normalisatie werd door de overheid ondernomen in de vorm van het decreet op het bibliotheekwezen, waardoor de gesproken bibliotheken het statuut van S.O.B. verkrijgen. Afgezien van het feit dat het voor enkele van deze bibliotheken erg moeilijk zal zijn om te voldoen aan de eisen die daarbij gesteld werden, is het

nog zeer de vraag of de dieperliggende problemen d.m.v. het decreet opgelost kunnen worden.

Zoals we gezien hebben is de samenwerking tussen de blinden omroepen tamelijk bedroevend te noemen en gaat het er bovendien in het dagelijks bestuur van de instellingen en bij de selectie van de boeken en tijdschriften erg paternalistisch en ondemocratisch aan toe. Tekenend hiervoor is bijvoorbeeld het feit dat er zo weinig visueel gehandicapten werkzaam zijn in het algemeen bestuur van de diverse instellingen, zodat het beleid voornamelijk gevoerd wordt door mensen die niet aan den lijve ondervinden wat het blind zijn voor con-

sequenties heeft in een mensenleven. Volgens ons kan deze toestand alleen maar de efficiënte werking van de blinden omroepen benadelen en de mensen die er hun ontspanning en informatie zoeken, duperen. Men zou zelfs kunnen beweren dat de instellingen op deze manier hun doel als 'sociale' instelling voorbijschieten.

Wij hopen dat dit werk een zeker inzicht gegeven heeft in de werking van de verschillende klankbibliotheken in Vlaanderen en het belang daarvan voor de visueel gehandicapten die toch nog niet volkomen sociaal aanvaard zijn in onze samenleving.

BIJLAGE: uittreksels uit het koninklijk besluit en het decreet betreffende de openbare bibliotheken.

13 SEPTEMBER 1979. — KONINKLIJK BESLUIT BETREFFENDE DE SOORTEN, DE VESTIGING EN DE ORGANISATIE VAN DE NEDERLANDSTALIGE OPENBARE BIBLIOTHEKEN

Artikel 14 § 1. Buiten de vrije openbare bibliotheken voor gezichtsgehandicapten die bij toepassing van artikel 14 § 3 van het decreet van 19 juni 1978 als S.O.B. kunnen worden erkend en gesubsidieerd, kunnen er slechts erkende S.O.B. voor gezichtsgehandicapten worden gevestigd in Antwerpen en Hasselt.

Deze S.O.B. zullen desgevallend vóór 1 januari 1982, worden opgericht en georganiseerd door het Bestuur van deze steden, als bijzondere afdeling van hun P.O.B.

§ 2. Buiten de andere dan de in § 1 van dit artikel bedoelde vrije openbare bibliotheken die bij toepassing van artikel 14 § 3 van het decreet van 19 juni 1978 kunnen worden erkend en gesubsidieerd, zal de Minister de vestigingsplaats, het werkgebied en de opdracht van de nog op te richten en te organiseren erkende S.O.B. bepalen, gelet op de specifieke behoeften, de Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken gehoord.

C. DE S.O.B.

Artikel 21. Om als S.O.B. voor gezichtsgehandicapten erkend te kunnen worden en te blijven moeten de vrije openbare bibliotheken, bedoeld in art. 14 § 3 van het K.B. betreffende de soorten, de vestiging en de organisatie van de nederlandstalige openbare bibliotheken, beschikken over een op hun specifieke taak aangelegde collectie boeken en audiovisuele materialen, die niet wordt ingeschakeld in het plaatselijke openbare bibliotheekwerk, voor andere lezers. Deze collectie moet in een afzonderlijk register worden ingeschreven.

De collectie moet bestaan uit:

a) ten minste 1500 verschillende aan de lectionnoden van de gezichtsgehandicapten aangepaste boek- of tijdschriftentitels in Brailleschrift;

b) ten minste 1500 verschillende boek- of tijdschriftentitels opgenomen op geluidsbanden of compactcassetten, die het bezit in Brailleschrift aanvullen.

Om als S.O.B. erkend te kunnen worden en te blijven moeten de openbare bibliotheken voor gezichtsgehandicapten, tevens bereid zijn, zich in te schakelen in een bruikleenverkeer onder erkende openbare bibliotheken ten voordele van de gezichtsgehandicapten en hun gedrukte catalogen en boekenlijsten ter beschikking stellen van de andere S.O.B. voor gezichtsgehandicapten en van de C.O.B.

Artikel 22. In de tien jaar die volgen op de eerste erkenning van een S.O.B. voor gezichtsgehandicapten, moet de collectie boeken en audio-visuele materialen, geregeld groeien naar een minimumbezit, ermee rekening houdend, dat er ook een afvoer van verouderde en onbruikbaar geworden waren en opnamen moet geschieden.

a) ten minste 4.000 verschillende boek- en tijdschriftentitels in Brailleschrift;

b) ten minste 8.000 verschillende boek- of tijdschriftentitels, opgenomen op band.

Om als S.O.B. erkend te blijven moeten de openbare bibliotheken voor gezichtsgehandicapten tevens aanvaarden, dat de verwerving van hun collecties met de toelagen voorzien in artikel 7, § 1, 4 van het decreet van 19 juni 1978, zal gebeuren na een onderling overleg in een bijzondere commissie van de Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken. Artikel 30. De Minister die de Nederlandse Cultuur onder zijn bevoegdheid heeft zal, de Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken gehoord, voor de S.O.B., na een vergelijkend onderzoek van hun jaarverslagen, oordelen of het aantal ingeschreven lezers en hun uitleeningen volstaan voor de erkenning van de instelling en zo nodig voor het handhaven van de erkenning bepalen, hoe dit aantal zich dient aan te passen aan de behoeften van de speciale bevolkingsgroepen of leefgemeenschappen waarvoor zij zijn opgericht.

12 JUNI 1978. — DECREET BETREFFENDE HET NEDERLANDSTALIGE OPENBARE BIBLIOTHEEKWERK

1. Een Speciale Openbare Bibliotheek (S.O.B.) wordt in stand gehouden hetzij als bijzondere afdeling van een Plaatselijke Openbare Bibliotheek (P.O.B.), hetzij als bijzondere afdeling van een Centrale Openbare Bibliotheek (C.O.B.).

Met op haar specifieke taak aangelegde collecties verzekert en/of bevordert zij het openbare bibliotheekwerk voor speciale bevolkingsgroepen of leefgemeenschappen, welke niet of niet gemakkelijk te bereiken zijn door de andere openbare bibliotheken.

4. De Koning bepaalt, gelet op het advies van de in artikel 12 van dit decreet bedoelde Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken de nadere regelen betreffende hun vestiging en organisatie.

Art. 7, § 1. Ten laste van het door de wet ter beschikking van de Cultuurraad gestelde krediet worden toegekend:

1. weddetoelagen voor de leden van het leidend en technisch personeel van de erkende openbare bibliotheken;

2. toelagen ten belope van 60 % van de bedragen nodig voor het aankopen en bouwen van onroerende goederen die bestemd zijn voor openbare bibliotheken van gemeenten, van provincies, van verenigingen van gemeenten en provincies en van de Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie, alsook voor het moderniseren, vergroten en inrichten van die bibliotheken.

3. uitrustingsstoelagen ten belope van 60 % voor het vernieuwen of aanvullen van het bibliotheconomisch materiaal van erkende openbare bibliotheken en voor het oprichten van hun afdelingen, filialen en uitleenposten;

4. wat de erkende speciale openbare en bibliotheken betreft, toelagen voor het aankopen van hun collecties en voor hun werking.

5. Bij uitzonderingsmaatregel kunnen de vrije openbare bibliotheken voor varenden, zieken en gehandicapten, die op 1 januari 1978 gesubsidieerd zijn, als speciale openbare bibliotheek erkend en gesubsidieerd worden bij toepassing van dit decreet, ook na het verstrijken van de in artikel 13, § 1 vermelde periode van tien jaar.

ziekenhuisomroep, een functie voor de lokale omroep

**marina callaert
hilde de beul
ingrid janssens
jaak trips**

Een ziekenomroep kan gedefinieerd worden als een radiodistributiesysteem waarbij naast de verschillende officiële radioprogramma's ook door het ziekenhuis zelf of door speciaal daartoe opgerichte organen eigen programma's kunnen gemaakt en uitgezonden worden ten behoeve van patiënten in de brede betekenis van het woord. Het is dus een middel om een groep mensen verblijvend in een instelling, toch nog in contact te brengen met hun omgeving. Zo'n omroep kan een zinvol communicatiemedium zijn en een aantal dingen realiseren waartoe de grote officiële zenders onmogelijk in staat zijn. In dit verband kan men denken aan het meer individueel contact met de toehoorder en zijn omgeving. Een aantal functies van de omroep kunnen dan ook toegespitst worden op de specifieke ziekenhuissituatie. Communicatie, recreatie, educatie en informatie kunnen rechtstreeks aansluiten bij de specifieke noden en behoeften van de patiënten. Vooral in Nederland zijn er nogal wat ziekenhuisomroepen werkzaam. Een overkoepelende organisatie Z.O.N. (Ziekenhuis Omroep Nederland), begeleidt en coördineert er zo'n kleine 200 huisomroepen. Daartoe werd het land verdeeld in rayons (= ongeveer een provincie) met een regionaal bestuur. Deze overkoepelende organisatie wil naast het instandhouden en begeleiden van de omroepen ook de opleiding verzorgen van de medewerkers, overleg plegen met de overheid en soortgelijke organisaties, meewerken aan een centrale

bibliotheek en documentatiecentrum. In België zijn ook een aantal ziekenhuisomroepverenigingen actief: de zogenaamde Ommekaar Studio's, onder andere Radio Regenboog te Waregem, Radio Horizon te Roeselare, Radio Zenith te Brugge, Bloema te Kortrijk, Virga Radio Omroep te Hasselt...

Enquêteresultaten

Om iets meer te weten te komen over de situatie van de ziekenomroep in België hebben we een enquête georganiseerd met de medewerking van het verbond van verpleeginstellingen, de overkoepelende organisatie van de katholieke ziekenhuizen. Deze enquête is voorbereid door middel van gesprekken in diverse ziekenhuizen en met medewerkers van ziekenhuisomroepen. Het onderzoek is strikt genomen beperkt tot de katholieke ziekenhuizen van het Vlaamse landsgedeelte maar we menen dat de toestand in de openbare ziekenhuizen ongeveer hetzelfde beeld zal vertonen.

Alles bij elkaar werden er zo'n 130 ziekenhuizen aangeschreven. Daarvan zijn 56 formulieren ingevuld teruggekomen, dit is 43 %, een toch wel behoorlijk resultaat voor een schriftelijke enquête.

Twintig ziekenhuizen geven daarbij te kennen dat zij over een omroep beschikken, 34 ziekenhuizen hebben geen omroep en 2 ziekenhuizen beschikken zelfs over video-apparatuur. In de groep

zonder omroep zijn er nogal wat psychiatrische ziekenhuizen; bijna de helft. Deze ziekenhuizen zijn daarbij meestal vrij oud: gemiddeld 56 jaar, waarbij het oudste dateert van 1690 en het jongste van 1972. Het gemiddeld beddenaantal ligt op 238, 92 terwijl het grootste ziekenhuis 1126 bedden telt en het kleinste 60.

De ziekenhuizen met omroep zijn voornamelijk algemene ziekenhuizen (17 van de 20). In deze categorie zit geen enkel psychiatrisch ziekenhuis. Verder zijn deze ziekenhuizen vrij jong: hun gemiddelde oprichtingsdatum is 1952. Het oudste is van 1924, het jongste van 1977. Het gemiddelde beddenaantal is 224: het kleinste ziekenhuis heeft 90 bedden, het grootste 365.

De kans op het voorkomen van een ziekenhuisomroep stijgt dus naarmate het ziekenhuis jong is, rond de 220 bedden heeft en geen psychiatrisch ziekenhuis is. Het is wel verwonderlijk dat de kans op het voorkomen van een omroep daalt voor de psychiatrische ziekenhuizen. Zeker voor de niet zo zware psychiatrische gevallen zou een omroep een belangrijke rol kunnen spelen als middel om de activiteiten van de patiënten te stimuleren, om hen te leren communiceren. De meeste ziekenhuisomroepen zijn zeer recent opgericht, voornamelijk tussen '76-'79, minder in de jaren '60 en uitzonderlijk in de jaren '50.

Humanitaire en pastorale redenen waren voor de meeste ziekenhuizen aanleiding tot het starten met een omroep.

Naast de directie zijn de aalmoezenier of de maatschappelijke assistent sleutelfiguren in de oprichting van zulk een omroep. De technische installatie van deze ziekenhuisomroepen is meestal erg pover en eigenlijk veel te beperkt. Men maakt gebruik van tuners, platenspelers, cassettes en bandopnemers, uitzonderlijk is er een alarmsysteem of een rechtstreekse verbinding met onder andere de kapel van het ziekenhuis. Slechts drie omroepen beschikken over een studio, toch wel een essentieel element voor het maken van degelijke programma's. Technisch gezien zou men tenminste dienen te beschikken over een geluidsdicht lokaal waar goede opnamen van een stem moeten mogelijk zijn. Daarin kan dan een tweede onafhankelijke cabine geïnstalleerd worden op rubber, onafhankelijk van de muur. De tussenwanden kan men vullen met glaswol, terwijl de binnenkant kan bestaan uit zacht geperforeerd hardboard. Een regiekamer met dubbel glas gescheiden van de studio kan dan een mengtafel bevatten, één of twee platenspelers, bandopnemers, cassettes en een aantal microfoons. Enkel met zo'n installatie kan men er aan denken een serieuze ziekenhuisomroep uit te bouwen. Dit is nu slechts zeer uitzonderlijk het geval.

De financiële toestand van de meeste omroepen is niet zo rooskleurig. In het beste geval zitten de onkosten in de ziekenhuisbegroting, of in de dagprijs, maar deze situatie komt niet zo veel voor.

De meeste ziekenhuizen beschikken over een viertal kanalen. Een kanaal wordt dan gebruikt voor de eigen omroep. De patiënten kunnen uitzonderlijk niet zelf hun programmakeuze maken. Meestal werkt het personeel van de installatie mee aan de omroep. Dit zijn dan wel geen echte gespecialiseerde vrijgestelden, maar mensen van de receptie, de sociale dienst, de aalmoezenier, die met veel goede bedoelingen en vol ijver iets in elkaar knutselen. Vrijwilligers worden ook nogal eens ingeschakeld, in twee ziekenhuizen werken zelfs patiënten mee.

Meer dan de helft van de ziekenhuizen kunnen hun programma's live uitzenden. Slechts twee ziekenhuizen werken met andere instellingen samen voor het maken van programma's.

In de programmering nemen de religieuze uitzendingen een belangrijke plaats in. Naast de verzoekplatenprogramma's wordt muziek zonder meer

uitgezonden. Uitzonderlijk komen een nieuwsprogramma of een kwis aan bod. Themanummers rond Pasen, Kerstmis en Nieuwjaar worden in 17 ziekenhuizen gemaakt.

Voor de toekomst denkt men in twaalf ziekenhuizen aan uitbreiding van de programma's, hetzij met de hulp van vrijwilligers, patiënten of zelfs in één ziekenhuis met een half-time vrijgestelde.

Tien ziekenhuizen hebben niet geantwoord op de vraag naar de rol die een omroep zou kunnen spelen in het humaniseringsproces van het ziekenhuis. Ziet men dit werkelijk zo slecht zitten?

De overige ziekenhuizen situeren de rol van omroep voornamelijk op het vlak van een verbetering van de relaties patiënten en personeel, patiënten onderling, aanbieden van ontspanning, en één enkele maal zelfs op het gebied van de gezondheidsvoorlichting. Bij de veralgemening van deze gegevens moet men er rekening mee houden dat het hier alleen ging om katholieke ziekenhuizen.

Men kan wel aannemen dat de verzuiling minder speelt op dit vlak.

Waarschijnlijk hebben ook vooral ziekenhuizen met een omroep meer geantwoord op deze enquête.

Zoals gezegd heeft men in twee ziekenhuizen een videosysteem. Eén ziekenhuis gebruikt dit om zichzelf voor te stellen. Het andere is een psychiatrische instelling, waar men zelf twee programma's maakt met behulp van patiënten, en deze dan via een kabel verzendt naar de hele instelling. Het betreft een nieuwsprogramma van ongeveer een twintigtal minuten en een kwis. Dit alles wordt gerealiseerd met een beperkt aantal middelen (twee recorders en één camera) door de recreatiedienst en de technische dienst.

Rol in het humaniseringsproces

Algemeen gesproken kan men stellen dat het de ziekenhuisomroep momenteel ontbreekt aan middelen en mensen. Bepaalde ziekenhuizen zien zo'n omroep ook niet zo erg goed zitten, en vragen zich af wat ze daar nu eigenlijk mee kunnen doen.

Andere daarentegen klagen over het gebrek aan middelen om een meer serieuze omroep uit te bouwen, omdat ze van mening zijn dat een omroep wel een rol kan spelen in het humaniseringsproces van het ziekenhuis, als element van

integratie, ontspanning en informatie van de patiënt. Een medium ook om contact te houden met de kleine wereld waarin de patiënt leeft.

Wil een ziekenhuisomroep echt gaan functioneren als element in het humaniseringsproces van het ziekenhuis dan dient hij omgewerkt te worden tot patiëntenomroep. Daarmee wordt bedoeld dat patiëntenbelangen aan bod zouden komen door middel van de omroep. Een omroep zou dan de spreekbuis kunnen worden van de nog steeds onmondige patiënten in het ziekenhuis.

Een radio is een uiterst effectief middel om de patiënten te betrekken bij het ziekenhuis. Hiertoe is het wel noodzakelijk dat ook patiënten meewerken aan de omroep in een soort van bezigheidstherapie, bijvoorbeeld om zo direct contact te hebben met hun verlangens, noden, behoeften en door middel van radio de patiënten te activeren om zelf iets uit te schrijven, voor te dragen... voor de omroep.

Algemeen gesproken kan men wel stellen dat het de ziekenhuisomroep vooral ontbreekt aan mensen en middelen om hun doelstellingen waar te maken. Een echt serieuze omroep zou ook nogal wat geld kosten dat moeilijk kan gevonden worden in een tijd dat er overal bezuinigingen worden aangekondigd. Men kan zich trouwens terecht afvragen of dit ook niet een verspilling zou betekenen van mensen en middelen. Daarom dachten we eraan het perspectief te vergroten door aan de nog op te richten lokale omroepen ook de functie van ziekenhuisomroep toe te spelen. Het zou inderdaad een van de vele taken van de lokale omroep kunnen zijn ook speciale programma's te verzorgen voor de ziekenhuizen in hun zendgebied. Dit zou meteen een meer professionele aanpak kunnen mogelijk maken (wat vrijwilligerswerk natuurlijk niet uitsluit). Ook kan men op die wijze het isolement van het ziekenhuis makkelijker doorbreken. De vervreemding, eigen aan de ziekenhuissituatie, kan op die manier verminderd worden. Noodzakelijk zijn dan wel goede contacten tussen het ziekenhuis en de omroep en vooral de nodige vrijheid voor de zender om programma's te maken. Als experiment zou het in elk geval aantrekkelijk zijn zo'n soort lokale omroep uit te proberen. Dit vergt wel wat initiatief en verbeelding van de bevoegde instantie.

Hoe het ondertussen moet met het wettelijk statuut van zo'n omroep is een ander verhaal.

Op 22 september 1980 besliste de Raad van Beheer van de BRT om, bij wijze van experiment, vanaf 1 januari 1981 de belangrijkste avondnieuwsuitzending (samen met het magazine «Actueel») van 19 h. naar 18 h. te verplaatsen. In het kader van het Practicum 2de Kandidatuur Communicatiewetenschap onderzochten twee studenten, Piet CHIELENS en Bart STURTEWAGEN, o.l.v. Dr. W. VAN DER BIESEN of de BRT-Nieuwsdienst haar belangrijkste avondnieuwseditie op de radio terecht om 19 h. programmeert.

Bij de lectuur van onderstaand onderzoeksverslag moet rekening gehouden worden met het feit dat het geschreven werd enkele maanden vóór de betreffende beslissing van de Raad van Beheer van de BRT werd bekendgemaakt. Een en ander heeft de actualiteitswaarde van dit verslag niet verminderd. Integendeel.

het optimale uitzenduur van het vooravondnieuws op de brt-radio

piet chielens
bart sturtewagen

Het grootst mogelijke publiek

Om het recht op informatie te waarborgen moet een overheid zich hard inspannen. Vooreerst moet er een instelling opgericht worden die juiste en volledige informatie aan de burgers verstrekt. In België werd de nationale omroep met die taak belast. In dat verband werd al vaak de vraag naar de objectiviteit en de selectiemechanismen gesteld. Maar er is meer; die juiste en volledige informatie moet ook nog op de best mogelijke manier bij de bevolking gebracht worden. Dit onderzoek richt de volle aandacht op dit laatste probleem. Om dat wetenschappelijk bruikbaar te maken namen we de omvang van het bereikte publiek als maatstaf voor de manier waarop informatie verstrekt wordt. We stellen dus dat de beste manier van informatieverstrekking die is die het grootst mogelijke publiek bereikt. Voorts beweren we dat vooral twee variabelen belangrijk zijn voor hoe dat publiek bereikt wordt: de vormgeving en het tijdstip van de informatieverstrekking. De eerste variabele blijft hier vrijwel constant, de tweede werd voor het vooravondnieuws op de BRT-radio getoetst.

Onze vraag naar het optimale uitzenduur is er dus een naar het grootst mogelijke luisterpubliek. Relativering is geboden!

Meteen wijst dat criterium ook naar het instrument van ons onderzoek: de resultaten van het Continue Luisteron-

derzoek uitgevoerd en gepubliceerd door de BRT-Studiedienst.

Cijfers

De cijfers waarop de studie gebaseerd is, zijn afkomstig van de studiedienst van de BRT zelf. Het zijn de resultaten van het continu luisteronderzoek. Men kan kritiek hebben op de wijze waarop het panel voor dit onderzoek samengesteld wordt en ook op de panel-methode zelf, maar het zijn de enige cijfers die op dit gebied voorhanden zijn. Het is onze mening dat de LDH-cijfers misschien niet absoluut representatief zijn voor de hele populatie, maar dat er voldoende waarborgen zijn opdat dezelfde verhoudingen erin zouden weerspiegeld zijn, hetgeen voor dit onderzoek het belangrijkste was.

Erger was het gesteld met de operationaliseerbaarheid van de gegevens.

Om de LDH per tijdsblok te kunnen berekenen, namen we de gemiddelde jaarwaarden, voor elke dag van de week berekend, van de jaren 1971 tot 1977, met uitzondering van 1973, jaar waarvoor geen cijfers beschikbaar waren. Alleen de weekdagen kwamen in aanmerking, omdat het luistergedrag in het weekend erg afwijkend is en de resultaten vertekend zou hebben.

Voor de berekening van de gemiddelde LDH om 18 h en 19 h, deden we een beroep op de maandelijkse publikaties van de BRT-Studiedienst. Alleen cijfers van 1975-78 waren beschikbaar. Ook

hier werden alleen de weekdagen weerhouden, om dezelfde reden als hierboven werd aangegeven. Overigens is de programmatie in de weekends wat verschillend (geen Focus en Actueel), zodat vergelijkingen moeilijk werden. Deze cijfers slaan alleen op BRT 1 en 2. De redenen hiervoor zijn dubbel. Ten eerste werden in de eerste jaarverslagen geen BRT 3-gegevens opgenomen, en ten tweede is het BRT 3 publiek zo klein en zo standvastig, dat zijn invloed op het totaalbeeld vrijwel te verwaarlozen is. Uit bovenstaande blijkt wel voldoende dat de BRT-gegevens niet zomaar conclusies laten aflezen. Dit heeft onzes inziens vooral te maken met de beperkte aandacht die men in de BRT, van hoog tot laag, heeft voor deze cijfers.

Absolute val

Een eerste cijfermatige benadering van het probleem ligt in een onderzoek van het volume potentiële luisteraars. Dit meet men in LDH per tijdsblok. Meestal beslaat zo een tijdsblok twee uur, maar in de ochtenduren zijn ze korter. Ook de berekeningswijze is in de loop der jaren enkele malen gewijzigd. Het was dus zaak om de cijfers te standaardiseren. De twee tijdsblokken die ons nu interesseren zijn die van 16 h tot 18 h en van 18 h tot 20 h (hierna, en ook in de bijgaande tabel resp. het eerste en het tweede tijdsblok genoemd). Dit meetinstrument is vrij ruw, maar heeft het voordeel conjuncturele pieken (bv. rond de hoofd-

DE VAL
VAN DE LUISTERDICHTHEID
TUSSEN 16H EN 20H

JAAR	TIJDSBLOK 1	TIJDSBLOK 2
	(16h tot 18h)	(18h tot 20h)
	%	%
1871	5.0	6.3
1972	5.48	5.28
1973	—	—
1974	4.98	4.38
1975	5.32	4.06
1976	5.28	3.82
1977	7.06	5.24

nieuwsuitzendingen) af te vlakken. Zoals uit de tabel blijkt is in het luistergedrag geleidelijk een verandering gekomen. In 1971 bestond nog duidelijk een groter publiek voor de radio-uitzendingen van het tweede tijdsblok (5%-6,3%). Vanaf 1972 komt hierin verandering. Het tweede tijdsblok kent reeds een lichte achterstand, die in de daaropvolgende jaren steeds groter is geworden. In 1977 bedraagt de kloof reeds 1,82%. Dit betekent een verlies van ongeveer 74.620 luisteraars. Meer dan een kwart minder dus. Als men bedenkt dat het tweede tijdsblok ook heel wat exclusieve luisteraars telt (voor het Nieuws van 19 h bv.), begrijpt men dat het verlies nog groter moet zijn. Belangrijk is ook dat de trend niet beïnvloed wordt door de absolute beluistering. Zowel in 'goede jaren' (1975 en 1977) als in 'slechte jaren' (1974 en 1976) valt de luisterdichtheid van het tweede tijdsblok in toenemende mate. Een andere vaststelling was dat vooral de BRT 2-luisteraar de gewoonte heeft er na het eerste tijdsblok (eigenlijk na Focus) mee te kappen. Dit wijst op een «harde kern» gewoonteluisteraars voor BRT 1, zoals verder nog zal aangetoond worden. Een verklaring voor dit alles is

natuurlijk niet zomaar direct uit de cijfers af te leiden. Toch kunnen volgens ons vooral twee elementen in aanmerking worden genomen: de veralgemening van de 40-urenweek en de stijgende concurrentie van de televisie. Sedert de eerste jaren van dit decennium is zowat overal de werktijd teruggebracht tot acht uur per dag. Meestal is het beginuur niet achteruitgeschoven (zoals in systemen met glijdende werktijden) maar wordt er vroeger opgehouden. Dat brengt mee dat veel mannen (het leeuwenaandeel van de luisteraars van de nieuwsuitzendingen) nu om vijf uur-halfzes thuishkomen, waar dit vroeger zes uur-halfzeven was. Meteen bestaat de mogelijkheid om vroeger naar de radio te luisteren. Samen met de tendens tot uitbreiding van het Nieuws van 18 h (cf. infra), waardoor deze uitzending aan 'waarde' wint, lijkt dit een plausibele verklaring voor de vaststelling dat men het minder of helemaal niet meer nodig oordeelt om 19 h nogmaals in te schakelen. De toenemende concurrentie van de televisie hangt met het voorgaande gedeeltelijk samen, maar is er toch nog van onderscheiden. Sedert 1974 stelt men een geleidelijke stijging vast van de

INTERESSANTE BOEKEN

De Belgische film in beeld

Foto's uit de verzameling van het koninklijk filmarchief

200 Fr

Van woord naar beeld

De vertaling van romans in film
door J.M. Peters

448 Fr

MODERN ANTIQUARIAAT

La grande illusion

door Jean Renoir

195 Fr

A bout de souffle

door Jean-Luc Godard

195 Fr

Les enfants du paradis

door Marcel Carné

295 Fr

STANDAARD BOEKHANDEL
Naamsestraat 57,
3000 LEUVEN

kijkdichtheid in wat men daar het tweede tijdsblok noemt, namelijk de periode met de programma's beginnend tussen 18h en 19.44h. Dit komt wonderwel overeen met de vaststellingen bij de radio. De getallen situeren zich ook in de zelfde orde van grootte. De supplementaire kijkers (en ex-luisteraars) schijnen wel eerder voor de concurrerende zenders te opteren. Daar waar de kijkcijfers voor de BRT sedert 1974 vrijwel constant blijven, neemt het aandeel van de concurrentie hand over hand toe. Vermoedelijk is dit een kwestie van programma-aanbod.

Men mag dus geredelijk besluiten dat er: 1° een geringere beluistering bestaat van het tweede tijdsblok in vergelijking met het eerste, en 2° dat de factoren 40-urenweek en TV-concurrentie hieraan niet vreemd zijn.

Een volgende stap is nu het vergelijken van de LDH van de uitzendingen van 18h en 19h, om hieruit verdere evidentie te puren.

Luisterdichtheid om 18h en 19h

Het Continu Luisteronderzoek wordt

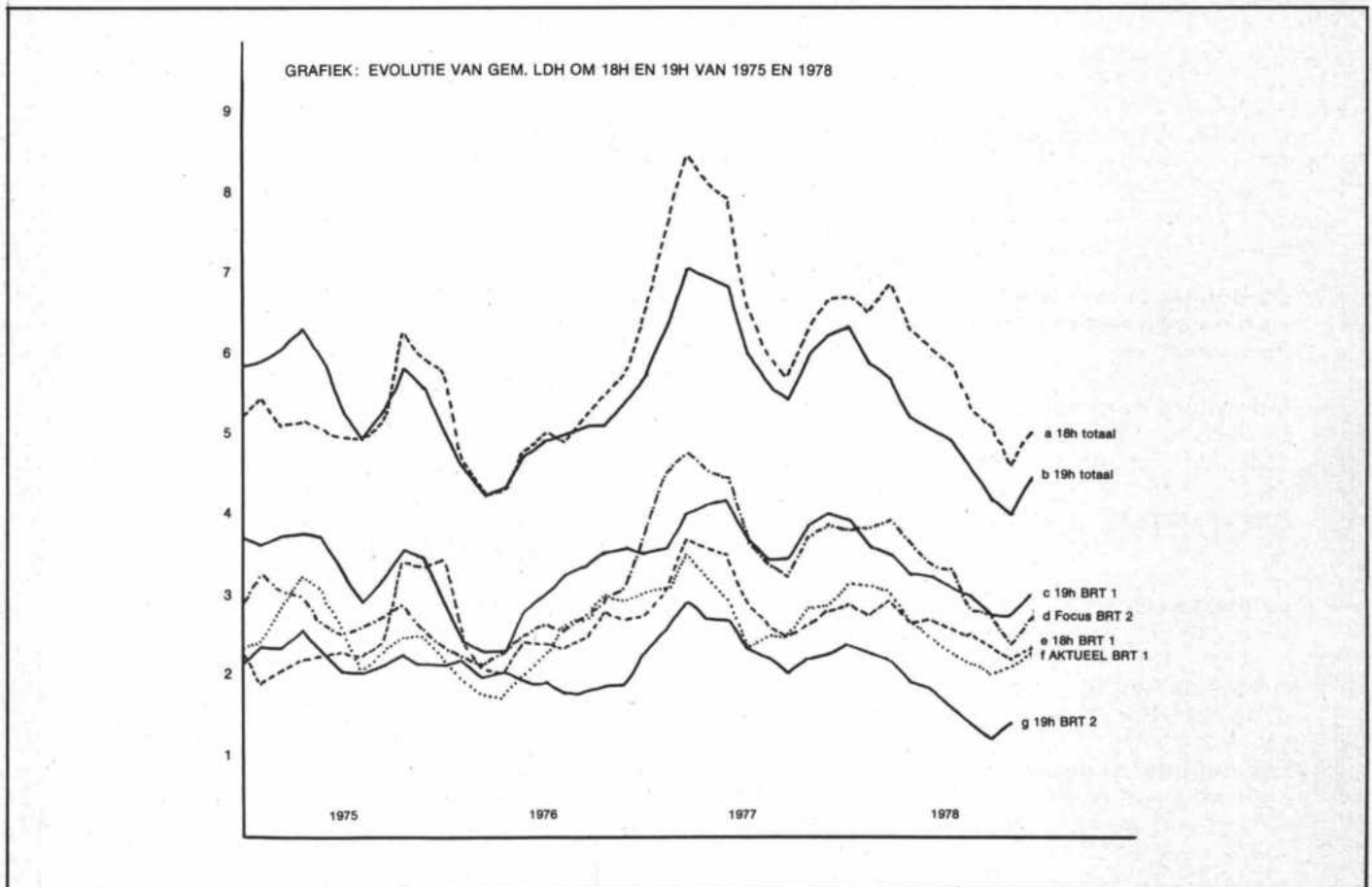
gedaan aan de hand van de resultaten van jaarlijks twaalf aangeduide weken. Wij berekenden een voortschrijdend gemiddelde van deze weekcijfers om nagenoeg alle toevallige schommelingen in het luistergedrag te neutraliseren. We denken hier aan zendstakingen, feestdagen of uitzendingen met meer dan gewone belangstelling n.a.v. verkiezingen, rampen e.d. Deze gemiddelden werden uitgezet in bijgaande grafiek. Met deze cijfers werd een dubbele analyse gemaakt: een eerste, de loutere beschrijving van de feiten waarbij enkele bedenkingen geformuleerd worden, zonder wetenschappelijke bewijzen. Een tweede, de statistische kleinste kwadratenmethode die regressierechten uittekent, waardoor niet visueel af te lezen trends zichtbaar worden. Daarvan moet gezegd worden dat ze niet de wetenschappelijke bewijzen geven van de gestelde hypothesen, omdat de beschouwde periode (1975 tot het najaar van 1978) echt te kort is om er statistisch significante resultaten uit af te lezen. De hypothesen worden in alle gevallen beaamd, maar in geen enkel geval statistisch bewezen. Dat kan al-

leen een ruim onderzoek ad hoc doen, hier ligt zeker een opdracht voor de BRT-Studiedienst.

Totale LDH van de BRT om 18h en 19h

De lijnen a en b van de grafiek tonen aan dat vanaf het najaar van 1975 het absoluut luistervolume om 18h groter is dan om 19h. We moeten hierbij opmerken dat we tussen beiden totalen een mischien verdacht lijkende vergelijking maken.

Het ene totaal is de som van de LDH van twee nieuwsuitzendingen (19h), in het andere tellen we de LDH van een nieuwsuitzending en van Focus samen (18h). Het verschil tussen beide totalen zou eerder daaraan kunnen te wijten zijn, dan wel aan het verschillend tijdstip van uitzending, zoals wij willen aantonen. Wij menen echter dat dit verschil niet zo groot is, zelfs te verwaarlozen t.o.v. het verschillend tijdstip. Focus is evengoed een informatief woordprogramma als het Nieuws, meestal ook van vrijwel gelijke duur. Het betreft hier wel gewestelijk nieuws en ook de vormgeving is iets lichter dan bij het Nieuws.

De - weliswaar speculatieve - regressieberekening van deze lijnen wees op eenzelfde verschijnsel. De dalende trend in de LDH van 19h zou uitsluitend te wijten zijn aan de beluistering van het Nieuws via BRT 2, terwijl de beluistering via BRT 1 constant blijft over de hele periode. Dat kan een aanduiding zijn voor het erg trouwe luistergedrag van de BRT 1-luisteraar, het minimumpubliek dat luistert ondanks de veranderende luistergewoontes. Die verandering valt dan vooral waar te nemen bij de BRT 2-luisteraar die in rapporten van de BRT-Studiedienst eerder omschreven wordt als de toevallige luisteraar, de man of vrouw die radio gebruikt als geluid op de achtergrond dan wel als luisteraar met ruime interesse voor informatie.

Seizoenbewegingen

In alle lijnen van de grafiek zijn de seizoenbewegingen duidelijk merkbaar. De wintermaanden zijn traditionele hoogtepunten, de zomermaanden dieptepunten, als normaal gevolg van het feit dat dan talrijke potentiële luisteraars hun vakantie in het buitenland doorbrengen. Er is een uitzondering voor de zomer van 1976, maar dat is te wijten aan het uitzonderlijke dieptepunt van het voorjaar van dat jaar, dat lager lag dan de omringende zomerdepressies. Vandaar de schijnbare stijgende beweging in die zomer.

Meteen is het probleem van de langere bewegingen aan de orde. Zijn de depressie van het voorjaar 1976, het bruuske hoogtepunt om en bij de jaarwisseling van 1977 en de extreme dieptewaarde van medio-1978 buitensporige seizoenfluxen of elementen van een lagere trend? De statistische analyse kon hierover geen sluitend antwoord geven. We houden het daarom bij seizoenbewegingen en zochten naar een verklaring. Vooreerst in de vormgeving van de programma's.

Het Nieuws en Aktueel zijn in de onderzochte jaren onveranderd gebleven. Focus - dat normaal tien tot vijftien minuten duurt - werd in de eerste helft van 1976 uitgebreid tot een programma van een uur, waarbij het informatief gedeelte afgewisseld werd met muziek. Maar tijdens dat halfjaar is de gem. LDH van Focus vrijwel niet veranderd. In de periode van de grote verschillen bleven de onderzochte programma's dus gelijk qua vormgeving. Zij kunnen dus niet

verantwoordelijk zijn voor deze fluctuaties. Daarnaast zou de oorzaak ook kunnen liggen bij de omliggende programma's: de befaamde lokomotief- en sandwich-programma's. Wij onderzochten voor beide zenders de programmatie tussen vijf en zeven en controleerden of deze eventuele veranderingen een invloed hadden op de beluistering. Samenvattend kunnen we zeggen dat geen enkele programmawijziging samenvalt met een grote verandering in de gem. LDH.

In de loop van de zittingen werd gesuggereerd naar de inhoud van de nieuwsuitzendingen te kijken. De actualiteit zou op bepaalde tijdstippen van die aard kunnen zijn dat de publieke belangstelling voor een hele tijd veel groter zou zijn wat de genoemde fluxen zou verklaren. Voorts werd ook de idee van een levenscyclus van programma naar voor gebracht. Deze cyclus zou bestaan uit een eerste fase van kennismaking (aarzelende aanloop) een periode van succes (lange top) en uiteindelijk de fase van de gewenning (langzame afgang). Ook op die manier zouden buitengewone seizoenbewegingen kunnen verklaard worden. In het kader van dit inleidend onderzoek was het evenwel onmogelijk hier verder op in te gaan.

Val bij BRT 2

Uit het verschil tussen lijnen d en g lezen we af dat BRT 2 tussen 18h en 19h enorm veel luisteraars verliest, in diezelfde tijd noteren we een omgekeerde evolutie voor BRT 1 (verschil tussen lijnen c en e). Voor afvallige luisteraars zijn er vier mogelijkheden. Ten eerste kunnen zij afstemmen op BRT 1 (omdat ze daar na het Nieuws van 19h nog naar Aktueel kunnen luisteren bijv.). Dat is zeker niet voor allen zo want dan zouden de verschillen d en g, en c en e gelijk zijn. Zij kunnen luisteren naar andere zenders. Dat geldt ook niet voor allen, want ook de concurrentiële zenders zien na 18h hun luisterpubliek verminderen. Zij kunnen de radioknop omdraaien ten voordele van een andere bezigheid. (Daarover hebben we uiteraard geen gegevens). Of tenslotte kunnen zij datzelfde doen ten voordele van de televisie. Dat is goed mogelijk want de reeds vermelde sociologische categorie van de BRT 2-luisteraar vertoont meer gelijkenis met de televisiekijker, dan wel met de late radioluisteraar. En

daartoe behoort zeker reeds een deel van het BRT 1-publiek om 19h.

Het publiek voor Aktueel

In 1971 werd in het jaarverslag van de BRT-Studiedienst de avondeditie van Aktueel besproken. Als we die resultaten vergelijken met de onze kunnen we stellen dat het luistergedrag van de Aktueel-luisteraar niet veranderd is tussen 1971 en het derde kwartaal van 1978. Dat wijst erop dat we hier met een vrij stabiele kern van trouwe luisteraars te maken hebben. De interesse voor Aktueel is grotendeels afhankelijk van de inhoud van het Nieuws dat er aan voorafgaat. Het is dan ook normaal dat de LDH van Aktueel die van het Nieuws vrij nauw op de voet volgt (de lijn f volgt de lijn c maar is kleiner: omdat niet alle nieuwsluisteraars interesse opbrengen voor de moeilijker (duidende) aanpak van Aktueel). Daarom kunnen we ook stellen dat ook het publiek van het Nieuws om 19h via BRT 1 nagenoeg constant is over de hele periode. Supra werd voldoende aangetoond dat deze periode gekenmerkt werd door een val in de beluistering op dit uur; dat laat ons vermoeden dat dit publiek een minimaal aantal toehoorders is dat steeds luistert naar de hoofduitzening van het avondnieuws, ongeacht de veranderende tendens. Hetzelfde onderzoek wees uit dat meer mannen dan vrouwen naar het avond-Aktueel luisteren, en dat hun sociaal-culturele status die van de subtop is. Dat in tegenstelling met het radiopubliek overdag (meer vrouwen, lagere opleiding) en van de televisiekijkers (lagere opleiding). Ook dat laat vermoeden dat de luisteraar van de dag om 19h al de radio voor de buis als gezelschap ingevuld heeft.

Interpretatie: gewenste en reële LDH

Tenslotte moeten we opmerken dat al de gebruikte cijfers niet de normale «gewenste» LDH weergeven maar enkel de «reële» LDH. Het cijfer van de LDH om 19h is niet representatief voor die luisteraars die om 19h willen luisteren omdat hen dat het beste lijkt, maar geeft de weergave van de luisteraars die effectief luisteren, omdat ze dat zo willen... of omdat de hoofduitzening van het radionieuws nu eenmaal om 19h valt. Wij hebben alle redenen om te geloven dat bij een eventuele vervroeging de reële LDH veel hoger zou liggen.

De grote pieken in de LDH vallen rond de grote nieuwsedities: van 7h tot 8.15h, van 12h tot 13.15h en een heelwat kleinere van 18h tot 19h. Op dat ogenblik kunnen de meeste mensen luisteren en daarom werden de nieuwsuitzendingen erop afgestemd; maar van de andere kant is het ook zo dat veel mensen dan luisteren omdat er een nieuwsuitzending op antenne is. Dat leiden we af uit een enquête van de Studiedienst die vermeldt dat 75% van alle Nederlandstaligen in ons land interesse hebben voor informatieverstrekking via de radio, en dat haast iedereen die radio luistert ook naar minstens één nieuwsuitzending luistert.

Vandaar dus de grote LDH voor het Nieuws van 7h, 8h en 13h... maar vreemd genoeg niet van 19h: een minimumpubliek zoals we betoogden.

De reden hiervoor is duidelijk: de piek van het aantal potentiële luisteraars in de vooravond komt niet overeen met die van de hoofduitzending van het radio-nieuws. Een programmawijziging om die afstemming opnieuw optimaal te maken lijkt zich dus op te dringen. Zowel 18.30h als 18h lijken in de luisterpiek van de vooravond te vallen.

BRT-visies

Hoewel men in de BRT weinig vertrouwd blijkt te zijn met de LDH-cijfers en de interpretatie ervan en het als een kwaliteit beschouwt (nog) niet onderhevig te zijn aan de 'tirannie van de ratings', bestaat er toch op de verschillende niveaus een soort aanvoelen van de problematiek. Uit een interview dat wij hadden met Jos Bouveroux, radiojournalist, bleek dat de directie bevreesd zou zijn om de luisteraar in zijn gewoontegedrag te schokken. Dit is inderdaad een teer punt. Het blijkt namelijk dat de LDH-cijfers van het vooravond nieuws laag liggen en een geringe spreiding hebben. Men mag aannemen dat het hier gaat om een minimumpubliek van geïnteresseerden. Men moet dit echter niet overschatten. Ook sterk ingeburgerde gewoonten kunnen veranderd worden. Toen men op BRT-TV het journaal vervoegde van 20h naar 19.45h stortte de kijkdichtheid inderdaad in, maar klom in de daaropvolgende weken naar zijn vroeger peil terug. Als men dus de voordelen van de verandering inzichtelijk maakt men toch bereid zijn gedragspatroon te wijzigen.

Uit het feit dat de nieuwsuitzending van 18h stelselmatig uitloopt tot 7 à 10 mi-

nuten, daar waar ze officieel maximum 5 minuten mag duren, blijkt de voorkeur van de radiojournalisten voor een vroeger uitzenduur. Beide journaals verschillen thans nog enkel hierin dat om zes uur geen illustraties of buitenlandse correspondenties uitgezonden worden, hoewel die meestal reeds beschikbaar zijn.

Alternatieven

Terzake staan nu twee alternatieven open. Een eerste is erop gericht het Nieuws zelf meer aantrekkelijk te maken, omdat men vreest dat de huidige aanpak te stijf en te ouderwets is. Men denkt er zelfs aan het Nieuws als zodanig te splitsen over BRT 1 en 2 volgens het beeld dat men heeft van de luisteraars van die twee netten. Op de bezwaren van een dergelijke oplossing hoeft hier niet gewezen te worden. Belangrijker in deze context is dat deze formule helemaal voorbijgaat aan de val in de LDH die hoger werd aangetoond. Het andere voorstel is ingrijpender. Men zou een zogenaamd «Nieuwsblok» programmeren tussen 18h en 19h. Het zou bestaan uit een nieuwsbulletin van ongeveer 10 minuten, gevolgd door een gemengd programma met verkeersinformatie, een sportprogramma en Actueel, afgewisseld met muziek. Zo worden een aantal doelstellingen ineens bereikt:

- 1° de nieuwsuitzending wordt vervoegd en valt dus in een periode met hogere beluistering;
- 2° alles wat onder de noemer informatie valt wordt gegroepeerd;
- 3° men vermijdt té lange periodes met uitsluitend gesproken woord, die thans op BRT 1 regelmatig voorkomen.

Het vervoegen van de deadline veroorzaakt natuurlijk problemen. Mits een aangepast werkschema zijn die evenwel niet onoverkomelijk. De technische mogelijkheden zijn overigens in sterke evolutie. Ook de hindernissen met betrekking tot de organisatie van het Nieuwsblok zelf lijken af te nemen.

Moeilijker liggen de algemene programmeringsperikelen. Naast de coördinatie met de programma's van BRT 2 bestaat op BRT 1 het probleem van de 'Gastprogramma's'. Die gaan om 18.30h de ether in en proberen dus duidelijk te profiteren van de hoge luisterdichtheid van de programma's ervoor en erna. Het 'sandwichprincipe'. Hoewel men dit in

de BRT vermoedelijk niet zo juist weet, zijn de cijfers formeel. Deze programma's worden niettegenstaande hun gunstige ligging, weinig beluisterd. Ze zijn dus zelf dringend aan een kritische evaluatie toe. De inhoud van de Gastprogramma's wordt echter bepaald door de zendgemachtigde verenigingen die via-via wel banden hebben met de leden van de Raad van Beheer van de omroep.

Het valt dus niet te verwachten dat daar iets ten nadele van die programma's wordt beslist, zolang men niet inziet dat het hoog tijd is de radio in de vooravond te wapenen tegen de concurrentie van de televisie. Nu reeds zien tien keer zoveel mensen het TV-journaal als er luisteraars zijn die het nieuws van 19h horen.

Besluit

Drie dingen zijn duidelijk.

- 1° Het huidige uitzenduur van het vooravonds nieuws is niet optimaal. Niettegenstaande een opmerkelijke herleving van het medium radio gedurende de afgelopen jaren, blijkt het publiek vanaf 18h de televisie als gezelschap te verkiezen.
- 2° De BRT blijkt niet in staat te zijn geweest adequaat te reageren op de sociologische veranderingen die in de zeventiger jaren een verandering in het luistergedrag teweeggebracht hebben. Andere zenders, zoals de NOS en de RTBF, hebben hier wel op ingepikt en zenden hun hoofdnieuws uit om 18h. De BBC, het grote voorbeeld van de BRT, blijft op 19h, maar daar wordt het TV-journaal pas om 21h gegeven.
- 3° Er bestaat een valabel alternatief voor de huidige situatie. Een uur 'service en informatie' tussen zes en zeven biedt interessante perspectieven. De realisatie van het 'Nieuwsblok' stoot minder op technische dan op ideologische bezwaren.

Het is onze overtuiging dat de radio nog steeds een belangrijke rol te spelen heeft in de informatieverstrekking. Zijn snelheid is nog altijd ongeëvenaard. Maar dan moeten wel de nodige ontplooiingskansen geschapen worden. Wij stellen daarom voor het vooravonds nieuws met één uur te vervoegen in afwachting of in het kader van de uitbouw van een volwaardig Nieuwsblok.

teletekst en viewdata: de media van de toekomst, de toekomst van de media

dirk de grooff

Telematiek

De chip, de bouwsteen van elke computer of computergestuurd systeem, heeft de laatste jaren een golf van reacties doen ontstaan bij het bredere publiek, gaande van verwondering tot verbijstering, ja zelfs tot afgrijzen. Het lijkt er wel op dat onze generatie pas is ontwaakt uit een droom die werkelijkheid is geworden, althans gedeeltelijk, want droom en werkelijkheid worden niet zelden, wanneer het begrip 'chip' in de mond wordt genomen, met elkaar verward en versmolten tot een soort hedendaagse mythe. Hoe komt dat?

Eerst en vooral is er het schijnbaar onlogisch verband tussen toenemende capaciteit en voortschrijdende kleinschaligheid, zowel qua omvang als qua kostprijs. Terwijl het aantal basisfuncties per chip het laatste decennium is toegenomen met exponent 4, is de prijs tot zowat één duizendste gedaald.

Ten tweede, heeft de chip een sterk innoverend en catalyserend effect. De chip maakt bestaande produkten goedkoper en/of handiger en/of onafhankelijk van menselijk ingrijpen (robotronica), de chip scheidt totaal nieuwe produkten of geeft aanleiding tot nieuwe toepassingsmogelijkheden of... kan bestaande produkten snel laten verouderen, waardoor ze a.h.w. zichzelf uit de markt prijzen.

Zoals in de loop van ons verhaal zal blijken, veroorzaakt de toenemende integratie van de computertechnologie in allerlei productie- en consumptiegoederen ook op het vlak van de *telecommunicatie* een ingrijpend veranderingsproces, zodanig zelfs dat men

in de meeste publikaties hieromtrent van een ware 'revolutie' gewaagt: de cybernetische revolutie, de telematische revolutie, de communicatierevolutie,... een revolutie op het vlak van de 'hardware', van de communicatiemiddelen, maar ook, en grotendeels als gevolg daarvan, een sociale ommekeer, een verschuiving van maatschappelijke structuren en individuele gedragspatronen.

Telekest en viewdata: een «slimme» TV

Met teletekst en viewdata (samen videotex genoemd) belanden wij meteen in het 'voorgeborgte' van een tijdperk waarin de computer als werkinstrument gemeengoed zal zijn geworden. Want, hoe paradoxaal het ook moge klinken, naarmate de computertechnologie technisch rijper wordt, wordt het ook eenvoudiger deze te vertalen in voor de niet-geschoolde gebruiker te begrijpen handgrepen. Houden wij daarbij de — in verhouding tot de opwaardering van het produkt — lage kosten van deze 'verchipping' in gedachten, en het wordt meteen duidelijk waarom teletekst en viewdata op zo'n korte tijdspanne van de grond zijn gekomen.

Teletekst brengt de informatie (teksten en grafische voorstellingen) door middel van televisiezenders en via de antenne van een TV-toestel op de beeldbuis. TV-beelden worden opgebouwd uit 625 horizontale lijnen, waarvan er een aantal niet worden gebruikt. Het zijn deze 'vrije' lijnen die als 'drager' voor de teletekstinformatie kunnen fungeren. De bladzijden worden *cyclisch* verzonden (met een snelheid van 4

beelden per seconde), d.w.z. dat wanneer de laatste bladzijde is verzonden terug vanaf de eerste bladzijde wordt begonnen. De informatie kan nu op een eenvoudige manier door de gebruiker worden opgeroepen, tenminste indien hij over de nodige apparatuur beschikt, d.i. een *decoder*, die het teletekstsignaal uit het gewone TV-beeld pikt en het in leesbare tekens op het scherm brengt. De selectie van de betreffende bladzijde gebeurt met een eenvoudig *afstandsbedieningspaneeltje*.

Na een korte wachttijd verschijnt de bladzijde (24 regels van 40 tekens of karakters) dan voor onbepaalde duur op het scherm.

Uiteindelijk verschilt viewdata-informatie vrijwel in niets van teletekst. De viewdata-gegevens (eveneens 24 regels van 40 karakters) kunnen eveneens met een toetsenpaneel worden geselecteerd en door middel van een decoder op het scherm worden weergegeven.

Wat viewdata - qua toepassingsmogelijkheden - nu zo verschillend maakt van teletekst, is het gebruikte transmissiekanaal: bij teletekst, zoals gesteld, de ether, bij viewdata een telefoonlijn. Bij viewdata wordt het TV-toestel van de gebruiker inderdaad via het openbaar telefoonnet aangesloten op een net van computers of databestanden.

Dit brengt met zich mee dat de capaciteit van viewdata in principe onbeperkt is. Een tweede belangrijk gevolg van deze distributiemethode — waarbij de verbinding tussen gebruiker en computer van punt-tot-punt verloopt — is de mogelijkheid om de informatiestroom in

twee richtingen te laten verlopen. Het hoeft nauwelijks gezegd dat daardoor het toepassingsgebied aanzienlijk wordt verruimd.

Toepassingsfuncties: van technologische innovatie tot gebruiksinstrument.

Het is in de huidige ontwikkelingsfase niet mogelijk om precies aan te geven hoe en voor welke doeleinden teletekst en viewdata zullen worden gebruikt. Het zal afhangen van een aantal maatschappelijke ontwikkelingen en actuele behoeften en niet in het minst van de wijze waarop de informatieveranciers deze noviteiten zullen exploiteren.

Niettemin kan uit de huidige technische karakteristieken van beide media reeds heel wat worden afgeleid betreffende de globale toepassingsmogelijkheden en aangaande de grenzen die er door de techniek zelf worden aan opgelegd. Het is in dit verband dan ook beter te spreken van toepassings-'functies', d.w.z. op dit ogenblik technisch te verwezenlijken - maar daarom niet automatisch maatschappelijk relevante - gebruiksfaciliteiten waaruit eventueel concrete toepassingen kunnen ontstaan.

Zoals reeds gesteld, is de informatiecapaciteit van teletekst zeer beperkt (ca. 150 blz. per kanaal). Anderzijds is het aantal simultane gebruikers onbeperkt, vermits de gegevens via de ether worden verspreid en via antenne kunnen worden ontvangen. Tenslotte kunnen teletekstdata vrijwel permanent worden geactualiseerd.

Uit het voorgaande kan worden afgeleid dat teletekst vooral geschikt is voor het verzenden van *algemene* informatie, d.w.z. gegevens die bruikbaar zijn voor een zo ruim mogelijk publiek. Alle boodschappen die via teletekst worden verzonden, krijgen tevens automatisch een *openbaar* karakter, vermits zij door middel van elk (aangepast) TV-toestel kunnen worden geconsulteerd. Uit het feit dat het beperkte databestand vrij vlug en gemakkelijk kan bijgewerkt worden en de transmissietijd (bij een beperkt teletekstbestand) klein is, kan worden afgeleid dat teletekstinformatie naast algemeen ook *efemeer* en/of *zeer actueel* en/of *zeer dringend* kan zijn, zoals adressen of telefoonnummers van nationale hulpdiensten, weerbericht, wegebuletin, sportuitslagen,

beursberichten, cultuuragenda, uitslagen van wedrennen en loterij, enz... Vermits een teletekstsignaal samen met het TV(video)-signaal wordt verzonden en op hetzelfde ontvangsttoestel op eenzelfde tijdstip kan worden ontvangen, kan teletekst ten dienste worden gesteld van de «gewone» TV-programma's (of omgekeerd). Wij spreken in dit geval van *programma-gebonden* informatie. Het meest bekende voorbeeld hiervan is facultatieve ondertiteling voor doven en gehorgestoorden.

Net zoals teletekst kan ook viewdata een CONSULTATIE-functie vervullen. De capaciteit van viewdata is echter enkel afhankelijk van het aantal databanken die op het systeem zijn aangesloten en van de capaciteit van de computers waarin de gegevens zijn opgeslagen. Derhalve kan worden gesteld dat viewdata, voor wat betreft de hoeveelheid informatie die ter beschikking kan worden gesteld van de gebruiker, theoretisch onbeperkt is. De gegevens kunnen aldus zeer specialistisch zijn, zoals bedrijfsinformatie, vacatures, encyclopedische gegevens, statistisch materiaal, e.d. Betreffende de consultatiefunctie kan een onderscheid worden gemaakt tussen *openbare* informatie en informatie die enkel voor welbepaalde (en door de informatieverancier omschreven) publieksgroepen toegankelijk is, de zgn. *besloten gebruikersgroep*. Deze faciliteit is — zoals de naam al laat vermoeden — bedoeld om 'vertrouwelijke' gegevens (gegevens die beschermd zijn d.m.v. een speciaal codenummer) te verstrekken aan een selectief publiek.

Viewdata biedt tevens de mogelijkheid tot tweerichtingsverkeer. De gebruiker kan niet alleen informatie oproepen, hij kan er ook meteen op reageren. Deze 'COMMUNICATIE'-functie kan in de praktijk aanleiding geven tot een aantal specifieke gebruiksfuncties.

Vooreerst is er de *bestel- of reserveringsfunctie*, waarbij wordt verwezen naar de mogelijkheid om elektronisch goederen of diensten te reserveren of te bestellen. De reserveringsfunctie verwijst ook naar het elektronisch laten uitvoeren van allerlei financiële verrichtingen, zoals banksaldo en resterende termijnen. Meteen zijn wij beland bij het fenomeen «Cashless Society», een maatschappij waarin traditionele betaalsystemen zoals baar geld en cheques vervangen worden door elektronische betaalsystemen.

Daarnaast is er ook nog de '*brievenbusfunctie*', waardoor het voor iedere gebruiker mogelijk wordt om via viewdata boodschappen te verzenden naar iedere andere abonnee, door middel van zgn. 'antwoordbeelden'. Deze zijn in de viewdatacomputer opgeslagen en kunnen via een numeriek klavier worden opgeroepen, waarna ze, na het aanbrenge van eventuele specificaties, kunnen worden doorgezonden naar een andere abonnee. Bij antwoordbeelden als 'Ik kom vanavond slechts om... uur thuis» dient enkel nog het tijdstip en uiteraard het nummer van de recipiënt worden ingevuld. De boodschap zal vrijwel onmiddellijk in het geheugen van de ontvangsterminal worden gestockeerd. Wanneer de gebruiker echter over een *alfanumeriek* invoerklavier beschikt, is het mogelijk om zelf boodschappen samen te stellen. Deze kunnen dan desgevallend nog op papier worden afgedrukt door middel van een hard-copy printer.

Tenslotte kan viewdata nog worden aangewend als *bewerkingseenheid*. De abonnee kan de viewdatacomputer allerlei bewerkingen laten uitvoeren zoals wiskundige berekeningen, geprogrammeerde instructie, interactieve computerspelletjes, enz.

Videotex internationaal: een handvol normen

In zowat 20 landen over de hele wereld, waaronder België, wordt momenteel met teletekst en/of viewdata geëxperimenteerd. Deze landen hebben hun systeem uitgebouwd rond één van de 4 beschikbare normen.

Groot-Brittannië mag zonder meer de bakermat van videotex worden genoemd. Zowel teletekst als viewdata werden reeds in het begin van de jaren '70 ontwikkeld door respectievelijk de BBC en het British Post Office (de Britse PTT). Een weinig later dan de BBC (Ceefax) ontwierp de commerciële omroepketen IBA een eigen teletekststelsel (Oracle). Vrij vlug werden beide teletekstsystemen genormaliseerd, alhoewel elke omroepinstantie voor haar eigen teletekstredactie bleef instaan. Na een aantal jaren experimenteren en een marktproef startte de Britse PTT in 1979 met een openbare viewdatadienst, Prestel genaamd. Momenteel staat een net van 24 Prestelcomputers, verspreid over het land, in voor ca. 250.000 blad-

zijden informatie. Als gevolg van deze bliksemstart en door agressieve buitenlandse promotiecampagnes hebben vele andere landen voor de Britse teletekst- en/of viewdatanorm geopteerd. Ook de BRT koos Ceefax/Oracle voor haar experimenteel teletekststelsel.

De Britse systeemleveranciers vinden hun geduchtste concurrent, althans op het Europese continent, in het Franse videotextstelsel. In 1975 besloot de Franse regering te starten met de ontwikkeling van een «télématique»-programma, waarin de volgende objectieven werden opgenomen:

- de geleidelijke digitalisering van het openbaar telefoonnet;
- de aanleg van een netwerk voor pakketsgewijze datatransmissie, Transpac;
- de ontwikkeling van nieuwe elektronische informatiediensten, waaronder de schrijftelefoon, de beeldtelefoon, teletekst en viewdata.

Teletekst (Antiope genaamd) werd door het Centre Commun d'Etudes de Télévision et Télécommunications (CCETT) ontwikkeld en sinds 1977 uitgetest door TDF (Télédiffusion de France). Télétel (viewdata) is een produkt van de Franse PTT (Direction Générale des Télécommunications).

Naast de technische verschillen met de respectieve Britse systemen, waarop wij hier niet zullen ingaan, is het Franse videotext ook redactioneel volgens een heel eigen conceptie uitgebouwd. Antiope en Télétel zijn immers niet alleen technisch met elkaar compatibel maar ook operationeel. Een voorbeeld: de Parijse effectenbeurs is toegankelijk van 12.30 u. tot 16 u. Gedurende deze periode verandert de informatie zeer snel en is deze belangrijk voor een zeer groot aantal mensen tegelijkertijd. Daarom wordt de informatie via *Antiope* verstrekt. Buiten de openingsuren worden de gegevens op een meer verspreide wijze geconsulteerd en dienen ze evenmin permanent te worden bijgewerkt. Daarom worden ze gedurende die periode via *Télétel* ter beschikking gesteld.

Met de Franse teletekstnorm (waarvoor de RTBF opteerde voor haar experimenten) is het mogelijk om vóór of na de normale TV-uitzendingen het teletekstsignaal via een volledig TV-kanaal (plein canal) te versturen, waardoor de capaciteit wordt uitgebreid tot ca. 15.000 bladzijden.

Het viewdata-systeem Télétel wordt tot eind 1982 te Vélizy (nabij Parijs) uitgetest onder ca. 3.000 participanten.

Eind 1981 wordt ook in het departement L'Ille-et-Vilaine gestart met de progressieve uitbouw van een gegevensbank en met de productie en distributie van zwart/wit monitors die gratis ter beschikking worden gesteld van de bevolking. Het is de bedoeling van dit initiatief om geleidelijk het telefoonboek te vervangen door een elektronische telefoonids. Tegen 1990 hoopt men op deze wijze zo'n 250.000 ton papier uit te sparen.

Het onderzoekscentrum van de federale 'Canadian Department of Communications' (DOC) ontwikkelde een eigen videotext-norm (Telidon genaamd) die op een aantal punten essentieel afwijkt van de Europese systemen.

Het meest in het oog springende kenmerk van Telidon is de uiterst verfijnde weergave van de grafische voorstellingen. Bij de Franse en Britse systemen worden de figuren opgebouwd door middel van vierkante blokjes (dots). Bij Telidon worden daarvoor speciale computercodes gebruikt (PDI's: Picture Description Instructions), een soort wiskundige formules die de precieze vorm en afmetingen van de grafische voorstellingen omschrijven. Wanneer bijvoorbeeld lijn AB moet worden getekend, dan worden eerst de coördinaten A en B bepaald en pas daarna wordt het betreffende lijnstuk weergegeven.

Een ander opvallend kenmerk van Telidon is de onafhankelijkheid van één bepaald computersysteem, noch voor wat de opbouw van het databestand betreft, noch m.b.t. de transmissiemethode, noch betreffende de ontvangstapparatuur.

De Telidon-informatie wordt dan ook weergegeven met een beeldresolutie die gelijk is aan de maximale capaciteit van de gebruikte terminal. De codering is m.a.w. aanpasbaar aan de aard van het ontvangsttoestel.

Tenslotte is er nog het Japanse Videotext-systeem, Captain, ontworpen door de Nippon Openbare Telegraaf en Telefoon Maatschappij, in opdracht van het Ministerie van PTT. Het Captain-systeem onderscheidt zich hoofdzakelijk van voorgaande normen door zijn zeer apart transmissiesysteem of liever systemen. Voor het Romeinse schrift wordt dezelfde transmissienorm gebruikt als bij voorgaande videotext-sys-

temen. D.w.z. dat de tekens en cijfers onder de vorm van codes vanuit de computer worden verzonden en aan de kant van de gebruiker door een decoder worden omgezet in leesbaar schrift. Dergelijke methode is echter niet bruikbaar voor Chinese (Kanji) en Japanse (Katakana en Hiragana) tekens. Vermits het Japanse en Chinese schrift samen zo'n 3500 tekens vertegenwoordigen, zou het geheugen van elke gebruikersterminal vrij groot en dus duur worden. Daarom worden de codes door een centrale karaktergenerator in tekens omgezet en pas daarna naar de terminals verzonden. Dit houdt echter in dat de opbouw van een bladzijde informatie langer duurt dan bij de eerder besproken normen.

De chip in de media, de media in de samenleving

Het is overduidelijk dat het catalyserende effect van de chip op het aanbod van nieuwe communicatietechnieken, zoals videotext, en op het ontstaan van nieuwe communicatiemogelijkheden, ook op een sociaal dominant fenomeen als de 'communicatie' (in het algemeen) zijn invloed zal laten gelden.

Het is geen sinecure om nu reeds naar mogelijke sociale gevolgen van de nieuwe media te gaan peilen. Vermits teletekst en viewdata zich nog in een fase van ontwikkeling bevinden, mag redelijkerwijze worden verwacht dat deze systemen hun identiteit als massamedium pas na verloop van tijd zullen verwerven. Dit proces moet niet enkel toegeschreven worden aan de verdere technische perfectionering, maar ook en vooral, aan het bijsturingproces van diegenen die voor de inhoudelijke aspecten van deze media zullen instaan en, tenslotte, van de reacties van de gebruiker zelf.

Voorbeelden van dergelijke «try-out»perioden liggen in de mediageschiedenis voor het grijpen: de eerste films reproduceerden een theatervoorstelling; de eerste boeken geleken merkwaardig veel op het manuscript. Bovendien zijn mogelijke sociale implicaties moeilijk te detecteren en te situeren vanwege het onnoemelijk groot aantal te calculeren variabelen en door de complexiteit van hun reële, zometertijd verdoken, causaliteit. Tenslotte reiken de consequenties ver boven de grenzen van de afzonderlijke maatschappijwetenschappen.

Het is niettemin een feit dat de relatie tussen technologie en maatschappij niet ééndimensioneel is, zeker niet in een, vooral door de economische crisis, sceptisch geworden samenleving als deze waarin wij vandaag (moeten) leven. Uit de zeer nabije geschiedenis van de communicatietechnologie (bv. de beeldtelefoon) is reeds gebleken dat de techniek haar maatschappelijke relevantie (in de meest brede zin) moet kunnen bewijzen, m.a.w. moet de communicatietechnologie zich ontwikkelen in een «gunstig biotoop».

Dergelijk gunstig of ongunstig klimaat is niet enkel afhankelijk van de actuele economische situatie, maar evenzeer van verschuivingen binnen de traditionele mediastructuur, van veranderingen binnen het algemeen levenspatroon (bv. de verhouding werktijd - vrije tijd), e.d., kortom van factoren die aanleiding kunnen geven tot het ontstaan van nieuwe (reële) behoeften of die de promotie van kunstmatige behoeften mogelijk maken.

Welnu, dergelijk gunstig biotoop is volgens ons momenteel in een aantal maatschappelijk dominante gebieden duidelijk aanwezig: de toenemende automatisering van de productiepro-

cessen en van de administratie, de stijgende afhankelijkheid van de Westerse post-industriële maatschappijen van 'informatie' als een strategische productiefactor, de — vanwege het steeds stijgende aanbod — noodzakelijke individualisering van de informatieconsumptie, de toenemende vrije tijd en het groeiende belang van de vrijetijdsindustrie, het nijpende tekort aan traditionele energiebronnen, enz.

Wanneer wij ons beperken tot het domein van de sociale communicatie, met name tot de vraag welke de invloed kan zijn van de nieuwe media op het communicatiegedrag van de 'mediaconsument', dan kunnen, ons inziens, volgende tendensen worden verwacht:

- Vooreerst lijkt het ons plausibel om aan te nemen dat het steeds groeiende aanbod van (veelal redundante) informatie de individuele vraag naar meer selectieve informatiekanalen zal doen toenemen. Deze hypothese wordt gedeeltelijk bevestigd door het succes van de Amerikaanse en Canadese experimenten met het zgn. 'Tailored Newspaper', de krant op maat. Dergelijke krant bestaat uit een aantal katernen met specifieke en vrij uitvoerig uitgewerkte items die wer-

den geselecteerd op basis van de specifieke — en via permanente terugkoppeling geuite — behoeften van de lezers. Het op de markt brengen van erg selectieve media als teletekst en viewdata kan dit proces versnellen, vooral wanneer de kosten gelijk of kleiner zijn dan bij traditionele mediaconsumptie en wanneer blijkt dat de baten, met name de relevantie van het informatie-aanbod, minstens even attractief zijn.

- Een andere mogelijke verschuiving is de toenemende vervanging van fysisch (face-to-face) contact door zgn. 'telecontact'. 'Vervanging' moet hier niet automatisch worden vertaald door 'reductie'. Het is immers evenzeer mogelijk dat precies door het toenemende gebruik van elektronische media, voor het uitvoeren van saai, routinematige — of als zodanig door het individu aangevoelde — taken, meer energie en tijd vrijkomt voor interpersonele omgang.

Tevens kan een centralisatie worden verwacht van diverse categorieën informatie in één medium, tegelijk met de decentralisatie van de verantwoordelijke informatieleveranciers, en, als gevolg daarvan, de integratie (op re-

dactioneel niveau) tussen verschillende media (bijvoorbeeld tussen de krant en viewdata).

Eenzijds wordt dergelijke integratie door heel wat mediadeskundigen als een noodzaak aangezien, teneinde de atomisering van de media-infrastructuur en de mogelijk daaruit voortvloeiende verwarring bij de gebruiker op te vangen.

Ook op economisch vlak kan een dergelijke media-integratie voordelen bieden, de noodzakelijke (technische) compatibiliteit van de systemen en het meervoudig gebruik van dezelfde systeemcomponenten in acht genomen, bijv. door het gebruik van een geïntegreerd kabelnet voor de transmissie van via de satelliet verzonden TV-programma's, van videotex, van beeldtelefonie, enz.

Anderzijds roept de integratie van de media onvermijdelijk een aantal vragen op als: wie krijgt de controle over de informatiekkanalen? Hoe kan de pluriformiteit van de informatie gevrijwaard worden? Welke invloed heeft dergelijke ontwikkeling op de traditionele media? Is het integratieprincipe verzoenbaar met het principe van vrije meningsuiting? e.d. Voor alle duidelijkheid moet echter een onderscheid worden gemaakt tussen de integratie van de informatiekkanalen en de integratie van de informatie zelf, van de redactionele inhoud, die via die kanalen wordt verstrekt. Ons inziens moet de eerste optie worden aangemoedigd, in de veronderstelling dat (vooral financiële) voorwaarden worden gecreëerd die het elke potentiële informatieleverancier mogelijk moeten maken om aan het communicatieproces deel te nemen. Niettemin willen wij wijzen op het gevaar van een toenemende integratie van het informatie-aanbod en derhalve van het samengaan van enerzijds de toename van de informatie-stroom met, anderzijds, de concentratie van de informatiebronnen, wat op langere termijn zou kunnen uitmonden in een mono(oligo)-polisering van de informatieverstrekking.

- Vervolgens kan een verhoging worden verwacht van het relatieve belang van de (massa)media als 'nuts' media, in tegenstelling tot de huidige dominante vrijetijdsfunctie; d.w.z. dat de media *vooralsnog* hoofdzakelijk *buiten* de werkuren worden gebruikt. Met de term 'nuts' medium bedoelen

wij een instrument waarvan het praktische gebruik niet zozeer ligt in het vergaren van kennis als dusdanig, het verzamelen van kennis (in de meest ruime zin) om de kennis, dan wel het vergaren van informatie met het doel, rechtstreeks of onrechtstreeks, het stellen van een daad; bijvoorbeeld de beursnoteringen raadplegen met het doel om productprijzen aan te passen. De verstrooiende functie van de massamedia, en hier verwijzen wij dan vooral naar televisie, zal daarbij zeker niet aan belang moeten inboeten, integendeel, zij wordt sterker geaccentueerd dan ooit, precies vanwege het toenemende belang van de media als informatieverstrekkers en als werktuigen tijdens de werkuren.

Toch zal, door de meervoudige gebruiksmogelijkheden van het medium, en door het toenemend aanbod van de programma's, het inhoudelijke appèl van televisie als socialiserende kracht (cfr. Global Village, Mc.Luhan) sterk afnemen. Zoals A. Kooyman in «De Audiovisuele Revolutie» terecht opmerkt, zal de technologische omwenteling in de media de 'ontmythologisering' (of decollectivering) van televisie in de hand werken. Het vermogen om miljoenen mensen te laten deelnemen aan hetzelfde televisiegebeuren verdwijnt door de versnippering van de kijktijd over het aantal kanalen (kabel, satelliet) en door de opkomst van nieuwe communicatiemogelijkheden (video, videotex, e.d.).

- Tenslotte willen wij nog even ingaan op de invloed van teletekst en viewdata op de conventionele media, meer specifiek op de krant. In de veronderstelling dat teletekst zal worden toegepast in zijn huidige, qua capaciteit zeer beperkte, vorm en in zijn programmeerbare functie, dan kan dit medium nauwelijks als een bedreiging voor de krant worden beschouwd.

Betreffende viewdata kan worden gesteld dat, ongeacht de vraag of dit wenselijk moet worden geacht, de gedrukte krant in geen geval haar integrale betekenis ontleent aan een feitelijke redactionele inhoud die geschikt is voor overdracht via het medium viewdata.

Bepaalde informatie-items zijn niet aangewezen voor transmissie via viewdata, andere zullen, eventueel meer uitgediept, hun traditionele functie (maar eventueel in wisselwer-

king met viewdata) blijven vervullen. Het is zonder meer duidelijk dat deze redactionele transformatie moet worden voorbereid door de kranten zelf; de redacties zullen zich, eventueel in een gezamenlijk initiatief, moeten aanpassen aan hun nieuwe rol van informatieleverancier; zij zullen via praktische ervaringen moeten leren hoe deze wisselwerking tussen krant en viewdata op de meest efficiënte manier tot stand kan worden gebracht.

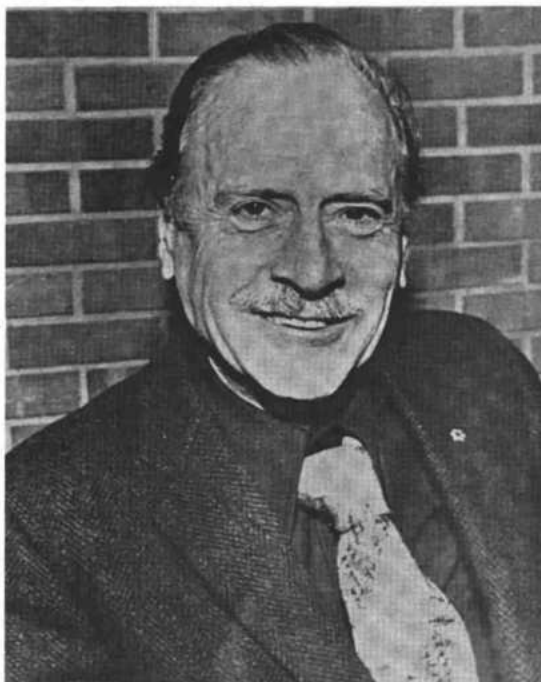
Deze nieuwe uitdaging situeert zich niet enkel op redactioneel, maar ook, en misschien wel vooral, op commercieel vlak. De meeste dagbladondernemingen kunnen het zich in hun huidige financieel precaire situatie niet veroorloven om een deel van hun advertentie-inkomsten te zien afvloeien naar andere (aantrekkelijkere) advertentiekkanalen, beheerd door andere exploitanten. De krant moet haar positie op deze markt weten te behouden en zelfs versterken. Dit kan, door de exploitatie van de nieuwe media zelf in handen te nemen of althans eraan te participeren. De ervaringen van de krantenredactie op het vlak van advertentieplaatsing en de mogelijke wisselwerking tussen de redactionele inhoud van krant en viewdata vormen hierbij haar sterkste troeven.

Deze bedenkingen gelden echter slechts op korte termijn. Ook al zou het krantenbedrijf zich op de meest ideale manier weten aan te passen aan de nieuwe situatie, dan blijft nog de vraag hoe de toekomstige generaties gebruikers zullen reageren op het aanbod van de nieuwe media. Zal de krant haar huidige appèl als socius kunnen behouden? Zullen de nieuwe media op langere termijn niet zodanig geperfectioneerd zijn dat de traditionele media erdoor volledig zullen worden opgeslorpt? Hoe lang zal papier als informatiedrager nog kunnen concurreren tegen de veel goedkopere, onbeperkt voorradige en milieuvriendelijke elektronica?

Op deze en andere hamvragen kan vooralsnog niemand, jammer genoeg, een zinnig antwoord formuleren.

Alhoewel één en ander zeker van een reeks toevallige factoren afhankelijk zal zijn, zal ongetwijfeld de manier waarop wij vandaag de media van de toekomst introduceren en hanteren, bepalend zijn voor de manier waarop wij in de toekomst de hedendaagse media zullen gebruiken.

marshall mcluhan - de guru van het tv-tijdperk^(*)

McLuhan's voornaamste publikaties:

The Mechanical Bride, Folklore of Industrial Man (1951)
The Age of Advertising (1953)
The Gutenberg Galaxy, The Making of Typographic Man (1962)
Understanding Media, The Extensions of Man (1964)
The Medium is the Massage (1967)
The Reversal of the Overheated Image (1968)

wim schamp

Op 31 december jl. overleed in Toronto (Canada) de bekende en tegelijk fel omstreden cultuurfilosoof Marshall McLuhan. McLuhan was al jaren ziek en kon in zijn laatste levensjaren nauwelijks nog spreken. In de zestiger jaren op de handen gedragen door de Amerikaanse flower-power-generatie, veroorzaakte het bericht van zijn dood nu nog amper enige deining. McLuhan ging even geruisloos als hij gekomen was voordat hij op enkele jaren tijd gebombardeerd werd tot 'hogepriester van de popcultuur' (Playboy). Van McLuhan werd beweerd dat hij de 'meest invloedrijke denker was sinds Newton, Darwin, Freud, Einstein en Pavlov' (New York Herald Tribune). Het Amerikaanse weekblad Life noemde hem 'het orakel van het elektrisch tijdperk'. Anderen daarentegen vonden hem verwaand en platvloers en toen zijn ster na de woelige jaren zestig aan het tanen ging, haalde een Amerikaans criticus triomfantelijk uit: 'De citadel van het intellectueel fatsoen heeft de barbaarse aanvallers met succes teruggeslagen'.

McLuhan zelf wakkerde de discussie rond zijn persoon voortdurend aan door ophefmakende verklaringen en publikaties. Zoals hij het ontstaan van diepgaande generatieconflicten na de kalme vijftiger jaren toeschreef aan de opkomst van de TV, zo ook meende hij dat de uitvinding van het alfabetisch schrift verantwoordelijk was voor de gevoelloze Westerse cultuur die we uit de achttiende en negentiende eeuw overgeërfd hebben: een beschaving waarin individualisme, vakidiotie en seksuele frustraties overheersen. Met de vlotte zelfzekerheid die hem kenmerkt, poneert McLuhan wat later dat men het onderwijs de beste dienst kan bewijzen door de scholen af te schaffen. Het Westen moet opnieuw op zoek gaan naar zichzelf; dit kan via de televisie, maar ook door Oosterse vormen van bezinning, LSD en popmuziek.

Het succes van zijn theorieën bij de jeugd vond McLuhan vanzelfsprekend: 'Ik dring door tot in hun binnenste en praat met hen zoals ze zijn, net zoals de Beatles dat doen».

Marshall McLuhan werd geboren in 1911 in Edmonton (West-Canada). Na zijn opleiding in Canada studeerde hij verder in Cambridge waar hij een doctoraat in Engelse talen behaalde. In 1936 verhuisde hij naar de universiteit van Wisconsin (USA) met de opdracht onderricht te geven aan eerstejaars. Daar ondervond hij snel dat zijn jonge Amerikaanse studenten er een ander leefweld en andere normen op nahielden dan hijzelf en dat het voor hem moeilijk was om tot hun wereld door te dringen. Het is vanaf dat ogenblik dat bij McLuhan de interesse groeide voor de herkomst van de bestaande cultuurpatronen en de rol van de massamedia daarin. Toen hij in 1939 trouwde met een actrice, gespecialiseerd in Shakespeariaanse dramaturgie, had hij zich al eerder bekeerd tot het katholicisme (zijn moeder was baptist en zijn vader methodist). Van deze bekering sijpelde in zijn latere werken weinig door, ofschoon hij ooit nog een tijdje raadgever is geweest voor het Vaticaan.

Na de oorlog doceerde McLuhan aan de

universiteit van Toronto en in die periode verscheen ook de eerste belangrijke publikatie van zijn hand, 'The Mechanical Bride' (1951). Pas in de jaren zestig volgt de definitieve doorbraak, vooral na de uitgave van 'The Gutenberg Galaxy' (1962) en 'Understanding Media' (1964). In 1967 bezette hij gedurende een jaar de nieuwe Albert Schweitzer-leerstoel aan de katholieke Fordham-universiteit van New York.

Het medium is belangrijk, niet de boodschap

McLuhan's meest bekende theorie over de massamedia zit verpakt in een van zijn talrijke slagzinnen: 'The Medium is the Message'. Met deze slogan zet hij zich af tegen de gangbare visie in de communicatiewetenschap als zou het belangrijkste in de berichtgeving de inhoud zijn van de informatie. Volgens McLuhan speelt deze inhoud slechts een bijkomstige rol in de beïnvloeding van de ontvangers van mediaboodschappen. Wat de doorslag geeft, is het medium dat de informatie uitzendt. Eenzelfde boodschap, gebracht door krant, radio of televisie, krijgt altijd opnieuw een andere inhoud, juist omdat ze telkens door een verschillend medium geproduceerd wordt.

De visie van McLuhan op de media behoort tot het origineelste van zijn gedachtengoed; jammer genoeg is het niet altijd gemakkelijk om hem daarbij tot in de finesses te volgen.

Onder 'medium' verstaat McLuhan elke uitbreiding of versterking van het menselijk vermogen. Zo is het wiel een uitbreiding van de voet, de bril een versterking van het oog, de machine een versterking van de spierkracht, enz. Dit proces is sinds de voorhistorie onophoudelijk aan de gang en elk nieuw medium (instrument) brengt de mens telkens een hele stap vooruit: door er gebruik van te maken slaagt de mens erin zijn omgeving ingrijpend te veranderen; daarmee verandert de wereld in een alsmar sneller ritme van aangezicht en de mens zelf verandert mee.

In 'Understanding Media' somt McLuhan voor de vuist weg een heel gamma op van wat hij als media beschouwt: het gesproken woord, het geschreven woord, geld, kleding, getallen, wegen, de grammofoon, film, behuizing, klokken, de boekdrukkunst, komische strips, het gedrukte woord, het wiel, de fiets, het vliegtuig, de auto, de pers, re-

clame, spelen, de schrijfmachine, telefoon, radio, TV, wapens, enz. Als het moet kan hij er nog moeiteloos een rits andere aan toevoegen.

Door de confrontatie met nieuwe media verandert het bestaande evenwicht tussen de vijf zintuigen. Er groeit een andere manier van waarnemen, aanvoelen, denken, onder invloed van het medium taxeert de mens voortaan zijn omgeving volgens een veranderde waardeschaal. Zijn handelen, als gevolg van deze nieuwe visie, doet de omgeving zelf wijzigingen ondergaan. McLuhan vat deze stelling samen onder 'The Medium is the Massage', een persiflage op 'The Medium is the Message' (en tevens titel van een boek dat hij in 1967 uitbracht). 'Massage' betekent: bewerken, kneden. Het medium zorgt niet alleen voor de boodschap (message), maar tegelijk worden mens en milieu zodanig omgewoeld dat ze beide een nieuwe identiteit verkrijgen.

Voor McLuhan is de hele menselijke geschiedenis een geschiedenis van media. Alle belangrijke gebeurtenissen en revoluties in de geschiedenis, van de boekdrukkunst tot de oorlog in Vietnam, zijn te verklaren, vanuit de opkomst van nieuwe media en hun weerslag op de mens en zijn omgeving. Dat de meeste sociale wetenschappers en onderzoekers hem in deze gedachtengang eerder sceptisch gadesloegen, legde hij naast zich neer.

Terug naar de prehistorie

Voortbordurend op zijn media-uitgangspunt onderscheidt McLuhan drie etappes in de geschiedenis. In een eerste fase, voornamelijk gesitueerd in de prehistorie, leefde de mens in stamverband. De zintuigen die hij het meest aanspreekt, zijn het gehoor, maar ook de tastzin, het gevoel, de verbeelding. Naast werktuigen, dierenvachten als huidbescherming en primitieve vormen van behuizing, fungeert als medium bij uitstek het gesproken woord. Mondelinge overleveringen en alledaagse mededelingen zorgen ervoor dat de stamgemeenschap bij elkaar blijft. De leden van de stam zijn aangewezen op elkaars aanwijzingen om te overleven; iedereen weet alles (moet ook alles weten) en vertelt alles.

De uitvinding van het alfabetisch schrift doet echter het paradijselijk samen-zijn uiteenspatten. De mens leert lezen en spreekt hiervoor hoofdzakelijk zijn vi-

suele middelen aan: de wereld van gehoor en gevoel moest plaats ruimen voor een agressieve nieuwkomer, het oog. Als Gutenberg in de vijftiende eeuw de boekdrukkunst uitvindt, valt elke rem weg die de massale verspreiding van het gedrukte woord nog in de weg stond. De nieuwe media (boek, krant, geschrift) scheppen een nieuw type mens: de individualist. Het oog functioneert immers anders dan het oor: het concentreert de kijker uitsluitend op het waargenomen voorwerp en zondert hem af van zijn omgeving. De lezer is alleen met zijn leesboek.

Sinds de opkomst van de elektronische media leeft er nieuwe hoop. De telefoon bijvoorbeeld vergt niet zozeer het gebruik van beide ogen, maar wel van het gehoor, de spraakzin en het aanvoelen van de ander. Bovendien ontstaat er opnieuw communicatie tussen de individuen en wel op een hoger niveau dan in de primitieve stamgemeenschap: de dialoog komt tot stand zonder dat de sprekers lijfelijk aanwezig moeten zijn. Gutenberg en samen met hem het hele literaire tijdperk krijgen de genadeslag van de televisie. Voor McLuhan breekt met de TV definitief een nieuwe periode in de mensengeschiedenis aan. In tegenstelling met lezen, dat hooguit een inspanning vereist van het oog en voor het overige uitsluitend bestaat in het oplepelen van gereedgemaakte informatie — zonder enige inbreng van de lezer zelf — mobiliseert TV-kijken alle zintuigen tegelijkertijd: oog, oor, gevoel, emoties, lichamelijke en psychische reacties,... Tevens vraagt het een voortdurende participatie vanwege de kijker: elk TV-beeld bevat een mozaïek van miljoenen lijnen en stipjes, waarvan de kijker er maar een heel beperkt aantal kan vatten. De rest moet hij zelf opvullen door zijn verbeelding de vrije loop te laten.

Daarom spreekt McLuhan van een 'cool' (koel) medium als hij het over televisie heeft; ander voorbeelden van 'cool' media zijn: een conversatie, een telefoongesprek, een cartoon. 'Hot' (hete) media daarentegen laten niets meer over aan de mediagebruiker. Een foto, een boek, een lezing: het zijn evenveel voorbeelden van een saai eenrichtingsverkeer. De toehoorder of lezer kan zelf niets meer invullen; het enige wat hem rest is het door het medium opgevoerde zintuig ter beschikking te stellen en nadien lijdzaam de informatie te ondergaan.

Dankzij de televisie en de andere elektronische media wordt de wereld omgetoverd tot de dorpsgemeenschap uit de voorhistorie. Maar nu wordt de hele wereld ons dorp. Door het TV-toestel in te schakelen is iedereen op elk ogenblik toeschouwer én actieve participant van wat er op de aardbol gebeurt.

Het monster Gutenberg

Het loont de moeite even stil te staan bij McLuhan's visie op het zogenaamde Gutenberg-tijdperk. De op het eerste gezicht vreemdsoortige gedachtengang die hij hierbij ontwikkelt, veroorzaakte een storm van verontwaardiging en protest bij de deftige intellectuele kringen van die tijd.

Dankzij het medium schrift ontstond volgens McLuhan het logisch denken. In de opeenvolging van letters, woorden, zinnen, paragrafen,... ontwaart het lezend individu een geordend systeem. Deze ervaring heeft een fundamentele weerslag op zijn manier van denken: het wordt beredeneerd denken, denken volgens logische patronen. De literaire mens begint zijn belevenissen in te delen in categorieën en probeert deze categorieën te rangschikken volgens een logisch opgebouwd systeem. Aldus werden de diverse wetenschappen geboren en later de moderne industriële samenleving, die een toepassing is van de verworvenheden op wetenschappelijk gebied.

Intellectuele denkers van alle slag ('produkten van Gutenberg') specialiseerden zich met een fanatieke hardnekkigheid op hun beperkt wetenschappelijk terrein. De menselijke leefwereld die ten tijde van de stamgemeenschap nog een geheel vormde en door de leden van de stam ook als een geheel werd beleefd, wordt nu uiteengerukt en opgedeeld in talloze onderdelen. 'Alle intellectuelen zijn vakidioten' concludeert McLuhan. 'Afgesloten van de wereld rondom zich, zijn ze nog enkel in staat kennis te klassificeren in meetkundige eenheden. Hun woordgebruik is saai, nauwkeurig, ondubbelzinnig. Ze banen elke sensualiteit en dieper gevoel uit hun dagelijks bezig-zijn. In feite zijn ze seksueel gefrustreerd en dat proberen ze te verdringen door zich hals over kop in hun bekrompen wetenschapsbeoefening te storten. De meesten van hen zijn tegen mij, ze haten mij, maar juist daardoor bezorgen ze mij een uitstekende publiciteit'.

Daarom heeft de specialist, de vaki-

doot, geen recht op spreken als het erom gaat een oordeel uit te brengen over de maatschappij. Enkel de generallist, hij die de wereld beleeft en beschrijft als een geheel, vanuit zijn gevoel en verbeelding, kan dat oordeel uitspreken. Dat is de kunstenaar.

McLuhan roept de mensheid op om boeken en scholen te laten voor wat ze zijn en zich om te vormen tot nieuwe Picasso's en Fellini's. De wortel van het kwaad zit in de veralgemeende alfabetisering, in het veralgemeend onderwijs: daar worden ongerepte jongeren gedruild tot de intellectuele monsters van morgen. 'Scholen zijn in werkelijkheid strafinrichtingen, waar permanent gemarteld wordt'. In 'The Medium is the Massage' citeert McLuhan de Duitse componist Carl Orff. 'Orff neemt als leerlingen alleen de kinderen aan die nog niet naar school zijn geweest, de kinderen van wie de spontane zintuiglijke indrukken nog niet in banen zijn geleid door formele, literaire, visuele vooroordelen'.

Ook andere waarden en instellingen uit de traditionele Westerse beschaving moeten het bij McLuhan ontgelden. Aldus bijvoorbeeld de fel geroemde en door allerlei instanties beschermde privacy. 'Tot zelfs in de dagen van Shakespeare was dat een onbekend begrip. Het werd pas nadien een begrip, in de zeventiende en achttiende eeuw, als gevolg van een architectuur die de ruimten van elkaar afscheidde... Pas sinds de opkomst van het boek groeide de noodzakelijkheid van privé-ruimtes om in te lezen en in te studeren...'

Onder de kwalen van het Gutenberg-tijdperk (alle als gevolg van individualisme en bekrompenheid) vernoemt McLuhan nog: het chauvinisme, het nationalisme, carriërisme, de invoering van de celstraf, de lopende banden in de industrie.

Sex en drugs en rock 'n roll

Met de televisie breekt een nieuw tijdperk aan. Televisie verklaart het meest ingrijpend conflict uit de na-oorlogse geschiedenis: het generatie-conflict in de zestiger jaren. Jongeren, grootgebracht in het TV-tijdperk en daardoor levend op hun gevoelens en hun verbeelding, nemen de maatschappij waar op een wijze die radikaal verschillend is van die van hun voorgangers. Zij wensen niets meer te maken te hebben met

een wereld waarin de ijzeren logica overheerst. Zij verwerpen de 'degelijke', op 'gezonde verstand' stoelende waarden van de volwassenenmaatschappij en komen in opstand tegen hun opvoeding.

Even radikaal weigeren ze in de rimpelloze carrière te stappen die ouders, school, fabriek of studiediensten voor hen uitgestippeld hebben. In de plaats daarvan willen ze 'echt' leven; ze trachten op zoek te gaan naar hun oorspronkelijke 'ik' door bezinning, afschudden van seksuele taboes, alternatieve vormen van groepsleven of popmuziek. Vandaar het succes van Hara Krishna, LSD en de Beatles. 'De jeugd is niet meer geïnteresseerd in letters op één lijn zetten. Daardoor komt het dat hun tekeningen zoveel op Picasso's lijken. Ze zijn op het gevoel ingesteld en denken overwegend abstract'.

De participatie die het 'cool' TV-medium uitlokt bij de kijkers, heeft ook haar invloed op de politieke scène. Zonder TV was er nooit een wet op de gelijke burgerrechten gekomen. En de oorlog in Vietnam heeft bij de Amerikaanse TV-kijker een intense walging verwekt. De Vietnam-oorlog was onze eerste TV-oorlog en de mensen vonden het niet wat je noemt leuk'.

De traditionele politicus heeft volgens McLuhan afgedaan. De TV creëert een totaal nieuw type van nationale leider, een figuur die veeleer stamhoofd is dan politieker. 'Castro is daar een goed voorbeeld van. Via de TV gaat hij de rechtstreekse dialoog aan met zijn volk en tegelijk geeft hij hen de ervaring direct en intens betrokken te zijn in het collectief nemen van de cruciale beslissingen'. Ook Kennedy wist zijn talenten te verzilveren via de TV. Kennedy had dezelfde 'coolheid' als het TV-medium zelf; hij was niet agressief, had niet de pretentie alles ineens te willen zeggen en liet aan de kijkers de gelegenheid het onvoltooide Kennedy-beeld op te vullen met hun eigen waarneming. Daardoor konden vele Amerikanen zich gemakkelijk identificeren met hun toenmalige president. 'Nixon bezat die afstandelijkheid niet. Die ging af als een gieter toen hij met Kennedy op het scherm geconfronteerd werd'. Besluit: 'de politieke kandidaat — wat ook zijn partij, programma of overtuiging is — die het medium TV onder de knie heeft, kan een tot dusver in de geschiedenis ongekende macht verwerven' (vanuit dezelfde visie, maar dan met betrekking tot de periode

die het TV-tijdperk voorafgaat, verklaart McLuhan het succes van Hitler, De Gaulle en Churchill: de coolheid van hun optreden veroorzaakte een enorm enthousiasme bij de massa's, die zich door hun leider rechtstreeks aangesproken voelden en zich gemakkelijk konden herkennen in hem).

Het baart stellig geen verwondering dat talrijke politiciers bij McLuhan te rade gingen om hun imago bij het groot publiek bij te werken. De Canadese premier Trudeau gold in dat opzicht als een van zijn regelmatigste bezoekers.

De tedere anarchist

McLuhan wordt meer dan eens een profeet genoemd. Dat slaat vooral op de grenzeloos optimistische wijze waarop hij de toekomst ziet. De TV en de overige elektronische media (telefoon, computer, satelliet,...) brengen de wereld bij ons. We hoeven ons niet langer te verplaatsen. Auto's worden dus overbodig net zoals het treinverkeer; meteen is het probleem van de spitsuren opgelost en de autostrades kunnen we best opbreken. Aan de directie van General Motors, die McLuhan uitnodigde voor een voordracht over 'reclame voeren in de nieuwe media' en hem daarvoor een fors honorarium betaalde, gaf hij de raad hun fabrieken te sluiten en hun arbeiders naar huis te sturen zodat ze daar zinniger dingen konden verrichten.

Met de intrede van de micro-computer wordt een punt gezet achter de fabrieksarbeid aan de lopende band. Het weinige resterende werk wordt tele-geleid verricht vanuit de woonkamer. Het bestaande politiek systeem kan eveneens opkramen; de kiesverrichting vanuit het individuele stemhokje behoort tot de folklore.

Iedereen kan zich nu wijden aan de levenskunst, niemand is nog specialist want iedereen is specialist geworden in alles. De mensheid keert terug naar de mythologisch-religieuze samenleving uit de prehistorie, het grote dorp. De nieuwe goden heten Computer en Televisie.

De stille van de jaren zeventig

McLuhan's opvattingen over wetenschapsbeoefening werden niet zelden met de grond gelijk gemaakt door collega-professoren en communicatie-ideologen allerhande. McLuhan verwaarloost bewust elke vakkennis die over sociale verandering reeds ge-

schreven is, of geeft zelfs blijkt ze niet te kennen. In zijn geschriften ontbreekt elke systematiek. Van academische opbouw is geen sprake, evenmin van verwijzing naar voorgangers, indexen, tabellen, voetnoten,... Hierin blijft hij konsekwent met zichzelf: de hele intellectuele erfenis uit de Gutenbergperiode kan enkel als rem fungeren voor de samenstelling van een nieuwe theorie.

Maar ook zijn eigen stellingen argumenteert hij nauwelijks. De Nederlander Stappers constateert dat McLuhan 'geen enkel bewijs geeft'. 'Evenmin verklaart hij of weerlegt hij feiten die met zijn theorieën in strijd zou kunnen zijn (...) Tegenover elk onderzoek dat hij vermeldt, staan vele die hij onbesproken laat. Juist dit selectieve, dit eclecticisme, is het zwakke punt van McLuhan'.

Van het enthousiasme dat McLuhan te weegbracht bij de Amerikaanse jeugd, die een uitweg zocht uit de conventies en de dogma's van de vijftiger jaren, is weinig overeenkomst gebleven. Volgens Stappers is een groot deel van zijn succes ('hij gaf de indruk een revolutionair denker te zijn') te verklaren uit zijn stijl ('veelal verpakt in slogans') en uit de onbekendheid bij het Amerikaans publiek van andere theorieën over maatschappijverandering (**). Het sombere pessimisme dat de laatste jaren over de Westerse beschaving gevallen is (economische crisis, werkloosheid, bewapeningswedloop, ieder-voor-zich,...), steekt in elk geval schril af tegen McLuhan's euforistische profetieën van vijftien jaar terug. Samen met andere grootheden uit zijn tijd (Marcuse, Sartre, Dutschke) zonk hij stilaan weg in de anonimiteit. Over televisie en de moderne media in het algemeen krijgt men eerder tegenovergestelde dingen te horen van wat McLuhan verkondigde. Zij zouden de mens afstompen, hem degraderen tot een passief object dat enkel nog de situatie ondergaat.

McLuhan's erfenis leeft niet langer voort. Hem veroordelen als charlatan is echter té gemakkelijk. Stappers nogmaals: 'McLuhan is naar onze mening het best te verstaan als een modern leverancier van spreekwoorden. In spreekwoorden gaat zoveel wijsheid schuil dat men ze au sérieux moet nemen, ook al zijn ze vaak onjuist, spreken ze elkaar tegen, en moeten ze vooral niet al te letterlijk genomen worden'. In mening opzicht lag McLuhan voor op zijn

tijd. Misschien bestond zijn enige misrekening daarin dat hij zich van medium vergiste.

(*) De oorspronkelijke versie van dit artikel verscheen eerder in *Het Volk/De Nieuwe Gids* van 15 januari 1981.

(**) Tekenend is bijvoorbeeld dat het oeuvre van Karl Marx en het socialistisch erfgoed in het algemeen aan de Amerikaanse arbeidersbeweging voorbijging (een korte 'bevruchting' op het einde van de 19de eeuw niet te nagesproken). Terwijl in Europa de democratisering van de nationale staten voor een groot deel het werk was van de socialistische arbeidersbeweging en er zich tegelijk een marxistische theorie ontwikkelde, later uitgewerkt door een bont gezelschap van linkse denkers, reformisten, contestairen en revolutionair-gezinden, bande het geestelijk klimaat in de USA elke linkse oprisping weg. In dat opzicht kon het McCarthyisme in de vijftiger jaren, met alle (onherstelbare) verminkingen die het aanrichtte, nergens beter gedijen dan in de Verenigde Staten. De explosie van de jongerengeneratie in de jaren zestig had daarom ook een verschillend karakter van de contestatie in Europa. Mei '68 betekende in de Europese landen een heraanknopen met het marxistisch gedachtegoed. Vele jongeren vonden in de stellingen van Marx, Engels, Lenin, Trotsky,... maar ook bij de 'nieuwkomers' Rosa Luxemburg, Gramsci, Mao Tse-Toung, Guevara en Ho-Chi-Minh een coherente en veelzijdige basis om een al even coherent bewustzijn op vast te enten. De studentena-gitatie in de USA werd slechts in zeer beperkte mate door de voornoemde linkse theoretici beïnvloed (ze was daarom niet minder radikaal, cfr. Vietnam, de neger- en vrouwenbewegingen) en kon bv. ook nooit aansluiting vinden — i.t.m. Europa — met de herleving van de arbeidersstrijd (cfr. Frankrijk, Italië). In die zin heeft Stappers gelijk waar bij op het succes wijst bij de Amerikaanse studenten van pseudo-revolutionairen en dito predikers als Marcuse en McLuhan. Het is overigens kenmerkend dat laatstgenoemde in Europa nauwelijks aansloeg.

Geraadpleegde literatuur:

- H. DULLER, Marshall McLuhan: Marshall McLuhan of Marshall McLooney?, *Te Eftder Ure*, juli-augustus 1967, p. 269-286.
W. EVERS, De wereld van Marshall McLuhan of de bruikbaarheid van een happening, *Euros*, jg. 1967, nr. 3.
J.G. STAPPERS, Marshall McLuhan en de media, *Streven*, oktober 1967.
F. BALLE, *Institutions et Publics des Moyens d'Informations*, Ed. Monchrestien, Paris, 1973, p. 119-139.
Sunday Times, 13 augustus 1967.
Volkskrant, 23 september 1967
De Tijd, 30 september 1967.
Vrij Nederland, 28 oktober 1967.
Playboy, maart 1969.

WETENSCHAP EN JOURNALISTIEK

LIBER AMICORUM PROF. DR. A. BREYNE

INHOUD

W. VAN DER BIESEN: Professor Antoon Breyne: een boeiend leven, een schitterende carrière.

☆☆☆

L. BOONE: De journalist in de massacommunicatiestudie.

H. CAMPS: Een monument dat nooit versteent.

E. DE BENS: Opties voor een toekomstig beleid inzake overheidsvoorlichting in België.

A. DEHEM: Hij droeg leper in zijn hart.

L. DE LENTDECKER: De goede, wijze meester..

G. DE MEYER: De piraterij van fonogrammen.

W. DEWACHTER: Het referendum zal aan de Belgische politieke besluitvorming voorbijgaan.

K. DOBBELAERE: De verpleegkundige en de rechten van de psychiatrische patiënt, met bijzondere aandacht voor crisissituaties.

G. FAUCONNIER: Een systeemanalytische visie op public relations.

R. HOUBEN: Parlementaire democratie. Volksvertegenwoordigers of partijvertegenwoordigers.

P.M.G. LEVY: Les deux logosphères ou les mythes des 300 bourgmestres.

R. MAES: Het cultuurpact — pluralisme in een open democratie?

P. MARCK: Recht van de burger op informatie.

L. MEERTS: Geschiedenis en journalistiek.

J.M. PETERS: Woord en beeld.

M. RUYS: Een unieke hoofdredacteur.

F. SAEYS: Bijdrage tot de analyse van het begrip "privé-leven".

L. TINDEMANS: De verhouding politicus-pers.

W. UGEUX: Le rétablissement de la liberté de la presse écrite en septembre 1944.

E. VAN CAUWELAERT: Professor Antoon Breyne... "A man for all seasons".

G. VAN DIEVOET: De wetgeving op drukpers en boekhandel in de Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden.

P. VANDROMME: L'humeur franche d'un homme libre.

F. VAN ERPS: De erkenning van de beroepsjournalist.

F. VAN ISACKER: De wording van het auteursrecht.

H. VAN PELT: Van Radio 't Kerkske tot Scorpio: Hulde aan de hoop.

☆☆☆

Lijst van de Intekenaars.

365 blz., 950 Fr.

Centrum voor Communicatiewetenschappen

kijkersprofiel en wetenschappelijke onzin

lieve clijmans

In opdracht van het Vlaams weekblad TV-Ekspres voerde het Brusselse marketingbureau Marketing Unit een opinieonderzoek uit om "het profiel van de Vlaamse kijker" vast te stellen. Rond deze gebeurtenis groeide een kleine rel (1), waarover we op het einde van deze bijdrage enkele bedenkingen zullen formuleren. Vooreerst komt het er echter op aan precies te weten waar het om gaat en vooral te weten in hoeverre de wetenschappelijke premissies, die de makers van de enquête zich toeëigenden, gerechtvaardigd zijn.

In november 1979 gaf TV-Ekspres opdracht aan Marketing Unit, na Sobemap het tweede grootste marketingbureau in België, een onderzoek uit te voeren naar het kijkgedrag van de Vlaming. Vooraf had TV-Ekspres evenwel indiscreet een aantal mensen gepolst, waaronder medewerkers van de BRT-Studiedienst, om te helpen bij het opstellen van de vragenlijst. Achteraf pakte TV-Ekspres uit met "samenwerking met de uitvoerende onderneming, met lezercomités en enkele diensten van de BRT, w.o. de Studiedienst, die voor intern gebruik de kijkcijfers opstelt" (2).

Nadien kwam de Dienst voor Kijk- en Luisteronderzoek van de BRT helemaal niet meer voor in het stuk. Van "samenwerking" was dan ook geen sprake. Hoe dan ook, Marketing Unit ontving een klaargestoomde vragenlijst, die ingeschakeld werd in hun "omnibus"-onderzoek. Dat betekende dat het Marketingbureau de vragen overhandigde aan mensen die eveneens ondervraagd werden m.b.t. andere onderzoekingen. De mensen van het bureau ontkennen ten stelligste dat de ondervraagden op één of andere wijze "vergoed" werden voor hun medewerking.

Vragenlijst

De door TV-Ekspres opgestelde vragenlijst werd door Marketing Unit integraal overgenomen. De klant is immers koning. De 114 basisvragen stonden

op het niveau van de gemiddelde TV-Ekspreslezer(es), d.w.z. vlot, luchtig, oppervlakkig en weinig denkwerk vereisend. Tegen de "wetenschappelijkheid" van de vragenlijst pleit de afwezigheid van ook maar de geringste controlevraag. De mensen werden naar hun mening, hun affectie t.a.v. bepaalde programma's of programma-genres gevraagd, zonder daaraan de vraag te koppelen of hun kijkgedrag daar ook mee overeenstemde. Zo kan men a posteriori vaststellen dat 53 % van de ondervraagden Duitse shows prefereert, terwijl enkele hoofdstukken vroeger door ongeveer 40 % van de respondenten geantwoord werd dat nooit naar Duitse zenders wordt gekeken, door de overigen eerder zeldzaam. Dit voorbeeld (3) wijst erop dat de vragenlijst een vluchtig en spontaan antwoord vereiste, zonder enige diepgang.

Op andere plaatsen werd heel concreet gevraagd welk programma men (terug) op de buis zou willen. In feite werden echter slechts enkele mogelijke antwoorden voorgegeven waaruit de respondent een keuze diende te maken. Het betrof bijgevolg niet enkel een keuzebeperking, maar ook een "voor-kauwen", waarbij de vragensteller het publiek precies die richting wilde uitkrijgen, die hij voor ogen had.

Nog zo'n gekleurde en allesbehalve neutrale vraag betrof de mogelijke invloed van reclame en van het kijken zelf. Van de respondenten antwoordden 48 % helemaal geen invloed te ondergaan van het TV-kijken. Kleinere minderheden waren van mening onder invloed van TV meer te zijn gaan reizen, minder te zijn gaan roken, minder zout te zijn gaan eten, enzomeer (actuele maatschappelijke trends dus); verder was 75 % van oordeel dat reclame niet stoort bij het kijken (behalve die van RTL). Het is duidelijk dat deze passage elke band met ernstig wetenschappelijk onderzoek mist: er worden geen criteria gegeven waarmee beïnvloeding gemeten dient te worden en daarenboven werd de reclamevraag

onmiddellijk gevolgd door: "Mag reclame volgens u op de BRT als daarmee een programmaverbetering optreedt?" Op die vraag antwoordde 60 % positief, maar het is aannemelijk dat de modale Vlaamse TV-kijker op gelijk welke vraag "ja" zal antwoorden als daarmee de programma's beter worden. Sterker nog, de waarheidswaarde van het oorzakelijk verband tussen reclame op het scherm en betere programma's werd aardig weg-gemoffeld (4).

Op de resultaten van het onderzoek gaan we hier niet verder in. Maar toch nog een woordje over de werkwijze. Marketing Unit deelde de vragenlijst uit aan 3000 personen, a-selectief gekozen op basis van hun adressenlijsten. Als voorwaarden van "self-completion" dienden de respondenten 16 jaar te zijn, één per gezin waar een TV-toestel staat en wonend in de één van de Vlaamse provincies of Vlaams-Brabant. Brussel werd mooi aan de kant gelaten, vermoedelijk in de overtuiging dat daar geen Vlamingen wonen. Van de aangeschrevenen stuurden 1015 mensen de vragenlijst ingevuld terug (een respons van 34 %) en volgens de statistische gegevens bleek dat evenredig verdeeld naar geslacht en leeftijd, maar een stuk minder inzake geografische ligging en scholingsgraad (vooral mensen uit "landelijke gebieden" en met "geringe" opleiding - zonder verdere bepaling van deze termen - hebben de enquête beantwoord).

Bedenkingen

Over de wetenschappelijke relevantie van dit "profiel" hebben wij bijgevolg onze grootste twijfels. Heel dit onderzoek baadde overigens in een bad vol vraagtekens en incorrecties.

- Het onderzoek had plaats in november 1979, maar de resultaten werden pas bekendgemaakt in oktober 1980 (TV-Ekspres' tiende verjaardag!). Net laat genoeg dus om er geen rekening meer mee te moeten houden, aangezien de programmatie voor 1981 door

de BRT enkele dagen eerder gecompliceerd werd;

- De opdrachtgever probeerde tevergeefs een wetenschappelijk cachet aan de zaak te geven door samenwerking met de BRT-Studiedienst te suggereren;

- De BRT wijdde aan het onderzoek een televisieprogramma, gemaakt door de dienst wetenschappen en zonder de eigen Kijk- en Luisteronderzoeksdienst hiervan op de hoogte te stellen;

- Kwatongen gaan zover commerciële afspraken tussen TV-Ekspres en de BRT te vermoeden. Daarvan is niets

bewezen, maar op een door Marketing Unit georganiseerde persconferentie stuurden zowel het weekblad als de Vlaamse omroep hun kat. De beschuldigingen werden alzo niet weerlegd... Dat een weekblad een enquête doet naar het kijkgedrag is wat ons betreft prima. Dat men hieraan wetenschappelijke waarde wil toekennen is evenwel volkomen onverantwoord. Dat de BRT tenslotte deze prullaria via de dienst wetenschappen wil verheffen tot een volwaardig en inhoudelijk gefundeerd programma (hetgeen de Vlaamse televisie met de resultaten van

de eigen studiedienst nog nooit gedaan heeft) is uiteraard helemaal onzin.

(1) Zie de persartikels op 29 en 30 oktober 1980.

(2) Zie TV-Ekspres van 20 oktober 1980.

(3) Marketing Unit stelde een dossier samen met alle vragen en alle gedetailleerde antwoorden.

(4) In het licht van de te verwachten mediaraad zou het best kunnen dat de geschreven pers (naar Nederlands voorbeeld) zal mogen meeëten uit de ruif van de eventuele reclame-inkomsten via de nationale omroep. TV-Ekspres denkt aan de toekomst...

Het Negende Vlaams Congres Voor Communicatiewetenschap, dat plaatsvond op 13 november 1980 te Brussel, was gewijd aan de rol van de televisie bij verkiezingscampagnes. Lieve Clijmans brengt een synthese van de gehouden referaten.

televisie in verkiezingscampagnes

lieve clijmans

Mediatisering van de politiek, waarbij vooral televisie de plaats van politiek activiteit wordt, is een typerend tijdsfenomeen. Karikatuur van de democratie: televisie als arena waar langzamerhand elke verkiezingsstrijd wordt gestreden...

Dit medium, in onze westerse regionen doorgaans een publiekrechtelijke organisatie, legt zichzelf strenge voorschriften op in zulke politiek drukke dagen om zichzelf buiten de campagne te houden - de objectiviteits- en neutraliteitsverplichting indachtig - en toch informatief te zijn. Jan Ceuleers lichtte deze regels inzake zendtijdverdeling tussen politieke partijen en gedrag toe en was van mening dat er nog heel wat kan verbeterd worden: optie voor de gelijke-zendtijdregel en meer aandacht in eigen omroephuis voor verkiezingscampagnes als tegenwicht voor kritiekloze propaganda van partij-uitzendingen, zijn er twee elementen van.

Naast J. Blumler gaf ook R. Cayrol een schets van de morfologie van mediale verkiezingen. Zulke uitzendingen worden steeds meer in speltermen ingeblikt, hanteren een eenvoudige, reclame-achtige taal en proberen een zo groot mogelijke doelgroep te

beïnvloeden. Dat wordt steeds meer een probleem, aldus Cayrol, vooral omdat identificatie met gepropageerde specifieke politieke produkten, - programma's en personen - voortdurend afneemt, ook al geloven politici nog altijd dat een media-campagne een quasi-mechanisch effect heeft op het stemgedrag.

Op dit fenomeen ging D. McQuail nader in. Volgens hem zijn de effecten van televisie afhankelijk van het gebruik dat gemaakt wordt van dit medium door participanten, zodat dit slechts een onbetrouwbare gids is voor verdere voorstelling. Het zogenaamde campagne-onderzoeksmodel zal relevant blijven voor bepaalde doeleinden, terwijl men anderzijds voor ogen moet houden dat het slechts gaat om een model als bron van begrip en men de erin terug te vinden indirecte steun aan het overheersende communicatiepatroon tussen politici en burgers in vraag moet stellen.

Een nieuwe benadering in media-effecten-onderzoek werd voorgesteld door publieke opinie onderzoekster, E.Noelle-Neumann. Zij stelt dat deze nieuwe benadering zich vooral richt op de effecten van de massamedia, op de

ideeën van de ontvanger over zijn omgeving of, om het met Noelle-Neumanns woorden uit te drukken, op het opinieklimaat in verkiezingscampagnes. Haar centrale these hierbij is dat iemand om isolement te vermijden, steeds rondkijkt in zijn omgeving om zo te achterhalen hoe hij zich in het openbaar dient te gedragen (d.w.z. conform met de overheersende gedragingen). Daartoe zal iemand zijn eigen omgeving zelf onderzoeken, maar ook de media. Media hebben dan een indirecte invloed via perceptie van het opinieklimaat zoals het wordt weergegeven door de media. Deze benadering bevat meetbare verbanden tussen blootstelling aan de media en de ideeën van de ontvangers, omdat het medium televisie beter in staat is om impressies over de omgeving te geven en deze indrukken op hun beurt strengere en beter meetbare veranderingen laten zien dan afzonderlijke attitudes. Een benadering die toch heel wat methodologische problemen oproept.

De thema-dag werd afgerond door mevrouw E. De Bens, docent aan de V.U.B. en tevens voorzitter van dit symposium, die nogmaals het belang van onderzoek naar de rol van de media in de politiek benadrukte.

Op 3 en 4 november 1980 hebben in het RAI Congrescentrum in Amsterdam een sevenhonderdtal Nederlanders - uit hoofde van hun functie met kabel begaan - geluisterd naar een handvol «experten» van academischen, maar vooral van zuiver commerciële huize, deskundigen op maatschappelijk, economisch en technisch gebied, die hun visie gaven op mogelijkheden en onmogelijkheden in het Nederlandse kabeltjesland van de tachtiger jaren.

kabelgeloof, kabelhoop, kabelliefde...

lieve clijmans

Kabeltelevisie in Nederland

Hoewel België nog steeds doorgaat voor het meest bekabelde land van Europa, hebben ook al heel wat Nederlanders met dit fenomeen te maken: ongeveer 2,8 miljoen woningen zijn aangesloten op een kabelnet (55% einde 1979; 80% in 1985 (1)). Hier is een investering van zowat 1,5 miljard gulden mee gemoeid. Blijkbaar een sterk geloof in de kabel dus. In Nederlands kabeltjesland werd gekozen voor collectieve antenne-inrichtingen (gain en cain), die in de toekomst wellicht aaneengesloten zullen worden tot een centraal antennesysteem (Cas). De hardware kant van kabeltelevisiedistributie (technische factoren) is geregeld door de Telegraaf- en Telefoon- wet van 1904, gewijzigd in 1969 en in 1975 aangevuld met de 'Nota betreffende het beleid inzake de aanleg en de exploitatie van draadomroepverbindingen' van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Het wettelijk kader van de software kant (programmatrische en inhoudelijke opvulling) is de omroepwet van 1969, in 1975 aangevuld met de 'Medianota' van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk en met als sluitstuk de onlangs gepubliceerde, in bepaalde kringen fel betwiste 'Kabelnota'. Sinds 1970 zijn gemeenschappelijke en centrale antenne-inrichtingen aangewezen als kabelsystemen, die na machtiging van de PTT, door particuliere ondernemingen kunnen aangelegd en geëxploiteerd worden.

Op dit ogenblik is 80% van de machtiging toegekend aan gemeenten of stichtingen waarin gemeenten op een of andere wijze een aandeel hebben (veelal samen met woningcorporaties). De overige 15% van de licenties is in bezit van particuliere bouw- en exploitatiemaatschappijen, coöperatieve verenigingen, installatiebedrijven en pensioenfondsen. Deze tweede groep wordt steeds kleiner, terwijl de gemeenten/stichtingen familie alsmaar groter wordt. Gemeenten beslissen dus zelf

over de aanleg van een centrale antenne-inrichting; de activiteit zelf wordt meestal wel uitbesteed aan derden, maar de gemeenten behouden een ruime zeggenschap in de kabelzaak.

Hardware kant van bekabeling

Hoewel een grotere keuzemogelijkheid van programma's nog altijd het belangrijkste voordeel en nut van de kabel lijkt te zijn, zal in de tachtiger jaren de uitbreiding van het dienstenpakket centraal staan. (De huidige wet laat enkel het passief distribueren van binnen- en buitenlandse - RTL uitgezonderd - programma's toe.)

Met betrekking tot het hardware facet van bekabeling stelde ir. G. Deelman, directeur van Casema, dat in de volgende decade het accent zal liggen op de instandhouding en exploitatie van kabelnetten, waarbij de kwaliteit van de aangeboden diensten erg belangrijk is. Terwijl kwaliteit van de ontvangst geen manipuleerbare variabele is, kan de kwaliteit van het net wel heel wat verbeterd worden, ondermeer door aanpassing van installatiemethoden en eliminatie van componenten die in de praktijk minder betrouwbaar gebleken zijn. De toepassing van de glasvezeltechniek verbetert en verruimt het mogelijkheden-pakket voor kabeltelevisie-netten. Volgens ir. M. Smid, hoofd van de afdeling Optische Transmissie van NFK Kabel N.V., zullen in de toekomst optische kabelsystemen als voedingskabels - in het bijzonder als lange afstand trunks - goedkoper en van betere kwaliteit zijn vergeleken met de nu operationele coax-systemen. Meer transportkanalen per kabel en een andere, minder gestoorde transmissie met een minimumverlies aan «informatie» (minder versterkerpunten in de kabel mini-structuren, maar wellicht extra-apparatuur bij de abonnee thuis) zijn verhoopte voordelen van een optisch kabelsysteem waarmee ook in Nederland wordt geëxperimenteerd (recente aanleg van een glasvezelverbinding tussen Eindhoven en Helmond).

Software kant van bekabeling

Er kunnen, en om op lange termijn rendabel te zijn moeten er nieuwe diensten gecreëerd worden. Zo mogen introductie van aanvoerverbindingen, satellietomroep en regionale of lokale omroep naast ondermeer kabelbioscoop, alarmering en signalering voor bejaarden en gehandicapten, diefstal- en brandsignalering, meteraflezing, teletext service, vergadertelevisie en kabelstructuren die overdracht en verwerking van informatie van en tussen bedrijven kunnen verzorgen, verwacht worden. Een bonte software visie, die deels nog software visioen is.

Met betrekking tot aanvoerverbindingen vertelde Mevrouw Smit-Kroes, staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, dat de PTT een technisch plan heeft uitgewerkt voor de aanvoer en landelijke distributie van voorlopig 14 buitenlandse televisieprogramma's. Deze programma's zullen aan de grenzen opgevangen worden en met straalzenders naar één centraal punt in het land gezonden worden. Vanaf dat ene centrale punt zal doorgifte plaatsvinden naar in totaal 32 regionale knooppunten. Vanuit die knooppunten moeten de regio's zelf voor verdere distributie zorgen via de kabelnetten. Pluspunt hierbij is een grotere keuzemogelijkheid voor de abonnees, hoewel P. te Nuyl bij het beschouwen van de mogelijkheden van de uitbreiding van het aantal programmatisch gevulde kabelkanalen liever spreekt van grotere keuzemogelijkheid. Meer buitenlandse stations op de kabel betekent immers meer van hetzelfde op dezelfde tijdstippen.

Omroepsatellieten zullen met een aanbod van 20 à 30 programma's het keuzemenu, kwantitatief althans, nog verrijken. Ook al gelooft (nog) niet iedereen in de komst van omroepsatellieten, volgens dr. C. Wansdronk van de Philipsfamilie, leider van de artikelengroep kabeltelevisie en omroepsatelliet-ontvangst, haalt de eerste Europese om-

roepsatelliet 1984. Naarmate er dan meer satellieten komen zullen zich meer kleine gemeenschappelijke antennes tot centrale antennes verenigen en zullen aldus de omroepsatellieten de kabeltelevisie bevorderen. Het aantal frekwenties waarover we voor FM en televisie kunnen beschikken is beperkt; bij verdere toevoeging van programma's, na verzaaiing van het bestaande etherfrequentiespectrum, is een omroepsatelliet een betere «koop», die te verkiezen is boven de uitbouw van een bijkomend vernuftig frequentieplan: hogere frekwenties met een erg klein bedekkingsgebied. Satelliet-signalen kunnen na centrale opvang via kabelnetten verspreid worden. Aan mogelijke implicaties en problemen van juridische, sociale en culturele aard ging de heer Wansdronk voorbij.

Brengen satellieten ooit de macro-visie, dan serveren lokale en regionale televisie eerder de micro-visie. J.G. Stappers, professor aan het Instituut voor Massacommunicatie te Nijmegen, gaf een pittig pleidooi voor lokale gemeenschapstelevisie, waarvoor kabel, volgens hem, perfect geschikt is. Een zestal experimenten met lokale televisie van 1974 tot 1977 (twee experimenten lopen nu nog) hebben hun succes bezwezen, aldus Stappers, vooral met betrekking tot de lokale politiek: lokale TV brengt politiek dichterbij de burgers en de burgers dichterbij de politiek. Nochtans moet deze conclusie met voorzichtigheid benaderd worden: dat programma's over gemeentepolitiek bekeken worden moet men niet meteen waarderen met het besluit dat de democratie al beter functioneert.

De leefbaarheid van een zuiver lokaal televisieprogramma werd door vroegere VARA-medewerker P. te Nuyl ernstig betwijfeld, zoals hij ook vraagtekens plaatste achter het mogelijk oprichten van een derde Nederlands-ethernet - een actuele Nederlandse omroepdiscussie. Een extra-kanaal zou de abonnee heel wat gaan kosten bij een prijs-produkt binding. De huidige belasting is een bijdrage voor het bezit van een televisietoestel, maar geen bijdrage in de produktiekosten, dus geen bijdrage voor het ter beschikking staande programma-aanbod. Hij opteert dan ook voor een gemengd lokaal/nationaal net, hiermee doelend op een derde nationaal prestige-programma van ongeveer twee uur per avond, waar één uur (kosten drukkend) plaatselijk programma met

sociale, culturele en politieke informatie aan toegevoegd kan worden. Een filosofie van de geit en de kool... Een reksommetje van P. te Nuyl laat zien dat kabelprogramma slechts van start kan gaan als er ongeveer 800 000 geïnteresseerden gevonden kunnen worden, die voor zulk aanbod een hoger abonnementsgeld willen betalen, wat uiteraard de vraag is.

Financies en maatschappelijke gevolgen van kabeltelevisie waren kernthema's in het betoog van economieprofessor A. Heertje, iemand van wie men toch, na beluistering, moest opmerken dat hij meer kaas gegeten heeft van Nederlands belastingsfraude-onderzoek dan van het socio-economisch aspect van kabeltelevisie.

Balans

«Kabeltelevisie is een jong vak, het is dan ook belangrijk het imago van onze specialiteit te verbeteren», hoort men dikwijls in kabelconstructie-regio's. Bovendien kan «duidelijkheid op het gebied van kabeltelevisie niet genoeg nagestreefd worden», aldus de voorzitter van het Kabeltelevisie Congres 1980. Zoveel duidelijker is het er echter allemaal niet op geworden. Er werd wel veel gepraat over introductie van nieuwe technologieën, maar slechts bitter weinig over problemen van juridische, economische, sociale en uiteindelijk ook politieke aard, die toch determinerende factoren zijn bij de beslissing over de al dan niet toelaatbaarheid en toepasbaarheid van de nieuwe mogelijkheden. Thema's als auteursrechten, TV-piratenzenders (een Nederlandse realiteit), de bereidheid van de abonnees om voor het multifunctioneel gebruik van de kabel te betalen, privacy en verantwoordelijkheid i.v.m. alarmerings- en bewakingssystemen, kwamen nauwelijks aan bod. Een visie van kabelaanleggers en -exploitanten dus, die het inzicht van heel wat mogelijke gemeenten-klienten uit het publiek probeerden te verdiepen in de richting van kabelgeloof, kabelhoop en kabelliefde voor de tachtiger jaren.

Nota: enkele kerngegevens in het Nederlands kabeltelevisie-jargon

Pai: persoonlijke antenne-inrichting.

Gai: gemeenschappelijke antenne-inrichting bestemd voor het overbrengen of doorgeven van omroepprogramma's naar ten hoogste 100 woningen of naar meer dan 100 woningen, mits na

kruising van de tot de inrichting behorende kabels met openbare wegen, in de inrichting geen versterking wordt toegepast.

Cai: collectieve antenne-inrichting bestemd voor het overbrengen of doorgeven van omroepprogramma's naar meer dan 100 woningen, in principe beperkt tot de gemeentelijke regio.

Cas: centraal antenne-systeem, nationaal kabelnet.

Nozema: Nederlandse omroepzendermaatschappij, gemengde N.V. met monopolie voor oprichting en exploitatie van omroepzenders in Nederland (distributie van omroepsignalen via de ether).

Casema: centrale antenne-systeem exploitatiemaatschappij, dochteronderneming van de Nozema (distributie van omroepsignalen via de kabel - geen monopolie).

Overlegorgaan Kabeltelevisie: gespreksforum tussen de PTT en de verschillende sectoren, betrokken bij de aanleg en exploitatie van kabeltelevisienetten over onderwerpen van algemene aard die rechtstreeks verband houden met vorenbedoelde aanleg en exploitatie. Elke sector is vertegenwoordigd door de voor die sector meest in aanmerking komende landelijke organisatie van personen, bedrijven, instellingen e.d. Deze organisaties zijn: Consumentenbond; Overleg Centrales van Woningcorporaties; Commissie Rationalisatie Beleggingsobjecten; Nederlandse Vereniging van fabrikanten en importeurs van componenten voor antenne-inrichtingen (Vefica); Vereniging van installateurs van antenne-inrichtingen (Vicas); Vereniging van exploitanten van centrale antenne-inrichtingen (Vecai); Adviseurs, vertegenwoordigd door: Stichting Adviesbureau voor Telecommunicatie (Atel) en B.V. Kabeltelevisie Advies Instituut (KAI); Vereniging van hoofden van stroomdistributiebedrijven in Nederland (VSDB), tevens vertegenwoordigend de N.V. tot keuring van elektronische materialen (KEMA), Vereniging van directeuren van elektriciteitsbedrijven (VDEN), Vereniging van exploitanten van elektriciteitsbedrijven in Nederland (VEEN); Vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG) en het staatsbedrijf der PTT.

(1) Enquêtes wijzen uit dat 70 à 80 % van de bevolking graag een kabeltelevisie-net ziet verschijnen, voorzover tenminste uitgegaan wordt van een redelijk tarief.

licentiaatsverhandelingen

gie van rompay

reklame op de belgische televisie? status questionis en bijdrage tot een globale diskussie

Fac. Soc. Wet., Leuven, februari 1980, 293 blz.
(Promotor: prof. Dr. G. Fauconnier).

Samen met enkele Scandinavische landen, is België het enige land in West-Europa waar het verboden is op de televisie reclame te voeren voor commerciële PRODUCTEN. En met die uitzonderingspositie zijn een aantal personen en organisaties niet zo gelukkig, zodat er steeds stemmen opgegaan zijn om dat reclameverbod ongedaan te maken. Vooral bij de invoering van de televisiereclame in Duitsland (in 1962) en in Frankrijk en Nederland (in 1968) werd er ook hier te lande aardig wat afgediscussieerd over de kwestie, zowel in als buiten het parlement (dat terzake het laatste woord heeft, ook na het toekennen van de meeste bevoegdheden inzake omroep aan de cultuurraden).

Ondanks het feit dat de problematiek dus reeds lang aan de orde staat, leek het ons toch gerechtvaardigd er nog een studie aan te wijden. Immers, de stormachtige ontwikkeling van de kabeltelevisie, met daarmee gepaard gaande het potentieel binnenstromen van de reclame van buitenlandse zenders in Vlaamse en Waalse huiskamers - een ontwikkeling die vooral de laatste vijf jaar omvangrijke proporties heeft aangenomen en die nog niet aan haar eindpunt toe lijkt - heeft de kwestie weer volop in de actualiteit geplaatst. En wel in zulke mate dat de tegenwoordige discussies zich meestal tot dat deelaspect van de problematiek beperken. Een aspect dat, hoe belangrijk ook, toch niet de rol van scheidsrechter mag toegemeten worden.

Vandaar dat wij opteerden voor een globale benadering. Een benadering die wij niet aantreffen in de vele boeken, tijdschriften, brochures en studies allerhande die wij raadpleegden. De bewuste auteurs vertrekken haast allen van een vooringenomen standpunt pro of contra televisiereclame. Het leek ons dan ook ten zeerste verantwoord alle

argumenten, zowel voor als tegen televisiereclame, op een rijtje te zetten en op hun geldigheid te toetsen.

Het ging daarbij in eerste instantie om de verschillende argumenten die van oudsher gebezigd worden. Het zou echter van een struisvogel-politiek getuigen met een evaluatie van die argumenten de zaak als afgedaan te beschouwen. Men kan immers niet voorbijgaan aan de omvangrijke hoeveelheid reclame die - welk ook het theoretisch standpunt tegenover TV-reclame, is - reeds op het Belgische scherm te zien valt. Er is op de eerste plaats de reclame van de buitenlandse zenders waaraan wij los van de andere argumenten een volledig hoofdstuk wijdden, en er is vervolgens de slukreclame die op tijd en stond de kop aansteekt. De vraag is dan of deze beide vormen het TV-reclameverbod in België tot een farce maken.

Om het beeld te vervolledigen, werd ook nog een overzicht gegeven van de drie toepassingen van TV-reclame die men grosso modo kan onderscheiden in de ons omringende landen. Ook een historisch overzicht met daarbij aansluitend de visies van de politieke partijen kon niet ontbreken.

Hoe men de TV-reclame bij onze burens geregeld heeft, mag als genoegzaam bekend beschouwd worden. Wij kunnen hier volstaan met te zeggen dat de meeste voorstanders van TV-reclame in België opteren voor het zgn. Duitse systeem met een zeer beperkte hoeveelheid spots binnen de monopolistische omroep, maar ook het Britse systeem van een commerciële zender naast een reclamevrije zender kent hier zijn aanhangers.

Zowel de enen als de anderen dragen meerdere argumenten aan om het laken naar zich toe te trekken. Welke zijn die argumenten?

1. Als de Belgische firma's geen reclame op de televisie mogen voeren, dan bevinden zij zich in een zwakkere concurrentiële positie t.o.v. de buitenlandse firma's die er in hun land wel kunnen van genieten, en dat betekent een rem op de Belgische economie;
2. Door het TV-reclameverbod in België gaan een aantal Belgische firma's op buitenlandse stations voor hun producten adverteren; zij moeten daarvoor betalen aan de buitenlandse zendorganismen, hetgeen tot een kapitaalsvlucht leidt;
3. De reclame, een belangrijk instrument in onze economie, kan zich slechts zo efficiënt mogelijk ontwikkelen indien het bedrijfsleven kan gebruik maken van de meest moderne media, in casu de televisie;

4. Vergeleken met het buitenland, verkeert de Belgische reclame in een onderontwikkeld stadium; in procent van het BNP wordt in België weinig aan reclame besteed;
5. TV-reclame schept werkmogelijkheid;
6. Reclame is een meningsuiting, en het bannen van TV-reclame is dan ook strijdig met de grondwettelijke beginselen inzake de vrije meningsuiting;
7. TV-reclame brengt meer geld in het laatje voor de omroepinstellingen hetgeen o.m. toelaat betere programma's te verzorgen;
8. (meer specifiek voor commerciële televisie:) wanneer de bestaande monopolistische zendinstellingen aangevuld worden met een commerciële zender, dan zal dit tot concurrentie aanleiding geven, en uit die concurrentie zullen betere programma's voortvloeien.

Tegen deze zienswijze stellen de tegenstanders van TV-reclame dan weer hun geschut op.

1. De TV-reclame zal veel adverteerders wegtrekken uit de kranten waarvan velen het door de gedeerde advertentiegelden zeer moeilijk zullen krijgen, en in het slechtste geval zelfs de boeken zullen moeten sluiten;
2. De huurprijs van zendtijd voor spots op de televisie is zo hoog dat de meeste kleine en middelgrote ondernemingen die niet zullen kunnen opbrengen, zodat ze benadeeld zijn tegenover de grote firma's;
3. Bij TV-reclame komen de negatieve kanten van de reclame, die van bij haar ontstaan al gesignaleerd werden, in nog sterkere mate tot uiting;
4. De televisie heeft van bij haar ontstaan een informatieve, educatieve en ontspannende opdracht meegekregen. De reclame voldoet daar niet aan.

Binnen het bestek van dit artikel is het onmogelijk een voldoende inzicht in deze discussie te verschaffen. Wij moeten hier volstaan met volgende vaststelling: uit onze studie, waarin wij gepoogd hebben alle relevante elementen die uit de literatuur naar voor komen in een passend geheel samen te brengen, blijkt dat met name de argumenten van de voorstanders van TV-reclame een kritische toets vrijwel niet kunnen weerstaan. Ze kunnen derhalve in een weloverwogen beslissing inzake TV-reclame dan ook niet doorwegen.

Tevens blijkt dat de tegenstanders met hun beperkter aantal argumenten, kwalitatief beter in hun schoenen staan. Maar, principes zijn één zaak, de realiteit is een andere.

Wat baat de vaststelling dat de wetgever het bij het rechte eind had als het Belgische scherm toch overwoekerd wordt door buitenlandse reclame en sluikreclame? Wij menen uit ons onderzoek te kunnen afleiden dat die "overwoekering" in potentie wel aanwezig is maar dat het feitelijk niet zo'n vaart loopt.

Het is onmiskenbaar zo dat sinds een parlementaire commissie een onderzoek terzake instelde, sluikreclame op BRT en RTBF veel minder optreedt. Bovendien werden door de Kamer bij de bespreking van het verslag van de parlementaire onderzoekscommissie, een aantal voorstellen geformuleerd die, indien ze kracht van wet krijgen, de nog voorkomende sluikreclame nog verder kunnen doen verminderen. Als er dan toch nog sluikreclame door de mazen van het net glipt, dan kan die bezwaarlijk aangedragen worden als argument om de reclame dan maar toe te laten op de Belgische televisie. Voorbeelden uit het buitenland tonen aan dat officieel toegelaten reclame geen beletsel is voor sluikreclame, en integendeel zelfs, in Frankrijk, een stimulans. Wat nu betreft de reclame van buitenlandse zenders: het is inderdaad zo dat de programma's van de Nederlandse, Franse en Duitse televisie door de meerderheid van de Belgische kijkers kunnen bekeken worden. En ook RTL kan in bijna de helft van de huisgezinnen ontvangen worden. Per landsgedeelte opgesplitst, is het beeld nog scherper: de Nederlandse programma's kunnen door 95% van de Vlaamse kijkers

gevolgd worden, de Franse zenders door 80 à 90% van de Waalse kijkers, en RTL (behalve in Henegouwen) eveneens door 80 à 90%. Maar wordt er ook naar die programma's gekeken?

De kijkcijfers van BRT en RTBF wijzen in ieder geval uit dat de bewering dat "niemand nog naar BRT en RTBF kijkt", van elke grond ontbloomt is. Zowel in Vlaanderen als in Wallonië kijkt men nog altijd meer naar de nationale zender dan naar gelijk welke andere zender. Dit geldt vooral voor Vlaanderen: BRT 1 en 2 eisen er 60% van het totale kijkvolume op. De rest gaat hoofdzakelijk naar de Nederlandse zenders, die de laatste twee jaar zelfs een lichte achteruitgang boeken. Een nader onderzoek van de programma's van onze noorderburen die door de Vlamingen bekeken worden, toont bovendien aan dat deze programma's vaak niet gevolgd of voorafgegaan worden door reclamespots, hetgeen overigens bevestigd wordt door onderzoeken terzake uitgevoerd op last van de STER; die wijzen op plusminus 100 000 Vlaamse kijkers per reclameblok.

In Wallonië wordt veel meer TV-reclame bekeken: RTBF haalt niet de helft van het totale kijkvolume, en vooral de uitzendingen van RTL, dat kwistig met reclameboodschappen omspringt, worden er druk gevolgd. Ook de drie Franse zenders (waarvan één reclamevrij) scoren er hoog. Men kan stellen dat globaal genomen ongeveer 700 000 kijkers in Wallonië dagelijks TV-reclame zien.

Maar ondertussen laat men in dit land de wettelijke middelen die ter beschikking staat om die reclame van buitenlandse zenders uit te schakelen, onbenut.

De televisiedistributiebedrijven kunnen ongehinderd sinds jaren het KB van 1966, dat ondubbelzinnig het doorgeven van reclame via de kabel verbiedt, met onderzoek even aanvechtbaar als valabel zijn. Als men aanneemt dat ze aanvechtbaar zijn - en voor het op de proppen komen van de internationale overeenkomsten die strijdig heten te zijn met het KB, waren ze dat zeker - dan treft de bevoegde instanties hier geen geringe schuld: zij laten de kans voorbijgaan om de "vloedgolf" van de buitenlandse reclame hoe langer hoe meer af te remmen (steeds meer gezinnen sluiten op de kabel aan): de verstrengeling van bepaalde politieke en financiële belangen is daar allicht niet vreemd aan. Neemt men aan dat de argumenten van de televisiedistributeurs wél valabel zijn, dan betekent dat nog niet dat de kabeltelevisie het "paard van Troje" is dat de reclameverbod in België ondermijnt. De opwerpingen die door de tegenstanders van TV-reclame naar voor gebracht worden, blijven ondanks die buitenlandse reclame hun volle kracht bewaren: de pers zal hoe dan ook sachade ondervinden van een invoering van reclame op BRT en RTBF (in het buitenland heeft men alvast zulke schade vastgesteld), de KMO's zullen benadeeld worden, een aantal kwalijke kanten van reclame zullen door de televisie nog versterkt worden, en de aanvankelijk idealistisch geformuleerde opdracht van de televisie, die door de politisering reeds voor een stuk aangetast wordt, zal nog verder ondergraven worden. Dat komt in ieder geval uit onze studie naar voor.

ENKELE BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS

- ABRAHAM, R.E., e.a., *Reclame ter sprake*, Scheveningen, 1975
- DE KEMPENEER, M., *Kabeltelevisie in België*, proefschrift Vlaamse Economische Hogeschool, Brussel, 1978
- (div.), *Bijdrage tot de studie van het probleem van de reclame in de Belgische radio en televisie*, colloquium van de Sales Promotion Executives Association International, Brussel, 1970
- M.G., C.V.G., *Radio en televisie - publiciteit - kabelindustrie*, studie van het Onderzoeks-, Informatie- en Documentatiecentrum van de Verbruikersorganisaties, Brussel, 1976
- GROS, P., *Grijsboek televisie. Van commerciële televisie tot commercieel bestel*, Amsterdam, 1966
- PIOT, F., e.a., *Publiciteit in radio en televisie*, Cepess-dokumenten, Brussel, 1968

feiten
en
meningen
uit
de
media-
wereld

WIM SCHAMP
EN

WIM VAN DER BIESEN

Vier jaar na het faillissement van de voormalige STANDAARDVENNOOTSCHAPPEN heeft de zaak wellicht haar definitief beslag gekregen. De correctionele rechtbank van Brussel veroordeelde op 27 juni afgevaardigde-beheerder Albert DE SMAELE tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van 6 maanden en een fiscale geldboete van 100.000 fr. De Smaele mag bovendien geen beheerdersfunctie meer uitoefenen in enige vennootschap. De rechtbank weerhield tegen de beklagde de beschuldiging van eenvoudige bankbreuk (alleen bij Periodica, niet bij de andere failliete vennootschappen) en inbreuk op de BTW-wetgeving. Fonderie en Willems, die in De Smaeles bedrijf ondergeschikte functies uitoefenden samen met hun baas terechtstonden, werden vrijgesproken. Geen enkele partij tekende naderhand beroep aan, zodat het vonnis 'in kracht van gewijsde' kon treden.

Begin juli werd Paul Vandenbussche, de administrateur-generaal van de BRT, te Frankfurt verkozen tot ONDERVOORZITTER van de EUROPESE RADIO UNIE. Het is de eerste maal sinds de oprichting van de E.U.R. (in 1949) dat een vertegenwoordiger van de Belgische omroep deel uitmaakt van het bestuur.

Tijdens de buitengewone algemene vergadering van 13 mei 1980 der aandeelhouders van de N.V. DE ROOS, uitgeefster van het dagblad DE MORGEN, werd beslist het kapitaal te verhogen van vijftig miljoen naar 73.664.000,- fr. door de creatie van 23.664 nieuwe aandelen. Op deze nieuwe aandelen werd in speciën en à pari ingeschreven door de Prévoyance Sociale voor 10.000 titels, door de Werkerssamenwerking en de Werkerseenheid ieder voor 6.830 titels.

Door deze maatregel poogt De Roos haar (te) enge kapitaalsbasis aan te vullen, wellicht om verliezen op te vangen of om investeringen te financieren.

Zes maanden later sijpelden opnieuw geruchten door, overgenomen door een deel van de Vlaamse pers en volgens dewelke De Morgen vroegtijdig zou ophouden te bestaan. De Morgen zelf logenstrafte dit gerucht ('de Morgen blijft', 29 november), maar erkende terzelfdertijd dat men stilaan de fatale drempel nadert. Een verzoek van de NV De Roos nieuwe kapitalen ter beschikking te stellen werd door de

Vlaamse Federatie van Socialistische Mutualiteiten (één van de machtige takken van de Socialistische Gemeenschapelijke Aktie) op 27 november verworpen. Mogelijk gaat de krant nu op zoek naar vreemd kapitaal en volgens 'goed ingelichte bronnen' zouden onderhandelingen in die zin al gestart zijn.

Hoofdredacteur Paul Goossens over de afwijzende houding van de socialistische financiers: 'De Morgen heeft zich in haar tweejarig bestaan blijkbaar niet alleen vrienden gemaakt'.

'Ivan, mag ik er u op wijzen dat we door de Raad van Beheer zijn afgevaardigd om verslag uit te brengen over sport en niet over politiek'. Roger Moens, van beroep inspecteur bij de gerechtelijke politie en tijdens de OLYMPISCHE SPELEN BRT-reporter in Moskou, onderbrak hiermee volkomen onverwacht een TV-debat (20 juli), dat door thuisfronter Ivan Sonck geanimeerd werd samen met Hugo Camps van 'Het Belang van Limburg'. Camps was uitgenodigd omdat hij enkele dagen tevoren zijn lezers opgeroepen had niet naar de Spelen te kijken ten teken van protest. Toen ook Carl Huybrechts vanuit Moskou op de antenne kwam meepraten, ontspon zich een aardig gesprek. Moens, die tot dusver op de achtergrond was gebleven, werd het op een bepaald ogenblik te gortig en hij ritste de micro uit de handen van collega Huybrechts. Een aangeslagen Ivan Sonck, de dag nadien: 'Camps getuigde dat ik lijkwit werd en ik zag hem dezelfde kleur krijgen. Ik heb drie keer moeten slikken. Ik ben inderdaad niet op mijn mondje gevallen, maar deze keer was ik van de hand Gods geslagen'.

Na het incident zou op de Reyerslaan gauw het volgende mopje zijn rondgegaan: 'Gerechtelijk politie-inspecteur Roger Moens is zo gelukkig in Moskou omdat hij er elke tien meter een collega tegenkomt'.

Op 1 augustus 1980 startten de Katholieke Leergangen (Mollerinstituut) te Tilburg met een nieuwe SCHOOL VOOR JOURNALISTIEK. Dit wordt, naast de reeds bestaande in Utrecht, het tweede journalistieke opleidingsinstituut in Nederland. Deze nieuwe opleiding richt zich vooralsnog op de volgende vier werkvelden: schrijvende pers, radio, televisie en voorlichting, en stelt anderzijds drie kerngebieden cen-

traal: journalistieke technieken, taalbeheersing en massacommunicatie.

Op zondag 7 september zond de BRT op Sportweekend geen beeldverslag uit van de voetbalwedstrijd Lokeren-Beveren. Toen de camera-ploeg op het Lokerense speelveld aankwam, trof zij er nieuw aangebrachte RECLAME-PANELEN aan die door hun opstelling een niet te ontwijken doelwit vormden voor de lens. Na enig aandringen, waarbij de plaatselijke clubleiding verzocht werd de panelen te verwijderen, zonder succes echter, zat er voor het camera-team niets anders op dan zelf rechtsomkeer te maken.

In een rapport aan de ZWEEDSE minister van Justitie heeft een speciale commissie er voor gepleit dat een wet wordt ingevoerd tegen CONCENTRATIES IN DE MASSAMEDIA. In deze nieuwe wet zou evenwel ook nadrukkelijk moeten worden verklaard dat er geen richtlijnen of verboden zouden kunnen worden uitgevaardigd ten aanzien van de inhoud van een bepaald massamedium en dat evenmin zou mogen worden gestreefd naar het opleggen van een bepaalde inhoud aan een massamedium.

In een onderzoek naar de bezitsverdeling van de massamedia in Zweden heeft de commissie kunnen vaststellen dat er momenteel een tendens bestaat naar steeds grotere en steeds minder ondernemingen op dit gebied. Sinds de Tweede Wereldoorlog is bijna 40% van de dagbladen in het land verdwenen, grotendeels kleinere bladen. In 1978 was Zwedens grootste dagblad-eigenaar verantwoordelijk voor meer dan een vijfde van de totale dagblad-oplage in het land. De helft van deze totale oplage was in handen van de vier grootste eigenaars. Gelijktijdig is het aantal steden met twee of meer lokale nieuwsbladen van minstens drie edities per week verminderd van 51 tot 21. Volgens het rapport wordt deze concentratie ook merkbaar in andere sectoren van de massamedia. In 1978 had de grootste uitgever van tijdschriften een aandeel van een derde in de totale oplage van de populaire pers.

De commissie heeft ook vastgesteld dat ondernemingen met een traditionele vestiging op de markt van de massamedia belangen hebben verworven in de nieuwe elektronische massamedia, en bepaalde

grote boek- en krantenuitgevers en filmbedrijven hebben zich reeds toegang verschaft tot de video-markt.

Met het oog op het grote belang van de massa-media bij het verstrekken van informatie aan het grote publiek en bij het vormen van de publieke opinie is controle op aankoop-transacties in deze branche zowel gewenst als vereist, aldus de commissie.

Volgens een enquête van Inusop (ULB), verricht in opdracht van "L'Evènement" (6 september), zou 63,3% der Belgen voorstander zijn van RECLAME op RADIO EN TELEVISIE; slechts 27,3% is resoluut tegen. Onder de voorstanders bevinden zich vooral mannen, ouderen en inwoners van kleine agglomeraties. De trend is het zwakst bij jongeren en Brusselaars. Frans-taligen spreken zich nadrukkelijker uit voor een reglementering van de etherreclame dan Vlaamssprekenden. Bij de socio-professionele groepen is de voorkeur het grootst bij handelaars en bedrijfsvoerders, maar meer dan de anderen eisen dezen ook strikte voorschriften.

Ongeveer gelijktijdig met de enquête van "L'Evènement" verscheen het WITBOEK 'La RTBF, le service public et son financement' (11 septelber). Auteurs van deze studie: R. Wangermée, administrateur van de RTBF, en J. Hallet, voorzitter van de raad van beheer. Beiden luidden de alarmbel over de zorgwekkende financiële toestand bij de FRANSTALIGE OMROEP en concludeerden dat alleen de invoering van ether-reclame noemenswaardig verbetering kan brengen. Door het nijpend geldgebrek is de RTBF niet langer in staat - aldus de opstellers van het witboek - zijn viervoudige opdracht in het kader van de wet naar behoren te vervullen (te weten: informatie, culturele ontwikkeling, permanente opvoeding en ontspanning). Met zijn 3,65 miljard dotatie uit de pot van de Franse Gemeenschapsraad staat de RTBF machteloos tegen de concurrentie van de reclameverslindende RTL en de drie Franse kanalen (TF 1, A2 EN FR 3), die samen over 28 miljard beschikken.

Wangermée's bedenkingen ontlokten niet overal de verhoopte instemming. De ACOD-afdeling (CGSP) van de RTBF reageerde daags nadien met 1 minuut 'stilte' vóór het TV-journaal. De socialistische vakbond verweet de administrateur

generaal op eigen houtje gehandeld te hebben zonder voorafgaandelijke consultatie van personeel en syndikale delegatie. Volgens de CGSP miskent het witboek bovendien alle buitenlandse rapporten die wijzen op schadelijke invloeden van omroepreclame op de kwaliteit van de programma's. Ook de Parti Socialiste bleek niet gelukkig met het rapport en herinnerde eraan 'principeel gekant te blijven tegen elke invoering van ether-reclame'. Het feit dat Wangermée zelf lid is van de PS en tot de intiemste vriendenkring van voorzitter A. Cools behoort, kan hier wel voor enige complicatie zorgen. Ter verantwoording roepen de auteurs een dienstopdracht in van Minister Hansenne van de Franse Gemeenschap, die tot opstelling van het witboek zou bevolen hebben teneinde 'informatie aan te brengen met het oog op een breed en degelijk gesprek waaraan alle geïnteresseerden zouden kunnen deelnemen'.

Een ander WITBOEK is van de hand van PRL-voorzitter JEAN GOL. In een 91-bladzijden lang document ('Le tour des ondes ou comment la RTBF pratique l'objectivité' - 10 juli) citeert Gol 50 verschillende items die bewijzen dat 'bepaalde journalisten van de RTBF op 14 verschillende wijzen de informatie manipuleren'. Het witboek kwam tot stand na een systematisch onderzoek van het ochtendnieuws op de RTBF-radio tussen 14 november 79 en 8 februari 80, weekends en feestdagen niet meegerekend. Vooral de 'syndikale propaganda waaraan de RTBF zich dagelijks bezondigt' en het 'kritiekloos opdissen van eenzijdige en onvolledige informatie, met de bedoeling de belangen van een bepaalde politieke partij te dienen' zijn bij Gol in het verkeerde keelgat geschoten. Het alternatief ligt voor de liberale leider, die zich voorstander noemt van 'de totale vrijheid van meningsuiting', o.a. in het doorbreken van het zendmonopolie van de RTBF en een wettelijk statuut voor de vrije radio's ('de concurrentie moet een eerlijke kans krijgen').

Volgens de vorige minister van PTT, Herman De Croo werden er in 1978 onder het stelsel van de POSTABONNEMENTEN 217.064.000 dagbladen thuisbesteld. Dit betekent 715.000 exemplaren per dag. In hetzelfde jaar bedroeg het aantal thuisbezorgde tijdschriften 283.339.000.

Ook de SPAANSE OMROEP kampt met OBJECTIVITEITSPROBLEMEN. De oppositie verwijt premier Suarez het medium te gebruiken als propaganda-instrument voor zichzelf en de regerende UCD. Dit zou vooral tot uiting gekomen zijn tijdens verkiezingscampagnes en de onlangs gehouden referenda over regionale autonomie en de nieuwe grondwet. Deze grondwet, die voorziet in een pluralistisch samengestelde raad van beheer voor radio en televisie, blijft intussen zonder toepassing. In de parlementaire commissie die de vertegenwoordigers voor de raad van beheer moet aanduiden, blokkeert de UCD elke beslissing en zolang de oppositiepartijen over geen 2/3 meerderheid beschikken in de commissie (en dus in het parlement), komt in deze situatie geen verandering.

De AMERIKAANSE TV-NETWORKS konden de voorbije maanden opnieuw feest vieren. Sinds de definitieve doorbraak van de televisie in het duel Kennedy-Nixon in 1960 leggen de TV-stations voor VERKIEZINGSCAMPAGNES een zelden geziene belangstelling aan de dag. Dit jaar hebben de drie groten (ABC, CBS en NBC) 50 miljoen dollar (1,5 miljard BF) geïnvesteerd in het spektakel.

Daarvan ging alleen al 15 miljoen naar het verslaan van de Democratische en de Republikeinse conventies, waar de uiteindelijke kandidaat officieel aangeduid wordt. Op de eerste conventie - die van de Republikeinen in Detroit - liepen de televisiemensen mekaar letterlijk voor de voeten; niet minder dan 2.000 man hadden de networks ter plaatse geconcentreerd in de meedogenloze slag om de kijkcijfers. Reagan, voor de gelegenheid geheel in het wit gestoken, acteerde zoals in zijn beste (?) filmjaren. Enige nummertjes met oud-president Gerald Ford moesten de tientallen miljoenen kijkers de indruk geven dat het nog om politiek ging. Een enthousiaste Walter Cronkite, dit jaar onder contract bij CBS: 'De conventies tonen de basis-democratie aan het werk'.

Hoe intens Gols liefde voor de totale VRIJHEID VAN MENINGSUITING wel is, moge blijken uit de stappen die de PRL-voorzitter ondernam, nadat het dagblad De Morgen het bericht publiceerde over toekomstige para-manoeuvres in Zaïre (9

september). Volgens de inlichtingen waarover De Morgen beschikte dankzij vertrouwelijke informatie zou de toenmalige liberale defensie-minister Poswick op eigen houtje deze zending para's beloofd hebben aan Mobutu en dit in strijd met het regeerakkoord. Gol wou hierop van Poswick weten waar het lek zich had voorgedaan en eiste zware sancties tegen deze 'onduldbare praktijk'. 'Men kan niet strafeloos blijven toezien dat het geloof van de burger in de staat wordt ondermijnd. Zulke lekken zijn een zware fout tegen de deontologie, tevens roepen zij vragen op naar de plichtenleer van de pers', aldus een woedende voorzitter in gesprek met De Morgen.

De veelbesproken ZDF-commentator GERHARD LOEWENTHAL mag zich opnieuw voor de rechter verantwoorden omwille van dubieuze uitlatingen. Tegenspeler is ditmaal de Oostduitse regime-criticus RUDOLPH BAHRO. Löwenthal liet in een uitzending een ex-gedetineerde uit de DDR 'onthullen' hoe Bahro, die zijn straf uitzat in dezelfde gevangenis, een geprivilegieerde behandeling genoot vanwege de gevangenisdirectie. Volgens deze getuige zou Bahro zelfs meermaals medegevangenen hebben verkleit, waarmee Löwenthal zinspeelde op het feit dat het met de auteur van 'Die Alternative' best om een agent van de Oostduitse Staatssicherheidsdienst (geheime politie) kon gaan. Het getuigenis raakte op losse schroeven toen Löwenthals medewerker zich na een confrontatie met Bahro's advocaten niet meer nauwkeurig wist te herinneren of de verklekker wel dezelfde persoon was als Bahro. Toen nog later bleek dat Bahro nooit in de bewuste gevangenis had vertoefd, kon Löwenthals verhaal geheel de prullemand in.

In Groot-Brittannië hebben de rechters van het Hogerhuis (House of Lords) uitspraak gedaan in het proces Granada vs. British Steel Corporation. De Lords bekrachtigden op 30 juli jl. een vonnis van het Hof van Beroep, waarbij de televisie-maatschappij GRANADA (ITV) veroordeeld werd de bron bekend te maken die tijdens de grote STAALSTAKING van februari documenten had uitgebracht over wanbeheer bij de British Steel Corporation. De bedrijfsleiding van BSC (Engelands grootste staalproducent en onderwereldscontrole) maakte eind vorig jaar

een 'herstructureringsprogramma' bekend dat voorzag in de afdanking van duizenden werknemers. De geringe produktiviteit en de niet langer meer te dragen loonkosten zouden het bedrijf financieel in de grond boren, aldus de toelichting bij de afdankingsnota. Volgens de door Granada buitgemaakte documenten zou dit alles echter klein bier zijn, vergeleken met de anarche methodes waarmee de staalgi-gant tot dusver geregeerd is.

Granada beschouwt de uitspraak van het Hogerhuis als een fundamentele aantasting van de persvrijheid en weigert nog steeds namen te noemen. Als alle interne rechtsmiddelen uitgeput zijn, wil de TV-maatschappij het dossier bepleiten voor het Europees Hof van de Rechten van de Mens in Straatsburg. Naar de motivatie van het vonnis heeft men voorlopig het gissen; de rechters zouden hun beweegredenen op een latere datum bekend maken. Deze eigenaardige handelwijze - normaal is een vonnis steeds vergezeld van een motivatie - vindt haar oorzaak in minder juridische gronden: daags na de zitting brak het zomerreces aan en niemand van de Lords wenste zijn welverdiende vakantie ingekort te zien.

Het Westvlaams uitgeversbedrijf ROULARTA (Knack, Trends, Sportmagazine, De Streekkrant, Family,...) kent een gestadige EXPANSIE. Het laatste boekjaar werd afgesloten met een zakencijfer van 1,3 miljard, een vertienvoudiging sinds 1970. Bij Roularta werken momenteel 450 werknemers. Sinds het begin van dit jaar deden zich ook verschuivingen voor in de structuur van het bedrijf. Rond de centrale maatschappij, de NV Roularta, werden vier uitgeversvennootschappen opgericht (o.a. de NV Vlaamse Tijdschriften Unie en de NV Sportmagazine); de directie van deze vennootschappen berust echter in dezelfde handen. In september maakte de raad van beheer nog een aantal wijzigingen in het topmanagement bekend, die de juridische herstructurering vervolledigen. Stichter van het bedrijf en afgevaardigde-beheerder-directeur-generaal Willy De Nolf wordt in die functie opgevolgd door een jonger driemanschap: zoon Rik De Nolf, schoonzoon Leo Claeys en nieuwkomer Iwan Bekaert. Leo Claeys behoort tot de bekende ondernemersfamilie uit Zedelgem (Flandria, Claeysen,...); die al jaren de zwaarste aandelen bezit bij Roularta. Met Iwan Bekaert treedt een niet minder gekende familie van textielindustriëlen uit Kortrijk toe.

Sinds kort gonst het ook van geruchten over de oprichting van een heus dagblad door Roularta, maar totnogtoe worden deze door de bedrijfsleiding tegengesproken.

VRIJ NEDERLAND lijkt al een paar maanden bijzonder begaan met het wel en wee van het VLAAMSE SOCIALISME. Achtereenvolgens werden daar geïnterviewd: kamerfractie-leider Louis Tobback (19 juli), partijvoorzitter Karel Van Miert (2 augustus) en Minister van Nationale Opvoeding Willy Calewaert (13 september). Een handige zet van het Vrij Nederland-management om de verkoopcijfers in Vlaanderen te doen stijgen? Feit is dat twee van de drie vraaggesprekken heel wat stof deden opwaaien in Belgische politieke milieus. Tobback, die het voortdurend links en rechts manoevreren van de Belgische christendemocratie had vergeleken met de bewegingen van een kwal, kreeg van CVP-voorzitter Tindemans een heel verhaal te horen over politieke deontologie en moest terstond zijn excuses aanbieden (wat niet gebeurde). Het interview met Calewaert, waar voornamelijk over amnestie, anti-fascisme, kernraketten en ministeriële machtshonger was gesproken, kreeg een ander staartje. Enkele algemene bedenkingen van de minister over de pluralistische gemeenschapsschool werden door het CVP-bureau aangegrepen om Calewaert ervan te beschuldigen de schoolvrede in gevaar te brengen en het katholiek onderwijs te willen afschaffen. Volgens het CVP-partijblad ZEG vormden de uitspraken van Calewaert 'het zoveelste bewijs voor de onverdraagzaamheid van de SP en dit in weerwil van mooie beloftes over vernieuwing en progressieve samenwerking'. Het merendeel der Vlaamse katholieke kranten deed flink mee in dit verbaal opbod. Zelfs de cabinetsraad vond het nodig zich over deze belangrijke kwestie te buigen. Uiteindelijk legde Calewaert een publieke verklaring af waarin hij iedereen geruststelde en het katholiek onderwijs nog een lang leven toewenste.

In België is veel mogelijk, maar dat een Amsterdams weekblad er - met zichtbaar genoegen - in slaagt België's toppolitici als belhamels tegen elkaar in het harnas te jagen, dat is nieuw.

Volgens de Neue Zürcher Zeitung drijft de SOVJET-UNIE sinds kort haar inspanningen gevoelig op om via de KORTE GOLF luisteraars te winnen in het Westen. In 1978 werd de engelstalige dienst omgevormd tot Radio Moscow World Service, analoog met de ideologische tegenvoeter BBC World Service. De houterige presentatie van de programma's moest wijken voor een vlottere stijl en door de ether klinkt zowaar westerse popmuziek. Sommige populaire BBC-uitzendingen worden zelfs integraal opgenomen en terug in de andere richting gestuurd zonder enige 'retouchering'.

De voornaamste doelgroep van de sovjet-propaganda blijft de Verenigde Staten. Vermits slechts 3 % van de Amerikaanse radiotoestellen uitgerust is met korte golf-apparatuur, werd eind 1979 een samenwerkingsakkoord gesloten met Cuba. De Voice of Cuba stelt sindsdien haar zendmasten ter beschikking om de Russische 'agit-pop'-uitzendingen naar Noord-, Centraal en Zuid-Amerika te stralen. In ruil daarvoor zorgt Moscou voor de ontvangst van Radio Havana in Europa.

De Leuvense vrije radio SCORPIO bestaat 1 jaar. Scorpio staat voor 'Socio-Culturele Organisatie voor Regionale en Pluralistische Informatie-Overdracht'. Op 1 september ging de tweede editie van start, met een pak nieuwe programma's, ideeën en medewerkers. Naast een meer professionele presentatie en een grotere nadruk op muziek van eigen (Belgische) bodem wil de zender ook heuse informatie bieden. De klemtoon ligt hierbij vooral op nieuws dat in de andere media (te) weinig aan bod komt.

Ongeveer gelijktijdig met Scorpio vierde Radio Country zijn éénjarig jubileum. Country werkt hoofdzakelijk met scholieren en niet-studerende jongeren uit het Leuvense. Even was ook 'Studio 17' in de ether en vanaf oktober zendt de 'Vrije Radio Leuven' (VRL) zijn programma's uit. Animator van VRL is Jos De Clercq, alias Jo met de Banjo. Van het goede teveel?

Sinds begin 1980 hebben geregeld informele ontmoetingen plaats tussen een aantal mensen die, in Nederlandstalig België, werkzaam zijn in organisaties of instellingen op het terrein van vormingswerk, gezondheidszorg, onderwijs of welzijnswerk en daar verantwoordelijk zijn voor of betrokken bij een of andere vorm van mediagebruik.

Vanuit hun uiteenlopende organisatievormen en inhoudelijke doelstellingen werden zij bijeengebracht door een gemeenschappelijke zorg: hoe verwerf ik audiovisuele programmatuur en op welke manier kan ik ze optimaal aanwenden?

Vanuit deze bijeenkomsten groeide het idee om begin 1981 een hearing te organiseren rond de problematiek van productie, distributie en gebruik van audiovisuele programma's in de niet-commerciële sector. Ter voorbereiding van die hearing wordt gepoogd een inventaris van alle terzake belanghebbende organisaties op te maken. Wie denkt tot die categorie te behoren en nog niet werd aangeschreven, wordt verzocht contact op te nemen met het hieronder vermeld voorlopig secretariaat.

De initiatiefnemers (Federatie van Centra voor Gezinsplanning en Sexuele Opvoeding - werkgroep audiovisueel; Info-Jeugd Nationaal; Koning Boudewijnstichting - Alert; Nationale Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg; Audiovisuele Dienst K.U.Leuven) hebben Mark Van Riet van de Nationale Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg bereid gevonden het voorlopig secretariaat waar te nemen.

Zijn adres en telefoonnummer: N.V.G.G., Kortrijksesteenweg 231, 9000 GENT tel.: 091/21.44.34.

uit de tijdschriften

SIGHT AND SOUND

International Film Quarterly.
Published by the British Film Institute, 81
Dean Street, London W1.

Vol. 47, nr. 4, herfst 1978

Beverly WALKER, *Werner Herzog's*, 202
Anthony HOWARD, *The Parties, Elections and Television*, 206
Marc GERVAIS, *Ermanno Olmi: Humanism in the Cinema*, 210
Roger SANDALL, *More Ethnic than Graphic, and often remarkably long*, 216
John RUSSELL TAYLOR, *Michael Powell: Myths and Supermen*, 226
Gilbert ADAIR, *Erich Rohmer's Perceval*, 230
David F. COURSEN, *John Ford's Wilderness: The Man Who Shot Liberty Valance*, 237
Geoff BROWN, *Which Way to the Way Ahead?: Britain's Years of Reconstruction*, 242
Mel CALMAN, *Perelman in Cloudsville*, 248
Harry LAWTON, *Rossellini's Didactic Cinema*, 250
Rod ALLEN, *Look Here: viewers' attitudes to television*, 254

Vol. 48, nr. 1, winter 1978-1979

Brian WINSTON, *Documentary: I Think We Are in Trouble*, 2
David BADDER, *Powell and Pressburger: the war years*, 8
Ian CHRISTIE, *The Colonel Blimp File*, 13
John PYM, *'Where Could I Meet Other Screenwriters?': a conversation with Ruth Praver Jhabvala*, 15
James MONACO, *The TV Plexus*, 19
Richard COMBS, *Edinburgh Film Festival: There's no such thing as a soft-hearted gun-fighter*, 34
Jerry KUCHL, *Edinburgh Television Festival: Professional shall speak to professional*, 38
Michael TARANTINO, *Alain Tanner: after Jonah*, 40
Don WILLIS, *Yasujiro Ozu: emotion and contemplation*, 44
Allan T. SUTHERLAND, *The Setting Up of Nighthawks*, 50
Nigel ANDREWS, *Production Board Films*, 53

Vol. 48, nr. 2, lente 1979

Vol. 48, nr. 3, zomer 1979

(zie «Communicatie», jg. 9, nr. 4, winter 1979-1980, blz. 40-41)

Vol. 48, nr. 4, herfst 1979

Vol. 49, nr. 1, winter 1979-1980

(zie «Communicatie», jg. 10, nr. 1 lente 1980, blz. 29).

Vol. 49, nr. 2, lente 1980

David ROBINSON, *Williams, the Lords and the Press*, 68

John GILLETT, *Kurosawa's Army*, 71

Walter LASSALLY, *The Cameraman's Path*, 74

Jonathan ROSENBAUM, *The Rocky Horror Picture Cult*, 78

James MONCAO, *Aaaieeeearrggh!: horror movies*, 80

David THOMSON, *TV Weather*, 87

Jim HILLIER and Tom MILNE, *Out of the Past: an interview with Eduardo de Greogorio*, 91

William F. VAN WERT, *Intertitles*, 98

Julian POOLE, *Independent Frame*, 106

John PYM, *Ungratified Desire: Nicolas Roeg's Bad Timing*, 111

John IZOD, *Walkabout: a Wasted Journey?*, 113

Richard COMBS, *Less Is More: Don Siegel from the Block to the Rock*, 117

Vol. 49, nr. 3, zomer 1980.

Simon PERRY, *Finance for local talent*, 144
Richard COMBS & John PYM, *On location*, 149

Richard ROUD and Jan DAWSON, *Cannes 1980*, 152

Roger MORTIMORE, *Reporting from Madrid*, 156

David ROBINSON, *Hollywood*, 159

Kevin BROWNLOW, *Silent Films. What was the right Speed?*, 164

Philip STRICK, *John Boorman's Merlin*, 168

Richard COLLINS and Vincent PORTER, *West German Television. The Crisis of Public Service Broadcasting*, 172

Michael JACKSON, *Cinema versus Television*, 178

Gilbert ADAIR, *The Magic Mountain. The Cinema of Mitchell Leisen*, 182

Alexander SESONSKE, *The Origins of Animation*, 186

Ivor MONTAGU, *Working with Hitchcock*, 189

Vol. 49, nr. 4, herfst 1980.

Scott MEEK and Tony RAYNS, *Before the Cultural revolution*, 216

David ROBINSON, *A Woman of Paris*, 221

Martin POLON, *The Future of Home Entertainment*, 224

James MONACO, *Cultural Commodities*, 229

John PYM, *Love and Property*, 232

Michael PILSWORTH, *Television Schedules in Britain*, 237

John GILLETT, *Russian Tides*, 242

Cecile STARR, *Invisible Women*, 245

Colin YOUNG, *James Blue*, 248

Steve BOTTOMORE, *Frederic Villiers*, 250

Tom MILNE, *Sam Fuller's War*, 256

David THOMSON, *Mark of the Red Death*, 258

JOURNALISM QUARTERLY

Uitgegeven door: School Of Journalism,
University of Minnesota,
Minneapolis 55455A

Vol. 57, nr. 1, lente 1980.

William E. FRANCOIS, *Copyright Law and Videotaping of TV Programs for Classroom Use*, 5

Leo W. JEFFRES and K. Kyoon HUR, *The Forgotten Media Consumer The American Ethnic*, 10

Al HESTER, Susan PARKER HUMES and Christopher BICKERS, *Foreign News in Colonial North American Newspapers, 1764-1775*, 18

Susan HENRY, *Sarah Goddard, Gentlewoman Printer*, 23

Trevor BROWN, *Did Anybody Know His Name? U.S. Press Coverage of Biko*, 31

G. Joseph WOLFE, *'War of the Worlds' and the Editors*, 39

Dan G. DREW and Byron B. REEVES, *Children and Television News*, 45

Kenneth KSOBIECH, James TIEDGE and Aaron Marc BOR, *Visualization Mode, Perceived Immediacy and Audience Evaluation of TV News*, 55

Harold DE BOCK, *Gratification Frustration During a Newspaper Strike and a TV Black out*, 61

Bruce A. AUSTIN, *People's Time in a Medium-Sized Market: A Content Analysis*, 67

Robert DRECHSEL, Kermil NETTEBURG and Bist ABORISADE, *Community Size and Newspaper Reporting of Local Courts*, 71

David C. COULSON, *Antitrust Law and the Media: Making the Newspapers Safe for Democracy*, 79

C.A. GIFFARD, *Circulation Trends in South Africa*, 86

Richard A. JOSLYN, *The Content of Political Spot Ads*, 92

William J. THORN, *Hudson's History of Journalism Criticized by His Contemporaries*, 99

John A. COURTRIGHT and Stanley J. BARAN, *The Acquisition of Sexual Information by Young People*, 107

Robert L. STEVENSON and Mark T. GREENE, *A Reconsideration of Bias in the News*, 115

Garrett J. O'KEEFE, *Political Malaise and Reliance on Media*, 122

J. Sean McCLENEGHAN, *Media and Non-Media Effects in Texas Mayoral Elections*, 129

Robert TRAGER and Donna L. DICKERSON, *Prior Restraint in High School: Law, Attitudes and Practice*, 135

D. Charles WHITNEY, *Status Inconsistency and Attention to Public Affairs in Mass Media*, 138

Gary R. HEALD, *Television Viewing Guides and Parental Recommendations*, 141
Fred V. BALES, *Mass Media Use and Developmental Factors in Two Squatter Settlements*, 144
James LULL, *Girls' Favorite TV Females*, 146
Thomas J. VOLGY and John E. SCHWARZ, *TV Entertainment Programming and Sociopolitical Attitudes*, 150
Ronald J. COMPESI, *Gratifications of Daytime TV Serial Viewers*, 155
William G. CHRIST and Paula PHARR, *Readability of Brochures Produced by State of Florida*, 159

Vol. 57, nr. 2, zomer 1980.

Gail. L. BARWIS, *Can Privilege Be Bargained?*, 205
Bradley S. GREENBERG, David GRAEF, Carlos FERNANDEZ-COLLADO, Felipe KORZENNY and Charles K. ATKIN, *Sexual Intimacy on Commercial TV During Prime Time*, 211
C Anthony GIFFARD, *The Impact of Television on South African Daily Newspapers*, 216
John C.G. ISOBA, *The Rise and Fall of Uganda's Newspaper Industry 1900-1976*, 224
Keith R. STAMM and M.-Daniel JACOUBOVITCH, *How Much Do They Read in the Daily Newspaper: A Measurement Study*, 234
Naiim BADII and Walter J. WARD, *The Nature of News in Four Dimensions*, 243
Paul W. SULLIVAN, *Publishers Still Stand Unprotected from Misappropriation of Advertising*, 249
Ralph E. KLIESH, *News Media Presence and Southeast Asia*, 255
Paula M. POINDEXTER and Carolyn A. STROMAN, *The Black Press and the Bakke Case*, 262
Neal E. CUTLER and James A. DANOWSKI, *Process Gratification in Aging Cohorts*, 269
Harvey A. EASTMAN and Marsha B. LISS, *Ethnicity and Children's TV Preferences*, 277
Maurine BEASLEY, Lorena A. Hickok: *Journalist Influence on Eleanor Roosevelt*, 281
John C. BUSTERNA, *Ownership, CATV and Expenditures for Local Television News*, 287
Edward J. SMITH, *The Normative Characteristics of the Cumulative News Story*, 292
Ernest C. HYND, *Business Coverage Is Getting better*, 297
Michael RYAN, *The Likert Scale's Midpoint in Communications Research*, 305
F. Dennis HALE, *What Subscribers Think of Group Ownership of Newspapers*, 314
Walter C. SODERLUNC, Ronald H. WAGENBERG, E. Donald BRIGGS and Ralph C. NELSON, *Output and Feedback: Canadian Newspapers and Political Integration*, 316
Sandra B. ERNST, *A Feature Analysis of Clio-Winning Ads*, 321
E. Joseph BROUSSARD, C. Robert BLACKMON, David L. BLACKWELL, David W. SMITH and Sarah HUNT, *News of Aged and Aging in 10 Metropolitan Dailies*, 324
Leonard N. REID, William O. BEARDEN and Jesse E. TEEL, *Family Income, TV Viewing and Children's Cereal Rating*, 327
Don H. SUNOO, Edgar P. TROTTER and Ronald L. AAMES, *Media Use and Learning of English by Immigrants*, 330
Thomas R. LINDLOF and William R. CANNING, *Network News Coverage of the Broadcast Media*, 333
Michael FENICHEL and Peter DAN, *Heads*

from Post and Times on Three-Mile Island, 338

Vol. 57, nr. 3, herfst 1980.

Daniel RIFFE and Eugene F. SHAW, *Pricing a Medium Out of the Market: The 25-Cent Daily Newspaper*, 385
Stuart H. SCHWARTZ, *A General Psychographic Analysis of Newspaper Use and Life Style*, 392
Hugh M. CULBERTSON, *Leaks—A Dilemma for Editors as Well as Officials*, 402
William R. ELLIOTT and Dan SLATER, *Exposure, Experience and Perceived TV Reality for Adolescents*, 409
David H. OSTROFF, *A Participant-Observer Study of TV Campaign Coverage*, 415
Sarah R. SHABER, *Hemingway's Literary Journalism: The Spanish Civil War Dispatches*, 420
Kim B. ROTZOLL and Clifford G. CHRISTIANS, *Advertising Agency Practitioners' Perceptions of Ethical Decisions*, 425
Michael W. SINGLETARY and Kevin CARRAGEE, *Subject Errors in Written Messages*, 432
Richard W. POLLEY, Judy ZAICHKOWSKY and Christina FRYER, *Regulation Hasn't Changed TV Ads Much*, 438
James BOW, *The Times's Financial Markets Column in the Period Around the 1929 Crash*, 447
Milan D. MEESKE, *Impact of WESH Case on Procedures for Comparative License Renewals*, 451
A. Clay SCHOENFELD, *Newspersons and the Environment Today*, 456
R.C. ADAMS, Gary A. COPELAND, Marjorie J. FISH and Melissa HUGHES, *The Effect of Framing on Selection of Photographs of Men and Women*, 463
P. DALE WARE, *Desirable Communication Behaviors for Broadcast Journalism Graduates*, 468
Ronald MULDER, *Media: Credibility: A Use-Gratifications Approach*, 474
Robert L. STEVENSON and Kathryn P. WHITE, *The Cumulative Audience of Network Television News*, 477
Rick HOULBERG and John DIMMICK, *Influences in TV Newscasters' One-Camera Image*, 481
Leonard N. REID and Bruce G. VANDENBERGH, *Blacks in Introductory Ads*, 485
Harvey A. EASTMAN and Marsha B. LISS, *TV Preferences of Children from Four Parts of the U.S.*, 488
Edward J. SMITH, *Journalism Education Issues Covered in Two Publications*, 491
Paul HIGHTOWER, *A Study of the Messages in Depression-Era Photos*, 495

COMMUNICATIONS

Internationale Zeitschrift für Kommunikationsforschung.

Uitgegeven door: Deutsche Gesellschaft für Kommunikationsforschung en Internationale Vereinigung für Kommunikationswissenschaft, Sankt Augustin, (West-Duitsland).

Jg. 5, nr. 1, 1979.

Robert PARKER HAWKINS, *The Dimensional Structure of Children's Perceptions of Television Reality*, 3
Nicole ROBINE, *Pour une unification des champs de recherche sur la lecture*, 19
Winfried B. LERG, *Kommunikationsgeschichte der deutschen Emigration*, 29
Frauke Frfr. VON WELCK, *Zugangsrecht Dritter zur Press im Recht der Vereinigten Staaten*, 41
Violette MORIN, *Avec le feuilleton télévisé: un art de prendre son temps*, 55
Seppo SISSÄTTÖ, *Political Climate and Communication*, 67
Alphons SILBERMANN, *Anwendungsformen der Videographie*, 79

Jg. 5, nr. 2, 1979.

Jay G. BLUMLER, *Looking at Media Abundance: Toward a Framework for Comparative Audience Analysis*, 125
Jay G. BLUMLER, *Looking at Media Abundance: Some Second Thoughts*, 159
Kurt LANG, *Media Abundance: The American Case*, 171
Robert ESCARPIT, *Are Media Really Abundant*, 203
Rolf T. WIGAND, *Mass Media Abundance: Selected Developments and Audience Effects in the United States of America*, 213
Albin HÄNSEROTH, *Looking at Media Abundance. Zur Zukunft der Medien in der Bundesrepublik Deutschland*, 241
Lothar BISKY, *Looking at Media Abundance*, 259
Gabriel THOVERON, *Offre et demande de media en Belgique francophone*, 273
Diskussionsbericht, 285

Klaus JENSEN und Jan-Uwe ROGGE, *Fernsehnachrichten für Kinder*, 301
Hans STERCKEN, *Satellitenkommunikation und ihre Auswirkungen hinsichtlich der Reorganisation öffentlicher Verwaltungen und des privatwirtschaftlichen Managements sowie der internationalen Beziehungen*, 321

COMMUNICATION RESEARCH

Uitgegeven door: Department of Journalism, University of Michigan.

Vol. 7, nr. 3, juli 1980.

Rusty TODD and Richard A. BRODY, *Mass Media and Stability of Party Identification: Are There Floating Partisans?*, 275
Joseph TUROW, *Occupation and personality in Television Dramas: An Industry View*, 295
James LULL, *Family Communication Patterns and The Social Uses of Television*, 319
Susan KIPPAX and John P. MURRAY, *Using the Mass Media: Need Gratification and Perceived Utility*, 335
David H. WEAVER, *Audience Need for Orientation and Media Effects*, 361
Dan SCHILLER, *Journalism and Society*, 377

Lesley A. ALBERTSON, *Trying To Eat an Elephant*, 387

CRITICAL INQUIRY

Uitgegeven door: The University of Chicago Press.
5801 S. Ellis Ave.
Chicago, Illinois 60637

Vol. 6, nr. 3, lente 1980.

Elizabeth ABEL, *Redefining the Sister Arts: Baudelaire's Response to the Art of Delacroix*, 363
Ernest B. GILMAN, *Words and Image in Quarles' Emblems*, 385
Leo STEINBERG, *The Line of Fate in Michelangelo's Painting*, 411
Gerald MAST, *Kracauer's Two Tendencies and the Early History of Film Narrative*, 455
John R. SEARLE, *Las Meninas and the Paradoxes of Pictorial Representation*, 477
Rudolf ARNHEIM, *A Plea for Visual Thinking*, 489
Joel SNYDER, *Picturing Vision*, 499
Robert P. MORGAN, *Musical Time/Musical Space* 527
W.J.T. MITCHELL, *Spatial Form in Literature: Toward a General Theory*, 539

Vol. 6, nr. 4, zomer 1980

John HOLLANDER, *Stanley Cavell and The Claim of Reason*, 575
Stanley CAVELL, *A Reply to John Hollander*, 589
Vincent B. LEITCH, *The Lateral Dance: The Deconstructive Criticism of J. Hillis Miller*, 593
J. Hillis MILLER, *Theory and Practice: Response to Vincent Leitch*, 609
Dore ASHTON, *On Harold Rosenberg*, 615
Richard RIFFATERRE, *Syllepsis*, 625
Shlomith RIMMON-KENAN, *Doubles and Counterparts: Patterns of Interchangeability in Borges' "The Garden of Forking Paths"*, 639
Loy D. MARTIN, *Literary Invention: The Illusion of the Individual Talent*, 649
Jay SCHLEUSENER, *Convention and the Context of Reading*, 669
John C. SHERWOOD, *Prolegomena to Any Future Criticism Which Shall Claim to Make Sense*, 681
Howard FELPERIN, *Romance and Romanticism*, 691
Cary NELSON, *Soliciting Self-Knowledge: The Rhetoric of Susan Sontag's Criticism*, 707
Susan Fromberg SHAEFFER, *The Unreality of Realism*, 727

Critical response

I. Lawrence W. HYMAN, *Harpichord Exercises and the My Lai Massacre*, 739.
II. Strother PURDY, *Reply to Lawrence W. Hyman*, 743
III. JOHN REICHERT, *Making Sense of Interpretation*, 746
IV. Stanley E. FISH, *One More Time*, 749

Vol. 7, nr. 1, herfst 1980.

Hayden WHITE, *The Value of Narrativity in the Representation of Reality*, 5
Roy SCHAFER, *Narration in the Psychoanalytic Dialogue*, 29
Jacques DERRIDA, *The Law of Genre*, 55
Frank KERMODE, *Secrets and Narrative Sequence*, 83
Nelson GOODMAN, *Twisted Tales; or, Story, Study, and Symphony*, 103
Seymour CHATMAN, *What Novels Can Do That Films Can't (and Vice Versa)*, 121
Victor TURNER, *Social Dramas and Stories about Them*, 141
Paul RICOEUR, *Narrative Time*, 169
Ursula K. LE GUIN, *It Was a Dark and Stormy Night; or, Why Are We Huddling about the Campfire?*

Afterthoughts on narrative

I. Paul HERNADI, *On the How, What, and Why of Narrative*, 201
II. Robert SCHOLLES, *Language, Narrative, and Anti-Narrative*, 204
III. Barbara Herrnstein SMITH, *Narrative Versions, Narrative Theories*

QUARTERLY JOURNAL OF SPEECH

Uitgegeven door: Speech Communication Association, Department of Communication Arts, University of Wisconsin-Madison.

Vol. 66, nr. 2, april 1980

Walter R. FISHER, *Rhetorical Fiction and the Presidency*, 119
James W. CHESEBRO, *Paradoxical Views of "Homosexuality" in the Rhetoric of Social Scientists: A Fantasy Theme Analysis*, 127
Michael J. HYDE, *The Experience of Anxiety: A Phenomenological Investigation*, 140
John R. LYNE, *Rhetoric and Semiotic in C. S. Peirce*, 155
Dennis R. BORMANN, *Adam Müller on the Dialogical Nature of Rhetoric*, 169
William LYON BENOIT, *Aristotle's Example: The Rhetorical Induction*, 182
Michael J. BEATTY, Ralph R. BEHNKE, and Deidre L. FROELICH, *Effects of Achievement Incentive and Presentation Rate on Listening Comprehension*, 193
Alexis TAN, Jack RAUDY, Cary HUFF and Janet MILES, *Children's Reactions to Male and Female Newscasters: Effectiveness and Believability*

SCREEN EDUCATION

Uitgegeven door: Society for Education in Film and Television, London.

nr. 35, zomer 1980.

Edward BUSCOMBE, *Creativity in Television*, 5
Graham MURDOCK, *Authorship and Organization*, 19
W. Stephen GILBERT, *The TV Play: Outside the Consensus*, 35

John O. THOMPSON, *Tragic Flow*, 45
Colin McARTHUR, *Point of Review*, 59
Iain COLLEY & Gill DAVIES, *Pennies From Heaven*, 63
Richard PATERSON, *Planning the Family*, 79
Vincent PORTER, *Video Recording and the Teacher*, 87

nr. 36, herfst 1980.

Colin MERCER, *After Gramsci*, 5
John TAGG, *Power and Photography*, 17
Sarah McCARTHY, *Photo-Practice 2*, 56
Frank MORT, *The Domain of the Sexual*, 69
Tony STEVENS, *Signs of Life*, 85
Alan CLARKE & Ian TAYLOR, *Vandals, Pickets and Muggers*, 99
Iain CHAMBERS, *Rethinking 'Popular Culture'*, 113
Tony BENNETT, *The Not-So-Good, the Bad and the Ugly*, 119

MEDIEN UND ERZIEHUNG

Vierteljahresschrift für audiovisuelle Kommunikation.
Uitgegeven door: Arbeitszentrum Jugend Film Fernsehen e. V.
Walterstrasse 23, 8000 München 2.

Jg. 24, nr. 4, 1980.

Medien gebrauchen lernen

Ben BACHMAIR, *„Mit eigenen Augen sehen“*. *Der Versuch, Fernsehen Didaktisch zu zählen*, 194
Jan-Uwe ROGGE, *Kinder filmen ihre Umwelt. Erfahrungen über Videoarbeit mit Kindern*, 205

Diskussion

Knut HICKETHIER, *Methoden und Probleme einer Geschichte der Medienpädagogik nach 1945*, 212

Film

Peter LILIENTHAL, *David (Georg Seeblen)*, 219
Hark BOHM, *Im Herzen des Hurrican (Ingrid Breckner)*, 222
Yves YERSIN, *Kleine Fluchten (Josef Schnelle)*, 227
Karen ATHUR, *Legacy — das Vermächtnis (Margret Köhler)*, 229
Heidi GENÉE, *1 + 1 = 3 (Margret Köhler)*, 231
Christian RISCHEIT, *Lena Rais (Margret Köhler)*, 232

Jg. 24, nr. 5, 1980.

Jugendkultur Popmusik

Werner BRECKOFF, *Soziologisch-historische Anmerkungen zur Pop-Musik*, 258
Georg SEEBLN, *Punk: verfälscht und verkertzt, weil provokativ*, 268
Jan-Uwe ROGGE, *Schlager, Beat, Unterhaltung und die Musikinteressen Jugendlicher in der DDR*, 273

Heinz BONFADELLI, *Die Jugendmedien Schallplatte und Cassette. Besitz, Nutzung, Präferenzen und Funktionen*

Film

Filme für junge Leute

Jerry LEWIS, *Alles in Handarbeit* (Hans-Albrecht Luszkat), 291
Thomas DRAEGER, *Metin* (Hans Strobel), 293
Roger CORMAN, *Der Rabe — Duell der Zauberer* (Erwin Schaar), 296
Carroll BALLARD, *Der schwarze Hengst* (Gerhard Schatzdorfer), 298

Der Mut zum Pathos. Zwei neue italienische Filme

Francesco ROSI, *Christus kam nur bis Eboli* (Wolfram Knorr), 300
Bernardo BERTOLUCCI, *La Luna* (Fernand Jung), 303

PRESSE ACTUALITE

Uitgegeven door: Bayard - Presse, 5, rue Bayard, 75380 Paris.

nr. 148, september-oktober 1980.

Jean-Louis SAUX, *Les 200 jours de «Progrès» à Grenoble*, 12-19
François GILLOT, *Entretien avec Louis Guéry*, 20-26
Yves GUILLAUMA, *Les quotidiens du Languedoc-Roussillon depuis 1944*, 27-39
Jean-Charles ANDRE, *Trois hebdomadaires catholiques en Jura, Ain et Saône-et-Loire*, 40-44
Jef TOMBEUR, *Les clubs de la presse*, 45-47
Gilles FABRE-ROSANE, *La presse des partis politiques*, 48-55
Laurent-Yves GILLOUX, *Entretien avec Jean-François Kahn*, 56-60

nr. 149, november 1980.

X., *A l'ouest, premier forum sur la presse à l'école*, 6-7
Sophie AROUET, *Les magazines-photo*, 10-17
Gilles FABRE-ROSANE, *Entretien avec Bertrand Cousin*, 18-25
Jean-Pierre FOURNIER, *Les ouvriers des quotidiens de Paris face à la modernisation*, 26-33
Marcel BIARD, *La rédaction électronique: visite aux Etats-Unis*, 34-39
Gilles FABRE-ROSANE, *Entretien avec Jean d'Arcy*, 40-44
Daniel GROJNOWSKI, *Le discours de presse*, 45-49
Catherina CATSAROS, *L'information pratique*, 50-53
Philippe DUHAMEL, *Le quotidien «Le Journal de la Corse»*, 54-55
Jacques CHAREYRE, *Radio Andorre et Sud Radio: qui vaincra?*, 56-59
J.C., *Sofirad: cap sur l'Afrique*, 60-61

Nr. 150, december 1980.

René PUCHEU, *Ras le bol: de Carter-Reagan? ou de bien davantage...*, 8-9
Jean-Louis SAUX, *La COMAREG en Rhône-Alpes*, 10-14
Jean-Louis SAUX, *Entretien avec Paul Dini, PDG de la Comareg*, 15-19
Jean-Pierre FOURNIER, *La modernisation au «Monde», chez Hersant, au «Parisien Libéré»*, 20-30
X., *L'évolution du tirage des périodiques*, 31-41
Jacques CHAREYRE, *Les radios en 1980*, 42-47
Alexandra KWIATKOWSKA, *La presse polonaise dans la tourmente*, 48-54
X., *Les articles publiés par «Presse Actualité» depuis 1962*, 55-62
X., *Les interviews de «Presse Actualité» depuis 1962*, 62-63

GAZETTE

International Journal for mass communication studies.

Uitgegeven door: KLUWER, B.V. p.o.b. 23, Deventer (nederland)

Vol. 26, nr. 1, 1980

Yaw TWUMASI, *The newspaper press and political leadership in developing nations: The case of Ghana, 1964 of 1978*, 1
V.M. MISHRA, *The future of the newspaper industry in America: Some research contingencies and portents*, 17
C.N. PRATT, *The reportage and images of Africa in six U.S. news and opinion magazines: A Comparative study*, 31

Vol. 26, nr. 2, 1980.

Deborah HASKELL, *The struggle for accountability in Australian broadcasting 1979*, 65
Karen Finlon DAJANI, *Cairo: The Hollywood of the Arab World*, 89
Marlene CUTHBERT, *Reaction to international news agencies: 1930s and 1970s compared*, 99
David L. ALTHEIDE, *Learning from mistakes: Toward a reflective journalism*, 111

Vol. 26, nr. 3, 1980

V.M. SPARKES and J.P. WINTER, *Public interest in foreign news*, 149
D. WEAVER, G. GLEVELAND WILHOIT, and H. DE BOCK, *Personal needs and media use in the Netherlands and the United States*, 171

Vol. 26, nr. 4, 1980.

Mohamad TADAYON, *The image of Iran in The New York Times*, 217
Tony NNAEMEKA and Jim RICHSTAD, *Structured relations and foreign news flow in the Pacific region*, 235
Sunwoo NAM, *The Korean press after Park*, 259

JOURNAL OF BROADCASTING

Uitgegeven door: Broadcast Education Association, School of Journalism, University of Georgia, Athens (U.S.A.).

Vol. 23, nr. 4, herfst 1979.

The Economics of Broadcasting

Barry R. LITMAN, *The Television Networks, Competition and Program Diversity*, 393
Raymond L. CARROL, *Economic Influences on Commercial Network Television Documentary Scheduling*, 411
J. Wes OSBORN, Paul DRISCOLL and Roland C. JOHNSON, *Prime Time Network Television Programming Preemptions*, 427

Television and Children

James G. WEBSTER and William C. COSCARELLI, *The Relative Appeal to Children of Adult versus Children's Television Programming*, 437
Patricia MORISON, Margaret McCARTHY and Howard GARDNER, *Exploring the Realities of Television with Children*, 453

Other Research

Lee B. BECKER, Idowu A. SOBOWALE and William E. CASEY, Jr., *Newspaper and Television Dependencies: Effects on Evaluations of Public Officials*, 465
Donald G. GODFREY, *Senator Dill and the 1927 Radio Act*, 477
Susan TYLER EASTMAN, *Uses of Television Viewing and Consumer Life Styles: A Multivariate Analysis*, 491

Vo. 24, nr. 1, winter 1980.

(zie «Communicatie», jg. 10, nr. 2, zomer 1980, blz. 27).

Vol. 24, nr. 2, lente, 1980.

Children and Television

Michael MORGAN and Larry GROSS, *Television Viewing, IQ and Academic Achievement*, 117
L. Theresa SILVERMAN and Joyce N. SPRAFKIN, *The Effects of «Sesame Street's» Prosocial Spots on Cooperative Play Between Young Children*, 135
Leonard N. REID and Charles F. FRAZER, *Children's Use of Television Commercials to Initiate Social Interaction in Family Viewing Situations*, 149
Megan LOUGHLIN, Thomas R. DONOHUE and William B. GUDYKUNST, *Puerto Rican Children's Perceptions of Favorite Television Characters as Behavioral Models*, 159

History of Broadcasting

Raymond L. CARROLL, *The 1948 Truman Campaign: The Threshold of the Modern Era*, 173
Pamela Johnson SYBERT, *Mutual Admiration: MBS and the Dominican Republic*, 189

James A. BROWN, *Selling Airtime for Controversy: NAB Self Regulation and Father Coughlin*, 199

International and Foreign Broadcasting

W.J. HOWELL, JR. *Broadcast Spillover and National Culture: Shared Concerns of the Republic of Ireland and Canada*, 225

S. KATZ, *Public Patronage, Music and the BBC*, 241

Other Research

William C. ADAMS, *Local Television News Coverage and the Central City*, 253

Vol. 24, nr. 3, zomer 1980.

Rules, Regulations and the FCC

Theodore L. GLASSER and Harvey JASSEM, *Indecent Broadcasts and the Listener's Right of Privacy*, 285

Charles CLIFT, III, John D. ABEL and Ronald CARAY, *Forfeitures and the Federal Communications Commission: An Update*, 301
Dean M. KRUGMAN and Leonard N. REID, *The "Public Interest" as Defined by FCC Policy Makers*, 311

New Technology

Mark R. LEVY, *Program Playback Preferences in VCR Households*, 327

James A. DANOWSKI and Gerhard J. HAN-NEMAN, *Aging and Preferences for Interactive Cable Services*, 337

Don AGOSTINO, *Cable Television's Impact on the Audience of Public Television*, 347

Other Research

David H. OSTROFF, *Equal Time: Origins of Section 18 of the Radio Act of 1927*, 367

Joseph TUROW, *Television Sponsorship Forms and Program Subject Matter*, 381

James W. TANKARD and Murray C. HARRIS, *A Discriminant Analysis of Television Viewers and Non-viewers*, 399

Lynne SCHAFER GROSS and R. Patricia WALSH, *Factors Affecting Parental Control Over Children's Television Viewing: A Pilot Study*, 411

RUNDUNK UND FERNSEHEN

Uitgegeven door: Hans-Bredow-Institut an der Universität Hamburg.
Hamburg 13, Helmhuberstrasse 21.

Jg. 28, nr. 2, 1980.

Heinz BONFADELLI, *Neue Fragestellungen in der Wirkungsforschung: Zur Hypothese der Wachsenden Wissensklüft*, 173
Einhard FRANKE, *Rundfunk- und Fernsehwerbung der Parteien*, 194
Wolfgang LIEB, *Kommunikationspräzifi-*

sche Aspekte einer dualen Medienstruktur, 210

Jörg BECKER, *Die internationale Medienpolitik der Bundesrepublik Zwischen, Prinzipien und Interessen*, 244

Christina HOLTZ, *Auslandsrundfunk. Die Kulturelle Abhängigkeit der Nachrichten-selektion*, 235

jg. 28, nr. 3, 1980

Hans D. JARASS, *Der rechtliche Rahmen für die Arbeit des Nachrichtenredakteurs*, 309

Joachim SCHERER, *Rundfunkfreiheit als Verfahrensgarantie*, 322

Martin STOCK, *Kommunikationsfreiheit ohne Medienfreiheit?*, 336

Alexander DIX, *Kommerzieller Rundfunk in Großbritannien — sein rechtlicher Rahmen und seine Kontrolle in der Praxis*, 361

Wolfgang R. LANGENBUCHER, and Heiner TREINEN, *Zur wissenschaftlichen Begleitung des Bildschirmtext-Feldversuchs*, 379

Erwin K. SCHEUCH, *Düsseldorf/Neuß*, 379
Hella KELLNER and Hendrik SCHMIDT, *Philadelphia, World Communications: Decisions for the Eighties*, 393

jg. 28, nr. 4, 1980.

X., *"Holocaust" in Westeuropa: Zentrale Ergebnisse der Begleituntersuchungen in Belgien, der Bundesrepublik, Großbritannien, den Niederlanden und Österreich*, 473

Herman SANTY, *Die Ausstrahlung von "Holocaust" durch die BRT*, 476

Dieter WEICHERT, *"Holocaust" in der Bundesrepublik: Design, Methode und zentrale Ergebnisse der Begleituntersuchung*, 488

Tilman ERNST, *"Holocaust" in der Bundesrepublik: Impulse, Reaktionen Und Konsequenzen der Fernsehserie aus der Sicht politischer Bildung*, 509

Uwe MAGNUS, *"Holocaust" in der Bundesrepublik: Zentrale Ergebnisse der Begleituntersuchungen aus der Sicht der Rundfunkanstalten*, 534

Nadine DYER and Anne RAWCLIFFE-KING, *Die Reaktion britischer Zuschauer auf "Holocaust": Untersuchungen in Großbritannien*, 543

Jan VON LIL, *"Holocaust" in den Niederlanden*, 557

Peter DIEM, *Die Wirkung der Fernsehserie "Holocaust" auf die Zuschauer in Österreich*, 574

ETUDES DE RADIO-TELEVISION

Uitgegeven door: Bureau d'Etudes de la R.T.B., Cité Reyers, 1040 Bruxelles.

nr. 27, mei 1980.

Statut

Albert NAMUROIS, *Aspects du droit de la radio et de la télévision dans le monde, en rapport avec la liberté d'expression*, 1
Raymonde VERTOMMEN, *Le statut de la radiodiffusion en Belgique historique et évolutive*, 29

Francis DELPEREE, *Questions et réponses sur le statut de la RTBF*, 45

Michel MOLITOR, *RTBF — Régionalisation et décentralisation*, 59

Holde LHOEST, *La RTBF et le développement technologique de l'audiovisuel*, 73

Asa BRIGGS, *La radiodiffusion en Grande-Bretagne*, 87

Francis BORDAT, *La télévision par câble aux Etats-Unis: l'Heure du "décollage"*, 107

Hans VAN DEN HEUVEL, *L'organisation de la radio-télévision aux Pays-Bas*, 125

Jörg AUFERMANN, *Développement, structure et problèmes de la radio-télévision en république fédérale d'Allemagne*, 139

Francis BALLE, *Le régime de la radio-télévision française: service public et concurrence*, 157

Giovanni BECHELLONI, *Quel type de journaliste et quel type de journalisme?*, 171

Francis DELPEREE, *Libres propos sur la liberté d'expression*, 191

Bernard CHATEAU, *Monopole de la RTBF et radios libres en Belgique*, 205

Jean-Philippe ART en Jacques BRIQUEMONT, *Decret du 28 décembre 1979 portant statut de la "Belgische radio en televisie, Nederlandse uitzendingen"*, 215

Nr. 28, september 1980.

Le Divertissement

Gérard LAMBRET, *Les jeux radiophoniques et télévisés: amusement ou phénomènes de société*, 1

Bernard DAVIES, *Le jeu de société à la télévision Britannique*, 11

Alain MIROIR, *L'exemple de la Belgique francophone en matière de jeux télévisés*, 29

Alain MIROIR, *Entretien avec Pierre Bellemare*; 59

Muriel G. CANTOR, *Amour et travail dans l'après-midi: les séries à la télévision*, 67

Paolo CARMIGNANI, *Le "divertissement" à la télévision Italienne*, 77

Claude GEERST en Jacqueline THOVERON-GLANSDORFF, *L'évolution du divertissement télévisé en Belgique francophone*, 85

André LANGE, *Le grand prix eurovision de la chanson: chansons de divertissement ou chansons de diversion?* 103

Gabriel THOVERON, *Médias, de l'opinion du divertissement*, 113

Jean DONNAY, *L'analyse du message télévisuel didactique*, 123

CAHIERS DU CINEMA

Revue Mensuelle de Cinéma
13, rue des Petits-Champs, Paris - 1er.

Nr. 315, september 1980.

Serge TOUBIANA, S. DANÉY of J. NARBONI, *François Truffaut*, 4-17

Olivier ASSAYAS, *Effets spéciaux (1re partie): SPFX News ou situation du cinéma de science-fiction*, 18-27.

Serge DANÉY, *Festival de Pesaro 1980*, 28-35.

François GERE, *L'imaginaire raciste. La mesure de l'homme*, 36-42.

N.N., *5e semaine des cahiers*: 1. reportage en images, *Cinéma direct*: 2. l'édition du cinéma, 43-50.
Charles TESSON, *Festival Hyères 1980*, 51-53.

Nr. 316, oktober 1980.

Pascal BONITZER en Jean NARBONI, *Jean-Luc Godard - Sauve qui peut (la vie)*, 4-17.
Yana LARDEAU, Serge DANEY, Jean NARBONI en Serge TOUBIANA, *François Truffaut*, 18-35.

Olivier ASSAYAS, *Effets spéciaux (2e partie): SPFX-News ou situation du cinéma de science-fiction*, 36-40.

Charles TESSON, *Avignon 80 - All about Mankiewicz*, 41-44.

Nr. 317, november 1980.

Jean-Pierre OUDART, *Stanley Kubrick-Shining*, 5-11

Serge DANEY en Audrzej WAJDA, *Cinéma polonais*, 12-21

Olivier ASSAYAS, *Effets spéciaux (3e partie): SPFX - News ou situation du cinéma de science-fiction*, 22-33.

Jean-Pierre OUDART, *Sauve qui peut (la vie): Lang, Eisenstein, Godard*, 34-39.

Serge LE PERON & Claire BERGALA, *Festivals 80: 1. Venise 80 2. Locarno 80*, 40-47.

Nr. 318, december 1980.

Dominique VILLAIN, *L'homme troublant. Conversation entre Marguerite Duras et Elia Kazan*, 5-13.

Serge DANEY & Olivier ASSAYAS, *Ray-Wenders. Lighting over water*, 14-25.

Serge DANEY & Yana LARDEAU, *Rudolf Thome: Description d'une île*, 26-33

Olivier ASSAYAS, *Effets spéciaux (suite et fin): SPFX-News ou situation du cinéma de science-fiction*, 34-40

FILM QUARTERLY

Uitgegeven door: University of California Press,
Berkeley, California 84720

Vol. 33, nr. 3, lente 1980.

William JOHNSON, *Peeping Tom: A second Look*, 2

Charles H. HARPOLE, *Ideological and Technical Determinism in Deep-Space Cinema Images*, 11

Katherine S. KOVACS, *Miguel Littín's Recurso del Método: The Aftermath of Allende*, 22

John FELL, *Motive, Mischief and Melodrama: The State of Film Narrative in 1907*, 30

Vol. 33, nr. 4, zomer 1980.

Michael DEMPSEY, *Inexplicable Feelings: An Interview with Peter Weir*, 2

Andrew HORTON, *Films from Appalshop: Documentary Film-Makers in the Appalachians*, 11

Vol. 34, nr. 1, herfst 1980.

Michael DEMPSEY, *Despair Abounding: The Recent Films of Robert Bresson*, 2

Michael KLEIN, *Truffaut's Sanctuary: The Green Room*, 15

Barbara HALPERN MARTINEAU, *The Films of Marta Meszaros, or, The Importance of Being Banal*, 21

Scott MacDONALD, *Carolee Schneemann's Autobiographical Trilogy*, 27

Chidananda DAS GUPTA, *New directions in Indian Cinema*, 32

FILM EN TELEVISIE

Uitgegeven door de Katholieke Filmliga, dienst van de Katholieke Filmactie, v.z.w. Olmstraat 10, 1040 Brussel.

Nr. 280, september 1980.

Jules SEGERS, *Mon oncle d'Amérique-Alain Resnais*, 4-9

Ronnie PEDE, Jean-Pierre WAUTERS en Freddy SARTOR, *Paul Schrader-American Gigolo*, 10-13

Ronnie PEDE & Dirk MICHIELS, *John Carpenter - The Fog*, 14-17

Ronnie PEDE, *Praten met Douglas Hickox*, 18-19

Ronnie PEDE, *Kramer vs. Kramer vs. onzin «Het lijkt Andere Cinema wel»*, 20-22

Dirk MICHIELS, *MIP-TV '80. Het feuilleton op een laag pitje*, 23-15.

Ronnie PEDE, *Oberhausen '80*, 26-29

Nr. 281, oktober 1980

Ronnie PEDE & Dirk MICHIELS, *Gezin en Media*, 4-17

Ronnie PEDE & Rudy VANSCHOENWINKEL, *Maximilian Schell acteur en kineast*, 19-24

Ronnie PEDE, *Walter Hill leeft: de western is niet dood*, 25-27

Freddy SARTOR, *The empire strikes back*, 28-29

Nr. 282, november 1980

Ivo NELISSEN, Dirk MICHIELS & Kari BERT, *Stanley Kubrick - The Shining - Jack Nicholson*, 4-15

Maria ROSSEELS, *Kagemuska*, 16-19

Jean-Pierre WAUTERS, *50 jaar K.F.A. in België*, 21-33

Dirk MICHIELS, *To Woody Allen, From Europe, With Love*, 56-57

Nr. 283, december 1980

Dirk MICHIELS, *The Elephant Man*, 4-5

Freddie SARTOR, *Sauve qui peut (la vie)*, 6-7

Jacques de VISSCHER, *Citta della Donne*, 8-9

Jules SEGERS, *Sûru*, 10-11

Ivo NELISSEN, *Stalker*, 12-13

Ben VERBONG, *Berlin Alexanderplatz*, 14-17

Rudy VANSCHOENWINKEL, *Gloria*, 18-19

Freddy SARTOR, *De waarneming van de werkelijkheid. Praten met John van der Keuken*, 20-22

Ronnie PEDE, *Vrijdag*, 23

Liesbeth MERCKX, *Behinderte Liebe*, 25

Rudy VANSCHOENWINKEL, *Heart Beat*, 25

Nr. 284, januari 1981

Jean-Pierre WAUTERS, *From Asia with Love*, 3-7

Dirk MICHIELS, *Brubaker*, 8-9

Ronnie PEDE, *Flash Gordon en Superman 2. Moet er nog Science Fiction zijn?*, 10-13

Ronnie PEDE, *Rock Films*, 14-17

Ronnie PEDE, *Hugo Claus over «Vrijdag»*, 18-19

N.N., *Jaarrepertorium '80*, 21-27

Rudy SCHOENWINKEL, *Stardust Memories*, 36-37

ADVERTEREN IN DIT NUMMER

Het belang van Limburg	7
Registratie	15
Standaard Boekhandel	27
Gemeentekrediet	57
Bell & Howell	61
Inelco	64
Van Loghum Slaterus	66

*Bij het
Gemeentekrediet
vindt U een volledige
bankservice.*

*Vraag hierover meer
inlichtingen bij
één van de 1400 agenten
van het Gemeentekrediet.*

*Zijn adres staat vermeld
in de Gouden Gids,
rubriek "Banken".*

sparen bij het
GEMEENTEKREDIET
zeker en vast!

uit de literatuur

KINDEREN EN TELEVISIE

Michael J.A. HOWE,
Television and Children,
New University Education, London, 1977,
158 blz.
Peter COMBES & John TIFFIN,
Television Production for Education,
Focal Press, London 1978, 196 blz.

Dr. Howe, psycholoog aan de universiteit van Exeter (Zuid-Engeland), gaat in een eerste deel van zijn boek na welke de reële invloed is van het medium TV op jongere kijkers. Hij doet dit aan de hand van een uitgebreide literatuurstudie enerzijds en eigen onderzoek anderzijds. Op basis hiervan komt hij tot de conclusie dat televisie wel degelijk een invloed heeft op kinderen. Daarom is het van belang welke programma's op "kinderrijke" uren worden uitgezonden en welke programma's als specifieke kinderprogramma's worden aangekondigd. Het werven van bepaalde programma's ziet de auteur als een kordate, maar weinig elegante oplossing. Daarom opteert hij in het tweede deel van zijn boek voor een uitgebreide opvoeding in het omgaan met de media. Ideaal vindt hij hier het zoveel mogelijk betrekken van de kinderen bij het maken van de programma's. Daar dit de beste maar ook financieel minst haalbare oplossing is, dringt de auteur aan op een gevoelige verhoging van het gebruik van (de) TV als educatief medium (naast ontspanning, informatie e.d.). Wie deze educatieve visie in de praktijk wil brengen, kan terecht bij Peter Combes en John Tiffin die via een "systems-approach" de lezer wegwijs maken in de technische en inhoudelijke problemen die bij educatieve televisieprogramma's de kop opsteken. Op basis van hun jarenlange ervaring creëerden zij dit handboek voor educatieve televisie, vooral bedoeld voor reeds professionele producers of leraars die uitgebreid gebruik willen maken van audio-visuele opvoedingstechnieken.

T.V.

SEMIOLOGIE

Rosalind COWARD en John ELLIS,
Language and Materialism. Developments in Semiology and the Theory of the Subject,

Routledge & Kegan Paul, Londen, 1977, 165 blz.

William LEISS

The Limits to Satisfaction. On Needs and Commodities,

Marion Boyars, Londen, 1978, 168 blz.

Allan JENKINS,

The Social Theory of Claude Lévi-Strauss

MacMillan, Londen, 1979, 193 blz.

In *Language and Materialism* gaan Coward en Ellis uit van de stelling dat de taal de plaats is waarin de mens als sociaal wezen wordt geconstitueerd. In een marxistisch perspectief - wat tevens het perspectief is dat de auteurs innemen - betekent deze socialisering in en door de taal, ideologisering. Coward en Ellis wijzen er nu op dat het structuralisme als geen andere theorie de mogelijkheid heeft geboden deze stelling uit te werken. Aan de hand van een bespreking van o.m. het werk van Lévi-Strauss, wijzen ze erop dat in het structuralisme de mens immers niet langer verschijnt als een reeds bestaand subject dat zich van de taal bedient als van een gewillig instrument, doch integendeel nu gezien wordt als een symbolisch wezen dat gestructureerd wordt in en door de taal, het symbolische. Nochtans, aldus nog de auteurs, mislukt het klassieke structuralisme uiteindelijk in de opgave deze stelling verder uit te werken en dit bij gebrek aan een theorie die inzicht geeft hoe precies, volgens welke logica, het sprekend subject procesmatig geproduceerd wordt in het symbolische. Ook het marxisme, dat nochtans over een theorie van het (dialectisch) proces beschikt, laat het in dit verband in laatste instantie afweten: het mist een subjecttheorie. Dit is dan ook de verklaring, aldus Coward en Ellis, dat het marxisme nooit, zelfs niet in de theorieën van Althusser, tot een uitgewerkte visie op de ideologie is kunnen komen. De oplossing van het probleem ligt volgens de auteurs uiteindelijk in de psychoanalyse van Lacan en de (o.m. door Lacan beïnvloede) poststructuralistische teksttheorie van het tijdschrift *Tel Quel* (met o.a. Julia Kristeva). Daar waar de auteurs in hun schets van de problematiek die het structuralisme heeft geformuleerd, maar niet heeft kunnen oplossen, op een zeer verhelderende wijze hun visie ontplooiën (terzelfdertijd initiërend en diepgaand), getuigt hun bespreking van Lacan daarentegen van het feit dat zij hier blijkbaar nog inzicht en beheersing van de materie missen. Er loopt dan ook een zeer duidelijke breuk doorheen het boek.

Nu is een van de centrale thema's van Lacan alleszins, dat de menselijke behoeften

steeds reeds gearticuleerd worden in een niet aflatend en sociaal geregeld vragen, waardoor tevens ieder object een sociaal, betekenisvol object wordt, een symbolisch karakter krijgt. In zijn boek *The Limits to Satisfaction*, zal Leiss nu, na een intelligent onderzoek van noties zoals behoefte, consumptie, waar... zowat tot dezelfde stelling komen. Hierbij zullen theorieën rond echte en valse, primaire en secundaire, natuurlijke en culturele behoeften de revue passeren en afgewezen worden. Om inzicht te krijgen in onze kapitalistische marktconomie, aldus Leis, dient men veeleer iedere waar te zien als een object dat een symbolische component bezit, tevens een boodschap is, zodat consumptie terzelfdertijd zelfactualisatie, subjectconstitutie is - een fenomeen dat door Marx depreciërend werd besproken in de beroemde "fetichisme van de waar" - passage. Leiss zal hierbij tevens opmerken dat door de voortschrijdende fragmentatie van de behoeften/het vragen, door het verlangen dat niet gestelpt kan worden, er tevens een fragmentatie van de persoonlijkheid, een ontbinding van de eenheid van het subject aanwijsbaar is. Voor Leiss is dit een (kwajijk) gevolg van ons economisch systeem, voor Coward en Ellis daarentegen, in navolging van de door hen bewonderde Julia Kristeva, is het idee van een dergelijk "subject-in-proces", datgene waartoe het dialectisch materialisme uiteindelijk zou moeten komen, en is dit subject voorlopig slechts terug te vinden in enkele bevoorordigde avant-garde teksten (Mallarmé, Lautréamont, Joyce...). De voorkeur van ondergetekende gaat in dit verband uit naar de luciditeit van Leiss.

Wie ondertussen meer wil weten over de manier waarop Lévi-Strauss bovengenoemde problemen mede heeft aan de orde gesteld, kan wellicht terecht bij Allan Jenkins' *The Social Theory of Claude Lévi-Strauss*. De titel is evenwel gedeeltelijk misleidend te noemen en wel in die zin dat het er Jenkins niet zozeer om te doen is geweest, Lévi-Strauss' opvattingen over maatschappij (als symbolische ordening en communicatie) inzichtelijk te maken. Wat de lezer veeleer krijgt is een kritisch onderzoek van de basisconcepten die door Lévi-Strauss gebruikt worden in de drie domeinen waarmee hij beroemd is geworden, nl. de hoofdstelling van de analyseerbaarheid van het sociale (als communicatie) vanuit de linguïstiek, de structuur van de verwantschapsrelaties, en de analyse van mythes en van het totemisme. Jenkins gaat hierbij zeer methodisch en grondig te werk, waarbij het resultaat een vrij grimmige afrekening is geworden met Lévi-Strauss' antropologie, die incoherentie en conceptuele vaagheid wordt verweten.

L.V.P.

Harold D. LASSWELL, Daniel LERNER & Hans SPEIER (eds.).

Propaganda and Communication in World History. Volume I, The Symbolic Instrument in Early Times. Volume II, Emergence of Public Opinion in the West. Volume III, A Pluralizing World in Formation, The University Press of Hawaii, East-West Center Book, Honolulu, 1979, 1980 & 1980, 631 blz., 561 blz. en 562 blz.

Vijftig jaar geleden groeide bij Lasswell en Lerner het idee om de leemte in onze kennis over de historische context waaruit onze huidige bekommernis over communicatie en propaganda voortspuit, op te vullen. Twaalf jaar later kwam Speier eveneens aan het project mede gestalte geven als co-editor.

Een eerste belangrijke editoriale beslissing, die nu haar degelijkheid bewezen heeft, was dat het project geen eenpersoonszaak zou worden maar het werk van velen. De beste auteurs uit verschillende landen zouden dan ook de taak op zich nemen om een nieuwe blik te werpen op communicatie en propaganda in een historische periode. Geen geschiedenis van de communicatie, maar een historische perspectief van het samenspel tussen communicatie, propaganda en samenleving. Of zoals Lasswell het in de inleiding tot het driedelige volume omschrijft: «when, where, why did communication - the exchange of subjective meaning, an exclusive ability of Homo sapiens - become «mass media»? (Volume I, blz. 19).

Is het de grondige voorbereiding geweest van de editors om dit proces in een historische context te plaatsen, of de waarde van het driemanschap zelf, of hun gelukkige keuze van medewerkers, of diverse factoren tezamen die van deze publikatie een topper gemaakt hebben over communicatie en propaganda in de wereldgeschiedenis? We weten het niet. Wel kunnen we onvoorwaardelijk het lezen van deze omvangrijke publikatie aanbevelen.

Om communicatieprocessen te zien als sociale fenomenen met een lang verleden en een toekomst missen communicatiestudenten en -beoefenaars vaak een historische dimensie, aldus Lasswell in zijn inleiding. Aan dit euvel leden we eveneens, zodat we ons niet bevoegd achten om de publikatie kritisch te bespreken. Indien er al zwakke punten zouden zijn, dan zouden ze te verwaarlozen zijn in het geheel van dit monumentaal werk.

De inhoud van elke volume kan nagenoeg zo gesitueerd worden.

Volume I, The Symbolic Instrument in the Early Time

Dit deel omvat de periode van het prille begin van primitieve samenlevingsvormen tot de feodale systemen in de middeleeuwen. Na een overzicht van de eerste «geregistreerde» vormen van communicatie komen de grote «vallei»-beschavingen — Tiger-Eufraat, Nijl

en Indus — aan bod en de grote krachten in de verspreiding van het symbolisch instrument, de wereldgodsdiensten: het Jodisme door diaspora, het Christelijk geloof door propaganda, het Boeddhisme door overdracht en de Islam door verovering.

De volgende drie hoofdstukken zijn voorbeelden voor het unieke communicatiesysteem in het Ottomans keizerrijk. Het boekdeel sluit met een retrospectieve analyse van de communicatie in de oude keizerrijken en een blik op de middeleeuwse transformaties die vorm gaven aan het symbolisch instrument voor toekomstige periodes.

Volume II, Emergence of Public Opinion in the West

Het deel vangt aan bij de Renaissance en eindigt bij de vaak tragische conflicten tussen legale, ethische en sociale normen die in de verschillende werelddelen bestaan en een bedreiging vormen voor de wereldvrede, hic et nunc.

Vooreerst wordt aangetoond hoe de Renaissance, de Reformatie en de Verlichting de communicatie transformeren van een elite transmissie van de ultieme waarheid tot het delen van informatie door de gehele bevolking en met een toenemend belang van de «vox populi».

Hoofdstukken over politiek fanatisme, mil-lenarisme en communisme onderzoeken het propagandisch gebruik van het symbolisch instrument om de massa in beweging te brengen en de propaganda componenten van het historisch proces - wereldoorlog I - dat de verspreiding van radicale ideologieën bespoedigde. De verdere verspreiding van gecamoufleerde taal en strategisch bedrog wordt gedocumenteerd in studies over de nieuwe revolutionaire elites en «charismatische» leiders wier opkomst samenvalt met de verspreiding van elektronische media.

Het boekdeel sluit met de strijd voor de aardse macht en de beloften en gevaren van nucleaire macht.

Volume III, A Pluralizing World in Formation

De opbouw van dit deel wijkt af van deze van de voorgaande. In plaats van een historisch perspectief met een conceptueel kader komt een analytisch perspectief binnen een historische context te staan.

Vooreerst wordt de communicatie vanuit de context van haar meervoudige waarde beschouwd: de historische twist tussen kennis en macht, de frustraties voortkomend uit de kloof tussen verwachtingen en realisaties, de wrijvingen tussen vrijheid en gelijkheid die leiden tot de «respect» revolutie, de verschillen tussen liefde en sex.

De volgende hoofdstukken worden in beslag genomen door het meervoudig veranderende proces: de algemene trends in de communicatie-inhoud, de kanalen, het gehoor, de effecten en de sociale effecten van de technologische evolutie.

Een laatste deel omvat vier hoofdstukken waarin een terugblik geworpen wordt op het onbewuste, de sociale wetenschappen en de collectivisering van ijdelheid, de opkomende sociale structuur van de wereld en de toekomst van de wereld communicatie en propaganda.

C.L.B.

J. WIETEN en de leden van de WERK GROEP DIVERSITEIT, **TV-Aktualiteitenrubrieken. Selectiecriteria en diversiteit.**

Vakgroep Massacommunicatie, Instituut voor Perswetenschap, Universiteit van Amsterdam, 1980, 237 p.

Een van de pijlers van het Nederlandse omroepbestel is het principe van de pluriformiteit: de zendgemachtigden moeten volgens de omroepwet en de beruchte medianota van Van Doorn een 'identiteit' bezitten en het samenleggen van al de omroeporganisaties zou een rijke kleurenschakering moeten worden van wat leeft aan geestelijke, politieke en culturele stromingen en behoeften onder de Nederlanders.

Velen wijzen erop (o.a. Wieten) dat in de actualiteitenrubriek deze identiteit sterk aan de oppervlakte kan komen, wat betwist wordt door anderen (o.a. J. Bardeol e.a.) die beweren dat in dit soort van informatieprogramma's eerder de journalistieke normen domineren en het profiel op de achtergrond drukken. Deze laatste zijn eerder normen die neigen naar uniformiteit.

J. Wieten heeft geprobeerd voor de respectievelijke rubrieken van de A-omroeporganisaties (waarom ook niet de andere, vooral als EO en VPRO als zeer geprofileerd getypeerd worden?) uit te maken welke van beide overweegt of hoe ze elkaar in evenwicht houden. Selectiecriteria i.v.m. de identiteit leidt hij af uit de (eerder vage) statuten en doelstellingen en gesprekken met de eindredacteuren van de rubrieken; hoewel de doelstellingen door hen geformuleerd, zijn reeds een interpretatie van de statuten en kunnen hier reeds van afwijken. Pikant: bij de TROS wordt behoorlijk wat gekletst hierover. Bij de journalistieke criteria vertrok hij van de klassieke studies van o.a. Galtung en Ruge, Böckelman etc. en had hij ook oog voor de door het medium televisie gediceerde selectiecriteria zoals bv. de beschikbaarheid van beelden.

Na dit alles op een rijtje gezet te hebben toetst hij (alleen) de uitspraken van de eindredacteuren door middel van de itemkeuze uit de eerste 6 maanden van 1979. Al geeft hij het zelf toe, een uitgebreide inhoudsanalyse zou beter toelaten uit te maken in hoeverre deze of gene selectiecriteria doorwegen in de informatie. Het is bv. mogelijk dat VARA over een staking bericht, wat in de lijn van de statuten ligt, maar de werkgeverszijde kiest, wat normaal in de praktijk niet zou mogen gebeuren; de itemkeuze alleen zou in dat geval uiterst misleidend zijn.

Toch komt hij tot interessante resultaten o.a. het door de mand vallen van de TROS op alle fronten. In het algemeen zou de identiteit van de rubrieken maar ten dele passen in de identiteit van de omroeporganisaties en blijkt ook meer te omvatten dan de som van de bepalingen uit de statuten en de journalistieke standpunten. Verder komt hij tot een betwistbaar besluit: er zou nu meer nadruk gelegd worden op de identiteit in die rubrie-

ken dan een 5-tal jaren geleden. Maar hiervoor geeft hij, op enkele vage verwijzingen naar de theorieën van J. Bardeol e.a. in hun 'Marges in de media' na, geen bewijzen; waarom ook niet uit 1975 de itemkeuze vergelijkbaar met '79?

L.V.

Miel DEKEYSER,
Tussen Belfast en Saigon. Een radiojournalist in de jaren 70,
Davidsfonds, Keurreeks nr. 145, Leuven, 1980, 330 blz.

Tien jaar wereldgebeurtenissen in kader brengen is een hele klus. Met de stijl die hem eigen is weet Miel Dekeyser deze op te knappen. Hij leidt de lezers van de protestmarsen in Parijs, Praag en Berlijn naar de bommen in Belfast, van de val en de verrijzenis in Vietnam naar de machtsstrijd in China, van Cape Canaveral naar de olieschaarste en de autoloze zondagen, van de anjerrevolutie in Portugal naar de revolutie naar de Palestijnen, de Rote Armee Fraktion en de Brigade Rosse, van de wonden van Watergate naar de voortschrijdende schaduw van de jaren zeventig, van terreur, geweld, corruptie, verspilling naar naijver, onmacht, machteloosheid, repressie.

Belevenissen, feiten, gebeurtenissen die reeds door zijn vertrouwde stem in de ether de huiskamer werden ingeslingerd blaast hij nieuw leven in. Alsof hij zichzelf ervan wil overtuigen dat het allemaal wel echt gebeurd is en geen illusie van de vluchtige radiogolven heeft hij het aan het geduldige en duurzame papier toevertrouwd.

Tussen Belfast en Saigon is een publikatie die er mag zijn. De auteur beperkt zich niet tot het na en naast elkaar zetten van belevenissen, maar poogt eveneens enig verband te leggen en te zoeken tussen de littekens van de jaren zeventig. Dit maakt van de publikatie geen loutere weergaven van radioreportages, maar voegt er een nieuwe en eigen dimensie aan toe. Hij laat de lezer eveneens achter de schermen kijken door naast nieuwsgebeurtenissen in te haken op de technische en politieke mogelijkheden en moeilijkheden die de werkzaamheden van een journalist vergezellen. In dit opzicht kan de publikatie communicatiewetenschappelijk beschouwd als illustratiemateriaal van nieuwsgaring en nieuwsverwerking gehanteerd worden. Het moeten niet altijd buitenlandse auteurs zijn.

C.L.B.

INTERPERSONELE COMMUNICATIE

Gary GUMPert & Robert CATHCART,
Inter/Media. Interpersonal communication in a media world,
Oxford University Press, New York, 1979, 600 blz.

Zoals uit de titel blijkt beogen de auteurs een inzicht te geven in de rol die de media spelen

in ons dagelijks leven. Ruimer gesteld gaat het om een analyse en een evaluatie van onze eigen communicatie in relatie met de media en met de anderen.

Om dit te verwezenlijken hebben Gumpert & Cathcart niet minder dan 42 bijdragen van bekende en minder bekende auteurs samengebracht en in vier rubrieken gerangschikt. Deze zijn: 1. Media afstand en interpersonale nabijheid; 2. Interpersonale en massamediale communicatie: theorieën en modellen; 3. Media realiteit en interpersonale perceptie en 4. Mediawaarden en interpersonale rollen. Op de inleiding tot elke rubriek na zijn slechts vijf bijdragen origineel. Het merendeel van de overige bijdragen zijn reprints. Een aantal verschenen in tijdschriften zoals Journal of Broadcasting, Communication Research, Human Behavior, Journal of Popular Culture, enz. Andere zijn afkomstig uit readers zoals deze van Schramm, Rogers, Carpenter & McLuhan, Sellars & Rivers, Baker & Ball, en dergelijke meer. Een aantal artikels zijn ten slotte, excerpts uit publikaties zoals deze van Boorstin (The image), Riesman (The lonely crowd), Schorr (Clearing the air), en zo meer. Globaal beschouwd heeft de publikatie zwakke en sterke punten. De waarde van een aantal bijdragen staat boven elke kritiek en deze krijgen bovendien een verfrissend perspectief doordat ze in een ruimer kader geplaatst werden. Als zwakke punten kunnen we noteren:

1. de bijdragen met een uitgesproken impressionistische inslag;
2. de bijdragen waarvan men zich de vraag kan stellen wat hun functie is in het geheel van deze publikatie; en
3. het futurologisch sausje waarmee een aantal artikels overgoten zijn.

Hierdoor kunnen we ons niet van de indruk ontdoen dat Gumpert en Cathcart de publikatie gewild een luchtig tintje hebben willen meegeven. Op zichzelf is dat geen bezwaar, maar men kan moeilijk op twee paarden telfdertijd wedden. Wetenschap is geen droomwereld ook al gaat het vaak om de wetenschap van de droomwereld. Dit maakt dat we niet onverdeeld positief achter de publikatie kunnen staan, ook al helt de balans lichtjes naar de positieve kant over.

C.L.B.

LITERATUURKRITIEK

Terry EAGLETON,
Marxisme en literatuurkritiek,
SUN, Nijmegen, 1980, 87 blz.
Terry EAGLETON,
Criticism and ideology,
Verso editions, London, 1978, 191 blz.

Vandaag zijn er nog slechts weinigen die zich intensief met de marxistische literatuurtheorie bezighouden. De Britse theoreticus, Terry Eagleton, vormt hierop een gelukkige uitzondering.

In zijn **Marxism and Literature** biedt hij aan de hand van een aantal 'klassiekers' op literatuurtheoretisch vlak (zoals Lukacs, Goldmann, Macherey, Benjamin en Brecht) een

beknopt maar helder overzicht van de historische discussie over literatuur en maatschappij, vorm en geschiedenis, kunst en proletariaat, esthetiek en filosofie, engagement, ideologie en realisme.

In **Criticism and Ideology** geeft hij zijn eigen visie op de marxistische literatuurtheorie weer. Schematisch onderscheidt hij volgende elementen: de algemene produktiewijze, de literaire produktiewijze, de algemene ideologie, de ideologie van de auteur, de esthetische ideologie en de tekst. De taak van een 'materialistische kritiek' bestaat er nu volgens Eagleton in om de complexe historische voorwaarden van deze structuren, die de tekst produceren, te analyseren. Daarenboven wijdt Eagleton uitvoerig uit over het literaire en 'esthetische' waardepoteem, en over het 'wetenschappelijk' karakter van (literaire) kritiek. Verder integreert hij op boeiende wijze semiologische elementen in zijn materialistische reflectie op de relaties tussen tekst, ideologie en geschiedenis. Tenslotte past hij zijn 'systematic conceptual topography' toe op de Engelse 19de-eeuwse literatuurgeschiedenis van Matthew Arnold tot D.W. Lawrence.

J.S.

VERBALE COMMUNICATIE

George PSATHAS (Ed.),
Everyday Language. Studies in Ethnomethodology,
Irvington Publishers, New York, 1979, 299 blz.

Roy O. FREEDLE (Ed.)
Discourse Processes. Advances in Research and Theory. Vol. 1. Discourse Production and Comprehension
Ablex Publishing Corporation, Norwood, N.J., 1977, 345 blz.

De door Garfinkel in de sociale wetenschappen binnengebrachte etnomethodologie wil, wars van iedere statistische kwantificering of deductieve theorievorming, naar de sociale realiteit terug. Fenomenologisch van oorsprong ziet de etnomethodologie deze realiteit als de alledaagse handelingen en gedachten van de alledaagse mens in zijn alledaags bestaan. Dit alles moet veeleer inlevend-begrijpend beschreven worden, waarbij men kan trachten bepaalde patronen en een zekere methode en logica in dit handelen en denken terug te vinden. Het ligt hierbij voor de hand dat het verbale handelen, de communicatie, voor de etnomethodoloog zowat de "via regia" vormt tot dit alledaags paradijs. Met *Everyday Language* krijgt de lezer de gelegenheid kennis te maken met wat deze discipline op dit punt nu precies te bieden heeft en o.i. is het hierbij duidelijk dat dit aanbod veeleer een onderzoeksterrein is, nl. het alledaagse (overigens een mythe zoals een andere), dan wel een echte

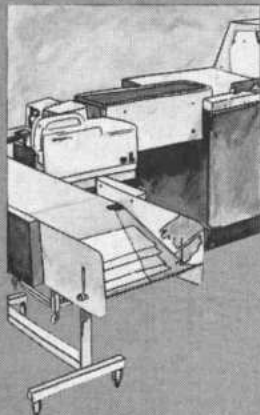

U ZORGT VOOR DE KOFFIE, WIJ VOOR DE INFORMATIE.

Wij brengen U alle informatie op uw bureau. Niets makkelijker dan dat. U belt of schrijft even en wij sturen de gewenste documentatie of verzorgen een demonstratie.

Op uw gemak en op het tijdstip dat U schikt, kan U - aan uw bureau gezeten - de materie bestuderen. Uiteraard zonder dat het voor U enige verplichting schept. Makkelijk en efficiënt komt U zo op de hoogte van de stand van zaken op het gebied van :

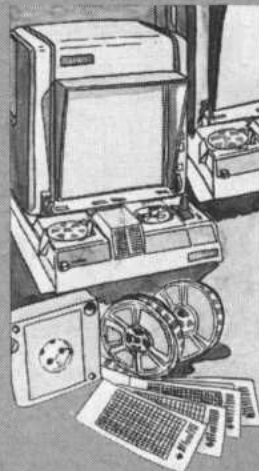
paper handling systems :
automatische inserters
met volledige
elektronische controle en
inktjetadreseermachines

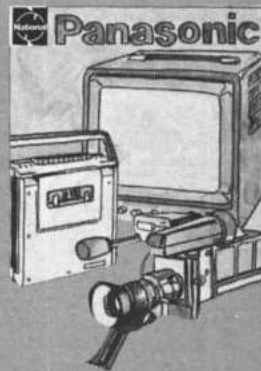
audio-visual systems :
audiovisuele
kommunikatiesystemen
voor onderwijs, opleiding,
promotie en verkoop-
ondersteuning

**microfilm systems en
apparatuur :** 16 mm, com/
fiches / yackets

video systems : National
Panasonic videosystemen
voor onderwijs, opleiding,
promotie, verkoopsonder-
steuning, bewaking en
beveiliging

 BELL & HOWELL

Bell & Howell Benelux NV/SA
Leuvensesteenweg 321
1940 St.-Stevens-Woluwe/Zaventem
tel. 02/720 92 75

Bell & Howell BV
Ravenswade 22
3439 LD Nieuwegein / Nederland
tel. 00-31-30887304

methode. De analyses die men in deze reader vindt - o.m. van telefoongesprekken, van de interactie op een rechtbank of van de manier waarop in een gesprek naar personen wordt verwezen - leggen inderdaad de kracht en de zwakte van deze richting duidelijk bloot, nl. enerzijds een vaak intuïtief goed aanvoelen van het specifieke, van datgene dat in andere benaderingswijzen weggereduceerd wordt, doch anderzijds ook het voortdurend gevaar in een impressionistisch verbalisme te verglijden. Minder geprofileerd, want multidisciplinair opgevat is *Discourse Production and Comprehension*, dat overigens zowat hetzelfde doel tracht te bereiken als het boek van Psathas, nl. het vinden van wetmatigheden in de verbale communicatie. De multidisciplinariteit - psycholinguïstiek, sociolinguïstiek, "speech acts"-theorie, interactionisme enz. - heeft dit boek geen goed gedaan: de verschillende bijdragen zijn werkelijk te uiteenlopend qua invalshoek en zijn daarbij nog sterk ongelijk van waarde. Naargelang zijn persoonlijke belangstelling en achtergrond zal de lezer in deze reader dan ook telkens maar een paar artikels de moeite waard vinden.

L.V.P.

PERS

Yves AGNES en Jean-Michel CROISSAN-DEAU,
Lire le journal. Pour comprendre et expliquer les mécanismes de la presse écrite avec 110 fiches pratiques,
Editions F.P. Lobies, Saint-Julien-du-Sault, 1979, 264 blz.

Heel wat mensen lijken belangstelling te hebben voor het «werk achter de schermen» van de pers: hoe functioneert de pers?, waar komen de berichten vandaan?, welke rol speelt een journalist?, wat met reclame, persconcentratie en technische vernieuwingen? Dergelijke vragen proberen twee stafmedewerkers van Le Monde de l'Education, Y. Agnès en J.-M. Croissandeau, te beantwoorden in dit werk dat deels de neerslag is van hun ervaringen met alerhande werkgroepen van jongeren en volwassenen over kritische analyse van de Franse pers.

In een eerste deel resumeren de auteurs op een systematische wijze essentiële gegevens over de geschreven pers. Hierbij leggen zij de nadruk op bepaalde kenmerken en eigenaardigheden van kranten en proberen het begrijpen te vergemakkelijken door heel wat illustraties, tabellen en grafieken. Elk hoofdstukje wordt afgesloten met recente praktische informatie over de Franse dagbladers zoals het aantal titels, hun oplage en verspreiding, evolutie van deze gegevens, vergelijkende organigrammen, publici-

teitstarieven en de morfologie van krantengroepen. Een tweede deel handelt over het pedagogisch gebruik van de pers, waarbij een honderdtal praktische kaarten - of zoiets als concrete animatie-/leer-programma's in een notedop - best een hulp kunnen zijn. Geen theoretische these over de pers, geen schools handboek, maar een interessant werkinstrument van perslief over de geschreven pers in Frankrijk voor een ruim, divers lezerspubliek.

L.C.

INFORMATIEBEGRIIP

Rafael CAPURRO,
Information. Ein Beitrag zur etymologischen und ideengeschichtlichen Begründungen des Informationsbegriffs,
K.G. Saur, München, 1978, 320 p.

Het inflatoir gebruik van het kaleidoskopisch begrip informatie, zowel in de alledaagse taal als in vele wetenschappelijke disciplines, is voor Capurro aanleiding om dit concept etymologisch en ideeënhistorisch te analyseren. Uitgangspunt van dit uitvoerig en veelzijdig literatuuronderzoek is de methodologische visie dat de vraag naar het begrip informatie als een woord- en begripshistorische vraag dient gesteld te worden: een geschiedkundige optie, niet als loutere constructie van trefwoorden, maar als dynamische ontwikkeling van het informatiebegrip.

Na een studie van de Griekse oorsprong van dit begrip wordt het op een overzichtelijke manier in Latijns, middeleeuws, nieuwtijds en hedendaags kader gesitueerd, waarbij de informatiebal steeds naar zijn Griekse bakermat teruggesloopt wordt. Capurro viseert "informatie" vanuit organologische, filosofische, pedagogische, juridische en wetenschappelijke hoek en accentueert deze facetten in functie van het tijdperk dat hij behandelt. Deze hoogtechnische, abstracte, maar duidelijk gestructureerde uiteenzetting van de betekenisontwikkeling van "informatie" is eigenlijk de ontwikkeling van het ontologisch en kentheoretisch moment, beide tegelijk in het informatiebegrip vervat. Informatie is bepaling door vorm of - iets concreter - informatie is het documentarisch voorhanden zijnde weten in zover dit voor de gebruiker toegankelijk en nuttig gemaakt wordt. Dit is, kernachtig uitgedrukt, de voornaamste slotbeschouwing - en meteen ook (poging tot) definitie - die Capurro in zijn laatste hoofdstuk van zijn encyclopedisch werk presenteert.

L.C.

Hubertus von TOBIEN,
Die manipulierte Information und die Krisen unserer Gesellschaft,
Verlag Wissenschaft und Politik Berend von Nottbeck, Keulen, 1978, 388 blz.

«De geïnformeerde samenleving» is een spook». Met deze ondertitel van het eerste hoofdstuk wijst von Tobien de lezer meteen op een realiteit die vaak uit het oog verloren wordt, namelijk dat onze kennis noodzakelijk selectief is en we in dat opzicht gemanipuleerde informatie opslagen.

De catastrofe van de illusie over het bestaan van een «geïnformeerde samenleving» dwaalt trouwens als een spook doorheen deze publikatie. Te vaag om de lijnen reeds scherp te zien, maar tevens te reëel om het nog te negeren. Tegenover een concentratie aan informatie aan de ene kant staat een gebrek aan bruikbare of toegankelijke informatie aan de andere kant.

Aan de hand van talrijke voorbeelden spreekt von Tobien de situatie en de problemen van de informatieverzameling en verwerking in de hoogontwikkelde industrielanden. Naast een uiteenzetting over veranderingsprocessen in de informatiestructuur die zich zowel manifesteren in de wetenschap en de journalistiek als op het vlak van de politiek en het bedrijfsleven - en met alle gevolgen vandiën - stelt de auteur een zelf uitgedokterd informatiesysteem voor: dit van de synthetiserende compilaties. Dit informatiesysteem kreeg de gepaste benaming «Tobigramm» mee en vindt toepassingsgebieden op het domein van de tekst- en gegevensverwerking. Het hanteren van het Tobigramm-informatiesysteem moet het bij voorbeeld mogelijk maken binnen drie uren een manuscript voor een voordracht in een vakgebied samen te stellen.

De basisidee is zeer eenvoudig. Door het samenvoegen van reeds voorhanden informatiemateriaal dat tot nog toe niet samengebracht werd ontstaat er nieuwe informatie met een volledig nieuwe inhoud. De nieuwe inhoud is het resultaat van de gesynthetiseerde compilaties (118). Dit idee illustreert von Tobien simplistisch als volgt: «Nun sagt man, wenn jemand einen anderen Text abschreibt, dann ist das ein Plagiat; schreibt er aus zwei verschiedenen Texten ab, dann würde daraus ein Essay; wären es gar mehr als zehn verschiedene Texte, dann bekäme man schon eine Dissertation, und wer schliesslich eine ganze Bibliothek zu 'Hilfe' nimmt, na, der schreibe eben ein Buch (ab und zusammen!)» (blz. 118).

In bijlage wordt het Tobigramm-informatiesysteem door de auteur uitvoerig geïllustreerd en verklaard. Stap voor stap wijdt hij de lezer in in het coderen en programmeren van teksten en gegevens zodat ze voor compilaties vastbaar zijn.

Het kennisaanbod en de beschouwingen over het samenspel tussen informatie en manipulatie, tussen de burger en de samenleving, maakt de publikatie tot waardevol studiemateriaal. Volledigheidshalve willen we er wel op wijzen dat von Tobien het inderdaad over «onze» samenleving heeft. Een zekere burgerlijke ideologie over de «mondige» en «participerende» burger is daardoor te onderkennen in bepaalde uiteenzettingen. Ze doet echter geen afbreuk aan de gebruiksmogelijkheden van het Tobigramm-informatiesysteem zelf.

C.L.B.

BESTSELLER

Alice Payne HACKETT and James Henry BURKE,
80 Years of bestsellers. 1895-1975,
Bowker Company, New York, 1977, 265 blz.

Bestsellers zijn zo oud als het uitgeverijbedrijf; de laatste decennia beginnen ze evenwel alle geledingen van het boekenvak fundamenteel te bepalen. Het grootste deel van dit boek wordt ingeruimd door jaarlijsten voor de best verkochte boeken op de Amerikaanse markt, gecatalogeerd naar uitvoeringsvorm en genre. Op die wijze krijgt men een overzicht van de Amerikaanse populaire literatuur in deze tachtigjarige periode. Hét boek for the millions blijft Benjamin Spock's 'Baby and Child care'. Hiervan gingen er meer dan 23 miljoen exemplaren over de toonbank. The Godfather, The Exorcist, Love Story, Jaws en Jonathon Livingston Seagull werden als hoogvliegers van de voorbije tien jaar genoteerd. Elk van deze bestsellers was goed voor meer dan 9 miljoen verkochte exemplaren.

J.S.

Yvonne JOHANNOT,
Quand le livre devient poche,
PUG, Grenoble, 1978, 200 blz.

De auteur is er in geslaagd het fenomeen van het pocketboek ten voeten uit te behandelen. Als referentiekader heeft ze de Franse boekenmarkt genomen; maar haar conclusies zijn ook op de meeste andere westerse industrielanden van toepassing. Komen aan bod: enige filosofische en semiologische bespiegelingen over de (symbolische) plaats van het pocketboek in onze consumptiemaatschappij, een (historische) zoektocht naar de oorsprong van de pocket, en een beschrijvende analyse van het productie- en distributieproces.

J.S.

ALLERLEI

Wilhelm AGRELL,
Military Intelligence and the Information Explosion,
Research Policy Institute, Lund, 1979, 36 blz.

In deze paper wordt een deelaspect van de internationale communicatieproblematiek ter discussie gesteld; nl. de band tussen het militaire en informatie-complex, zowel op het vlak van de hard- als soft-ware.

De auteur stelt dat de (kwantitatieve en kwalitatieve) informatie-explosie de bewapeningswedloop in de hand werkt. Een breekpunt (intelligence overkill) vindt plaats wanneer de ingewonnen informatie over de 'vijand' de eigen voor- of achterstand op militair vlak aantoon. Indien deze kloof niet meer materieel kan overbrugd worden, ver-

hogen de kansen op een militair conflict. Als voorbeeld worden de oorlogen in het Midden-Oosten en Vietnam genoemd. De militaire nieuwsgaring fungeert m.a.w. als catalysator voor de bewapeningswedloop.

J.S.

H. KEIL, (uitg.),
Sind oder waren Sie Mitglied? Verhörprotokolle über unamerikanische Aktivitäten, 1947 bis 1956,
Rowohlt, Hamburg, 1979, 368 blz.

Lang voor de oorlog in Vietnam en Watergate kenden de Verenigde Staten van Amerika haar eerste naoorlogse identiteitscrisis in het McCarthyisme: een waarbij hysterische heksenjacht naar vele vermeende en weinig werkelijke communisten op zowat alle openbare en privé-terreinen. Auteurs, acteurs, producers, journalisten, intellectuelen, leraren en academici, regeringsambtenaren en vakbondslid moesten verschijnen voor de onderzoekscmissie naar on-Amerikaanse activiteiten (HUAC), voorgezeten door senator Joseph R. McCarthy. H. Keil, wetenschappelijk medewerker aan het Amerika-Instituut van de Universiteit te München, maakte een representatieve selectie uit het protokollenaakket van deze hoorzittingen. Respectievelijk komen auteurs, mensen uit de film- en ontspanningsindustrie, liberale journalisten en geestelijken, onderwijspersoneel en vakbondslid aan het woord; hierbij wordt elk deel vooraf in een ruimer tijds- en milieukader gesitueerd. Naast een interessante evolutieschets van het McCarthyisme als politiek en sociaal probleem, probeerde Keil in dit werk de sfeer weer te geven van de Koude Oorlog, van wantrouwen en onverdraagzaamheid, en een beeld op te hangen van de bedenkelijke praktijken en methoden die de "aanklagers" er op nahielden. Soms wat lang uitgewerkt, maar toch vrij informatief boek over een stukje Amerikaanse "middeleeuwen".

L.C.

ZEIPEL, D. (red.), e.a.,
Internationales Handbuch für Rundfunk und Fernsehen 1980/81,
Hans-Bredow-Institut, Hamburg, 1980, 737p., 15e uitg.

Deze geactualiseerde uitgave is een handig naslagwerk over omroepoestanden in zowat alle landen ter wereld in het algemeen en over radio en televisie in de Duitse Bondsrepubliek in het bijzonder. Na een bondige theoretische inleiding over het fenomeen massacommunicatie in de moderne samenleving en het massacommunicatief onderzoek, passeert een uitgebreide schets van de Westduitse omroepen (de nationale zowel als de buitenlandse op Westduits grondgebied gestationeerd) de revue. Een repertorium (contactadressen, doelstellingen, ev. publikaties e.d.) van instellingen m.b.t. de media, gaande van universiteitsinstellingen, vormings-, film- en technische organisaties en journalistieke verenigingen tot centra voor omroepre-

klame en marktonderzoek, vervolledigen de doorlichting van het Duitse omroeplandschap. Radio- en televisie-aangelegenheden in landen binnen en buiten Europa zijn in alfabetische volgorde juridisch, organisatorisch en technisch beschreven. De meest recente gegevens hebben betrekking op 1978 (soms 1e kwartaal 1979). Elk deel is voorzien van een uitgebreide literatuurlijst; het boek zelf is afgesloten met een praktische trefwoordenreeks.

L.C.

D.R. MANKEKAR,
One-way free flow. Neo-Colonialism via news media,
Clarion Books, Delhi, 1978, 171 blz.

De auteur, gewezen oorlogscorrespondent voor de wereldnieuwsagentschappen Reuter en Associated Press, is momenteel voorzitter van de Nieuwspool van Niet-Gebonden Landen. Deze nieuwspool werd in januari 1975, onder coördinatie van het Joegoslavische persagentschap Tanjug, opgericht om de wereldnieuwsverschaffing, vooral dan deze van en naar de Derde Wereld, evenwichtiger te doen verlopen. Mankekar behandelt de ontstaansgeschiedenis, impact en werking van de hedendaagse wereldnieuwsagentschappen, zet de argumenten pro en contra de huidige nieuwsvoorziening op een rijtje, pleit voor een 'vrije en evenwichtige informatiestroom', geeft een overzicht van de belangrijkste internationale conferenties en congressen, en gaat uitgebreid in op de taken en problemen van de nieuwspool. Een belangrijk werk voor al wie zich voor de internationale communicatie interesseert.

J.S.

Denise DE WEERDT en Wim GELDOLF,
Camille Huysmans en de cultuur,
Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen, 1979, 286 blz., geïll.

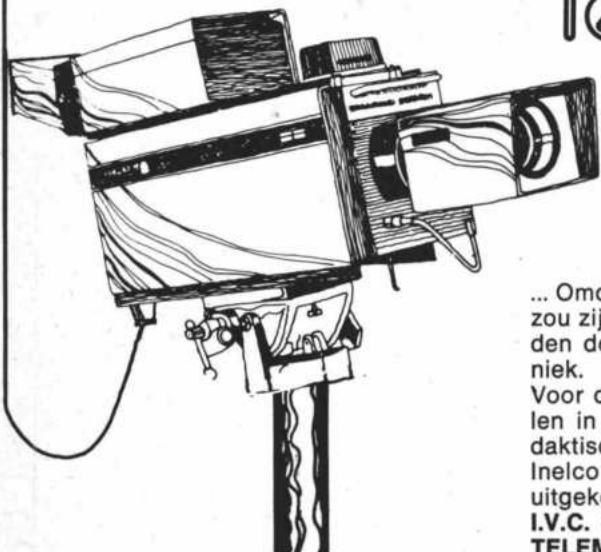
Na een geslaagd overzicht van leven en werk van Hendrik De Man realiseert de Standaard Uitgeverij eenzelfde krachttoer met een andere epigoon van het Belgische socialisme: Camille Huysmans. In dit zesde deel schetsen de auteurs, aan de hand van brieven en documenten uit het Camille Huysmans Archief, Huysmans' visie op kunst en cultuur, meer bepaald dan ten aanzien van muziek en beeldende kunsten. In een derde hoofdstuk wordt zijn als minister en burgemeester gevoerde cultuurbeleid onder de loupe genomen. Net zoals in zijn openbare politieke optreden komt Huysmans ook op cultuurgebied over als een man van enorme paradoxen en soms grote naïviteiten. Opmerkelijk zijn zijn in het boek opgenomen uitspraken over Ernst Busch, Rosa Luxemburg en Henry Van de Velde.

J.S.

de video... een middel een rechniek

ONDERWIJS

BEWAKING
VEILIGHEID

... Omdat dit middel doeltreffend zou zijn, moet het gesteund worden door een volwaardige techniek.

Voor de video ten dienst te stellen in de meest gevarieerde didactische toepassingen, heeft Inelco voor U de beste merken uitgekozen :

**I.V.C. - SHIBADEN - KALART -
TELEMATION - VISCOUNT -
GRASS VALLEY.**

Wij zijn gespecialiseerd in de studie, uitwerking en installatie van video studio's monochroom en kleur en het zou ons een genoegen zijn de uwe te mogen uit te werken en op te bouwen.

HERSCHOLING

TECHNISCHE EN
WETENSCHAPPELIJKE
ANALYSE

PRODUCTIE

KADER
INFORMATIE

A.V. MEDIA

ANIMATIE

ELECTRONICS
DIVISION

inelco

INELCO BELGIUM S.A.

Oorlogskruisenlaan 94, 1120 Brussel, tel. 02-216.01.60

INELCO NEDERLAND B.V.

Amsterdam 1006, Joan Muyskenweg 22, tel. (020) 93.48.24

publicaties van het centrum voor communicatiewetenschappen

WERKDOCUMENTEN

- Nr. 2: L. BOONE,
**Massamedia en Interpersonale
Communicatie.**
(Een kritische balans van de rol der
zogenaamde 'Opinion Leaders' en van de
hypothese van het tweefasig verloop van
communicatieprocessen).
90 fr.
- Nr. 3: R. LINDEKENS,
**Inleiding tot een Analyse van
Boodschappen volgens Strukturele,
Linguïstische Methode.** 95 fr.
- Nr. 4: L. VLAMYNCK - G. FAUCONNIER,
m.m.v. G. DE MEYER,
**«Het vraagstuk "Leuven" (1968) in de
spiegel van de Belgische Pers».**
90 blz., 150 fr.
- Nr. 5: G. DE MEYER,
Het advertentieblad in België.
(Een verkennend onderzoek)
139 blz., 250 fr.
- Nr. 6: L. VAN POECKE,
**Het trouweloze Medium. Een onderzoek
naar de correctieve retoriek van het
leesbaarheidsonderzoek.**
127 blz., 210 fr.
- Nr. 7: G. FAUCONNIER, M. CEULEMANS en
H. MEYSEN,
**Reclame: Begeleiding, Verleiding of
Misleiding?**
(Analytisch overzicht van de opiniepeilingen
over reclame in Europa en de Verenigde
Staten van Amerika).
68 blz., 175 fr.
- Nr. 8: J.M. PETERS,
**Semiotiek van het beeld, in het bijzonder
van de film.**
62 blz., geïllustreerd, 175 fr.
- Nr. 9: L. VAN POECKE,
**De taal van de kledij. Een dubbele lectuur
van R. Barthes' Système de la Mode,
voorafgegaan door een inleiding op de
Semiologie.**
132 blz., 270 fr.
- Nr. 10: R. GEENS,
Het Koninklijk Belgisch Filmarchief.
142 blz., 250 fr.

BUITEN REEKS

- J.M. PETERS,
Kijken naar Beelden.
Psychologie van het mechanisch beeld.
143 blz., 200 fr.
- L. BOONE,
**Krantenpluralisme en informatiebeleid.
Ontstaan, evolutie en toekomst van de
overheidshulp aan de pers en aan Belga.**
292 blz., 390 fr.
- Jan SERVAES,
De Boekenindustrie in Vlaanderen.
212 blz., 360 fr.
- **25 Jaar Televisie in Vlaanderen:
Aanpassing of transformatie van een
cultuur?**
Referaten van het achtste Vlaams Congres
voor Communicatiewetenschap te Brussel
op 26 en 27 oktober 1978.
258 blz., 475 fr.
- Gust DE MEYER, Adriaan HENDRIKS, Guido
FAUCONNIER,
Jeugd en Popmuziek.
150 blz., 175 fr.
- **Wetenschap en Journalistiek.
Liber Amicorum Prof. dr. A. Breyne.**
1980, 365 blz., 950 fr.
- D. DE GROOFF,
**Teletekst en Viewdata. Een exploratie in
het domein van de Telematiek,**
645 blz., 1.475 fr.

ZULLEN BINNENKORT VERSCHIJNEN

- D. VLOEBERGHS,
**Organisationele Communicatie. Een kijk op
de functies van communicatie in
organisatieverband.**
± 140 blz., ± 300 fr.
- G. DE MEYER,
**De Hitfabriek. Een kijk achter de schermen
van de populaire muziekindustrie met
gegevens over de Belgische populaire
muziekmarkt.**
± 150 blz., ± 300 fr.

Te bestellen bij het CeCoWe.
E. Van Evenstraat 2 A,
3000 Leuven
Tel.: (016)22.10.70.

BELANGRIJKE WERKEN OVER COMMUNICATIE VOOR ONDERWIJS EN PRAKTIJK

COMMUNICATIE TUSSEN MENSEN

J. Hommes

De sterk toegenomen aandacht in organisaties voor alle communicatieaspecten, vindt in belangrijke mate zijn oorzaak in de toename van de problemen waarmee de onderneming in het huidige maatschappelijke en economische bestel wordt geconfronteerd. Het is in het bijzonder de grote snelheid waarmee een complex van factoren op het leidinggeven inwerkt, die een harmonieuze communicatie noodzakelijk maakt.

In het onderwijs weerspiegelt deze evolutie zich in het steeds belangrijker worden van het vak «Communicatieleer».

In «Communicatie tussen mensen» komt een groot aantal aspecten van de communicatie aan bod. Zowel aan theorievorming als aan praktijkproblemen wordt aandacht geschonken, waardoor het boek geschikt is voor gebruik in het onderwijs en in de onderneming.

**Aug. 1980, 92 pagina's,
ing., 395 fr.**

VAN INLEIDING TOT SAMENVATTING

J. Terwan/C. van de
Weteringh

Veel mensen hebben nogal wat moeite met het schrijven van rapporten. Daar probeert dit boek iets aan te doen. Na een inleiding over schriftelijke communicatie behandelt het de opbouw van een rapport, waarbij inbegrepen het opstellen van tabellen en figuren en een aantal fouten, die men kan maken in de Nederlandse taal en stijl. Daarbij ligt de nadruk op de natuurwetenschappen en de techniek. De lezers krijgen bovendien een denkbeeldig rapport voorgeschoteld waarop ze hun krachten kunnen beproeven. In een slothoofdstuk komt het publiceren van een artikel in een tijdschrift aan de orde.

**1980, 4de druk,
167 pagina's, 495 fr.**

MAATSCHAPPIJLEER - SPELREGELS VOOR HET SAMENLEVEN

F. Holzhauer

Onze maatschappij is zo ingewikkeld geworden, dat de taak van de volwassenen om de jongeren de weg te wijzen er niet op vereenvoudigd is. Integendeel: die vanzelfsprekende taak is een belangrijk educatief vak geworden.

In «Maatschappijleer, spelregels voor het samenleven» poogt F. Holzhauer de jongeren (leerlingen) door het complexe terrein van de maatschappijleer te leiden. Getracht is uit te gaan van de denk-, leef- en interesseweld van de leerling, steeds zo direct en zo concreet mogelijk. Vanuit dit punt kan door de docent een meer algemeen en theoretisch beeld van de maatschappij en haar samenlevingsproblemen opgebouwd worden. «Maatschappijleer» omvat 31 lessen, die elk uit 3 gedeelten bestaan: foto's, prenten en knipsels die het onderwerp van de les inleiden en illustreren, het tekstgedeelte, en vervolgens verschillende typen van vragen en opgaven.

**1979, 249 pagina's, ing.
395 fr.**

WETENSCHAPPELIJKE UITGEVERSGROEP
Santvoortbeeklaan 21-23
2100 Deurne - Tel. 031/24.78.90